

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

ISSN 2520-2057

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»

№ 21 (61) / 2018
2 том

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»**

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22444-12344ПР*

Збірник наукових праць

№ 21 (61)

2 том

Київ 2018

Повний бібліографічний опис всіх статей Міжнародного наукового журналу «Інтернаука» представлено в: **НЭБ elibrary.ru; Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Turkish Education Index; Наукова періодика України.**

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: **Ulrichsweb Global Serials Directory; Google Scholar; НЭБ elibrary.ru; Open Academic Journals Index; Research-Bib; Scientific Indexing Services; Turkish Education Index; Polish Scholarly Bibliography; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate; Cosmos Impact Factor; Scholar Steer; Eurasian Scientific Journal Index; Academic keys; Російський імпакт-фактор; Наукова періодика України; JOURNAL FACTOR; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); The Journals Impact Factor (JIF); CrossRef.**

В журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем сучасної науки.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

Редакція:

Головний редактор: **Коваленко Дмитро Іванович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)
Випускаючий редактор: **Золковер Андрій Олександрович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)
Секретар: **Колодич Юлія Ігорівна**

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії: **Камінська Тетяна Григорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)
Заступник голови редакційної колегії: **Курило Володимир Іванович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Київ, Україна)
Заступник голови редакційної колегії: **Тарасенко Ірина Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Розділ «Економічні науки»:

Член редакційної колегії: **Алієв Шафа Тифліс огли** — доктор економічних наук, професор, член Ради — науковий секретар Експертної ради з економічних наук Вищої Атестаційної Комісії при Президентові Азербайджанської Республіки (Сумгаїт, Азербайджанська Республіка)

Член редакційної колегії: **Баланюк Іван Федорович** — доктор економічних наук, професор (Івано-Франківськ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бардаш Сергій Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бондар Микола Іванович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Вдовенко Наталія Михайлівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Гоблик Володимир Васильович** — доктор економічних наук, кандидат філософських наук, професор, Заслужений економіст України (Мукачеве, Україна)

Член редакційної колегії: **Гринько Алла Павлівна** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Гуцаленко Любов Василівна** — доктор економічних наук, професор (Вінниця, Україна)

Член редакційної колегії: **Дерій Василь Антонович** — доктор економічних наук, професор (Тернопіль, Україна)

Член редакційної колегії: **Денисенко Микола Павлович** — доктор економічних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної академії інвестицій і економіки будівництва, академік Академії будівництва України та Української технологічної академії (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Дмитренко Ірина Миколаївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Драган Олена Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Еміне Лейла Кият** — доктор економічних наук, доцент (Туреччина)

Член редакційної колегії: **Єфіменко Надія Анатоліївна** — доктор економічних наук, професор (Черкаси, Україна)

Член редакційної колегії: **Заруцька Олена Павлівна** — доктор економічних наук, професор (Дніпро, Україна)

Член редакційної колегії: **Захарін Сергій Володимирович** — доктор економічних наук, старший науковий співробітник, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зеліско Інна Михайлівна** — доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зось-Кіор Микола Валерійович** — доктор економічних наук, професор (Полтава, Україна)

Член редакційної колегії: **Ільчук Павло Григорович** — доктор економічних наук, доцент (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Клочан В'ячеслав Васильович** — доктор економічних наук, професор (Миколаїв, Україна)

Член редакційної колегії: **Копилук Оксана Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Кравченко Ольга Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Курило Людмила Ізидорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Кухленко Олег Васильович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Лойко Валерія Вікторівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Лоханова Наталя Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Малік Микола Йосипович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Мігус Ірина Петрівна** — доктор економічних наук, професор (Черкаси, Україна)

Член редакційної колегії: **Мухсінова Лейла Хасанівна** — доктор економічних наук, доцент (Оренбург, Російська Федерація)

Член редакційної колегії: **Ніценко Віталій Сергійович** — доктор економічних наук, доцент (Одеса, Україна)

Член редакційної колегії: **Олійник Олександр Васильович** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Осмятченко Володимир Олександрович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Охріменко Ігор Віталійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Паска Ігор Миколайович** — доктор економічних наук, професор (Біла Церква, Україна)

Член редакційної колегії: **Разумова Катерина Миколаївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Рамський Андрій Юрійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Селіверстова Людмила Сергіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Скрипник Маргарита Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Смолін Ігор Валентинович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Сунцова Олеся Олександрівна** — доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Танклевська Наталія Станіславівна** — доктор економічних наук, професор (Херсон, Україна)

Член редакційної колегії: **Токар Володимир Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Тульчинська Світлана Олександрівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Хахонова Наталія Миколаївна** — доктор економічних наук, професор (Ростов-на-Дону, Російська Федерація)

Член редакційної колегії: **Чижевська Людмила Віталіївна** — доктор економічних наук, професор (Житомир, Україна)

Член редакційної колегії: **Чубукова Ольга Юріївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Шевчук Ярослав Васильович** — доктор економічних наук, старший науковий співробітник, доцент (Нововолинськ, Волинська обл., Україна)

Член редакційної колегії: **Шинкарук Лідія Василівна** — доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Шпак Валентин Аркадійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Белялов Талят Енверович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Скриньковський Руслан Миколайович** — кандидат економічних наук, член-кореспондент Української академії наук (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацька Республіка)

Член редакційної колегії: **Eva Fichtnerová** — University of South Bohemia in České Budějovice (Чеська Республіка)

Член редакційної колегії: **József Káposzta** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Venelin Terziev** — Professor Dipl.Eng., PhD, доктор наук з національної безпеки, доктор економічних наук, член-кореспондент Російської академії природної історії (Русе, Болгарія)

Член редакційної колегії: **Anna Törő-Dunay** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Mirosław Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польща)

Член редакційної колегії: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польща)

ЗМІСТ
CONTENTS
СОДЕРЖАНИЕ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Gejua Merab Jacobobich, Tsimintia Kakhaber Venediktovich SMALL BUSINESS DEVELOPMENT TRENDS IN GEORGIA	7
Безвугляк Роман Юрійович, Войтко Сергій Васильович, Voitko Serhii ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВОЇ ПАЛАТИ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	10
Гейко Антон В'ячеславович, Капустян Володимир Омелянович МОДЕЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВУГІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗИ	16
Гласов Павло Володимирович АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ В КЛАСТЕРАХ	21
Глухова Валентина Іванівна, Деревянко Олена Дмитрівна УПРАВЛІННЯ ВХІДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	25
Єсіна Валерія Олександрівна, Славута Олена Іванівна, Попенко Олеся Вячеславівна СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	29
Заєць Світлана Володимирівна, Могилевець Віктор Андрійович СТАТИСТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ	33
Клочко Анна Андреевна ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ.....	40
Кравченко Алла Володимирівна, Бенца Іван Іванович СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ	44
Куцобін Владислав Вадимович МОДЕЛЮВАННЯ РОБОТИ ЦЕНТРУ ОБСЛУГОВУВАННЯ ВИКЛИКІВ	49
Макарусь Василь Леонідович ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ БУЛЬБАШОК НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ.....	53

Медзятий Максим Сергійович ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОГНОЗУ І ПЛАНУВАННЯ ПРОДАЖІВ КОНСЕРВАЦІЇ ТА ПИВА НА РИНКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ.....	58
Погасій Сергій Олександрович, Золотухіна Поліна Олегівна ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ ДЛЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ.....	64
Польова Олена Леонідівна, Василевська Алла Василівна МІСЦЕВІ ПОДАТКИ У ВДОСКОНАЛЕННІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ... 	70
Радіонова Наталія Йосипівна, Козачук Альона Андріївна ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ НА ОСНОВІ ДІЮЧОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ.....	75
Семененко Тетяна Олексіївна, Глубока Наталія Андріївна, Кириченко Дар'я Олексіївна МВФ ТА ГРУПА СВІТОВОГО БАНКУ: НЕЗАЛЕЖНІ КРЕДИТНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЧИ ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ США?	79
Сипало Микола Борисович УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ.....	85
Сніжко Лариса Леонідівна, Олійник Анастасія Сергіївна ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЕЛЕКТРОМОБІЛІВ NISSAN LIFE В УКРАЇНІ.....	88
Соболева-Терещенко Олена Анатоліївна, Гапотій Анастасія Олександрівна МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ.....	93
Стешенко Олена Домірівна, Белашова Віолета Олегівна ДОСЛІДЖЕННЯ РИЗИКІВ ТА СТРАХУВАННЯ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ.....	100
Школьник Інна Олександрівна, Ткаченко Аліна Юріївна АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ АРХІТЕКТУРИ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	107

UDC 338.45

Gejua Merab Jacobobich

*Doctor of Economics, Associated Professor
Sokhumi State University*

Tsimintia Kakhaber Venediktovich

*Doctor of Economics, Associated Professor
Sokhumi State University*

DOI: 10.25313/2520-2057-2018-21-4469

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

SMALL BUSINESS DEVELOPMENT TRENDS IN GEORGIA

Summary. *Small business development has a special role in the development of the middle layer of the society within the population, and in the increase of the income and employment level in population. The study of the conditions for the development of small business is especially actual for post-social countries, which, together with the use of achievements in this field, are in the process of searching for specific ways of development.*

The article describes the existing situation in the field of small business development in Georgia, the results achieved, the problems and prospects and necessary actions for further development.

Key words: *small business, business classification, business development.*

As it is known, small business is one of the most important resources for the development of the country. As the development practice of the developed countries shows, in most cases the high economic growth parameters, the creation of the middle layer, the overcoming of unemployment and generally the stabilization of economy is closely related to the development of small business. Besides, the important place and role of the small business development in the economy of the developed countries depends on not only economic, but also on social factors. The formation and development of the small firm first of all depends on the active and creative activity of an individual. As small business is a unique field of activity, which provides an individual with the possibility to reveal his/her own talents and skills that are characteristic to entrepreneurs. Among those main factors, which serve as the basis for a specific role of small business in the economy, especially worth mentioning is the facilitation and provision of competitive environment and the formation of the middle layer through the realisation of private interests.

The development of the small business has special importance for the economies of the developing countries, which are facing the challenges to ensure high quality of life and acceptable parameters of quality of life, which is achievable only by way of the established middle layer, the increase of the income of population and the reduction of unemployment. Georgia is facing the same challenge.

Georgia entered the current century as a typical post-soviet country: With undeveloped economical structures, unemployment, poverty and high level of corruption. Although radical and systematic reforms carried out afterwards in other fields of activity as well as in business, entailed the formation of significant positive conditions. Namely, as a result of changes made to financial, budget, customs, banking and tax systems, the budget and energy crisis were overcome, the tax load has decreased and tax system was simplified, as well as customs procedures, effective and simplified state service system was made anew, and the corruption was decreased to minimum.

It is worth mentioning that according to the share of small and medium enterprises in the number of enterprises and in the total number of the employed, the parameters of Georgia coincide with the parameters of the developed countries (Table 1). Besides, the share of small and medium business in gross domestic product is significantly lower than the parameters of the developed countries (in the developed countries higher than 50%, and in Georgia — 18%).

Based on the experience, especially positive, although not very sufficient condition for Georgia, is the opportunity of faster registration of business, the lower taxes and simplicity of registration. Namely, small business can be registered in Georgia in a few seconds. The taxable income in small business shall be taxed by 5%, and in the case where a person has a document certifying 60% of expenses related to the receipt of total income (except for the salary expenses

Table 1

Small and medium business parameters in different countries 2015 [1; 3; 5; 6]

#	Countries	Share of number of enterprises %	Share of total number of the employed %	Share in gross domestic product %
1	EU-28	99,8	66,3	67
2	USA	98,3	60	52
3	China	99	75	59
4	Japan	99,2	69,5	51,6
5	Singapore	98,5	62,3	53
6	Georgia	99,7	68,3	18

accrued for an employee) — it shall be taxed by only 3%. Entrepreneurs with a status of small business shall be exempt from the obligation to register income/expenses, except for the obligation to maintain a special log for the registration of expenses.

The main implementation program for the development of small and medium business in Georgia is “Small And Medium Entrepreneurship Development Strategy of Georgia 2016–2020”, the main target of which is: Creation of the favourable environment for small and medium enterprises, raising their competitiveness and capabilities to introduce innovations, which will entail the growth of revenue and jobs positions and accordingly, the inclusive and stable economic growth will be achieved. In particular, the program aims to: 1. Increase the manufacturing capacity of small and medium enterprises by 2020 by 10% annually; 2. Increase the employment level in small and medium enterprises by 2020 by 15% annually; 3. Increase of productivity by 7% annually by 2020 [1, p. 23]. The main tasks of the said strategy are: Raising of competitiveness of small and medium enterprises on the local and international markets; raising the entrepreneurial skills and introduction of contemporary entrepreneurial culture; facilitation of the modernization of small and medium enterprises and technological upgrading [1, p. 23], and the strategic directions of the policy are: 1. The improvement of legislative, institutional and entrepreneurial environment; 2. The improvement of availability of financing; 3. The development of the skills of small and medium entrepreneurs and facilitation of the entrepreneurial culture; 4. Facilitation of export and internationalization of small and medium

enterprises; 5. Facilitation of innovations, research and development [1, p. 24].

Despite the essential improvement of the business environment, the situation is still problematic in terms of business development. Accordingly, competitive environment is still not favourable, unemployment level is high and there is a social differentiation. The Office of the Business Ombudsmen of Georgia separates 5 TOP problems, which are most frequently addressed by the businessmen: 1. Non-homogeneous practice of the judiciary and the delay of reviewing cases in courts; 2. Bureaucracy in middle circles of the public sector; 3. Responding to applications filed by the municipalities in the framework established by the legislation; 4. The lack of availability of financing of business and poor qualified personnel on the labour market; 5. The investments lost due to problems developed in the process of registration and privatization of agricultural land plots [7].

Hence, the systematic reforms carried out in Georgia during the XXI century created favourable environment for the development of small business and currently small business development activities are actively implemented. But the achievement in terms of business development is still not favourable. Among the problems existing in the field of small business of most significance is low competitiveness, low manufacturing level, difficulty in gaining financing and high prices, difference between the declared and actual conditions, bureaucratic barriers in the functioning of small business, low level of small business development in the regions, and the lack of informational and consultancy centres.

References

1. Small And Medium Entrepreneurship Development Strategy of Georgia 2016–2020 [Electronic resource]. — Access mode: http://gov.ge/files/439_54422_706524_100-1.pdf — 44 p.
2. Social and Economic Development Strategy of Georgia. 2020 [Electronic resource]. — Access mode: http://www.economy.ge/uploads/ecopolitic/2020/saqartvelo_2020.pdf — 70 p.
3. Захарова Н.В., Лабудин А.В. Малое и среднее предпринимательство в европейских странах: основные тенденции развития. Ж. “Управленческое Консультирование”. — № 12. — 2017 [Electronic resource]. — Access mode: https://szuu.ranepa.ru/images/nauka/UK_DOI/12_17/Zakharova_12_17.pdf — P. 64–74.
4. [Electronic resource]. — Access mode: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises#SME_definition
5. [Electronic resource]. — Access mode: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_small_and_mediumsized_enterprises#Basic_structures:_employment_size_class_breakdown_in_Structural_Business_Statistics
6. National Statistics Office of Georgia [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.geostat>
7. [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.bm.ge/ka/article/biznesis-top-5-problema-saqartveloshi/23602>

УДК 332.133.44:334.788.2

Безвугляк Роман Юрійович

студент факультету менеджменту та маркетингу

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Безвугляк Роман Юрьевич

студент факультета менеджмента и маркетинга

Национального технического университета Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Bezvuhiak Roman

Student of Management and Marketing Faculty of the

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

Войтко Сергій Васильович

доктор економічних наук, професор

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Войтко Сергей Васильевич

доктор экономических наук, профессор

Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический

институт имени Игоря Сикорского»

Voitko Serhii

Doctor of Economics, Professor

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВОЇ ПАЛАТИ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

ИССЛЕДОВАНИЕ РЕЗУЛЬТАТОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТОРГОВО-ПРОМЫШЛЕННОЙ ПАЛАТЫ В СИСТЕМЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

RESEARCH OF THE RESULTS OF THE TRADE-INDUSTRIAL CHAMBER ACTIVITIES IN THE ECONOMIC RELATIONS SYSTEM

Анотація. У статті здійснено аналіз ключових статистичних показників діяльності такого інституційного механізму розвитку підприємництва як Торгово-промислова палата України. Досліджено динаміку членської бази ТПП України, проаналізовано чинники, що мають вплив на її обсяг. Проведено порівняльний аналіз конкурентоспроможності Торгово-промислової палати України з іншими бізнес-асоціаціями, що здійснюють свою діяльність на території України, а саме: Європейської бізнес асоціації та Американської торгової палати. Згідно аналізу сучасного стану, результатів діяльності та рівня конкурентоспроможності послуг ТПП в Україні, використовуючи метод експертних оцінок конкурентоспроможності, дійшли висновку, що послуги Торгово-промислової палати України мають високий рівень конкурентоспроможності, що дорівнює 73%. Найвищі оцінки експертів мають монопольні та унікальні послуги палати. Визначено послуги, Торгово-промислової палати України, які є найбільш прибутковими та затребуваними: видання спеціальних сертифікатів походження товару, що є від'ємною частиною при здійсненні експортно-імпорتنих операцій, а також штрих-кодування і ліцензування товарних знаків. Всі зазначені послуги є невід'ємною складовою для українських експортерів при здійсненні міжнародної торгівельної діяльності. Серед послуг, які є недостатньо розвиненими, було виділено наступні: лобювання, залучення інвестицій та підтримка інновацій. За допомогою методу математичного моделю-

вання було здійснено кореляційний аналіз та визначено залежність впливу кількості членів палати на її функціонування та виокремлено основні показники, що впливають на обсяги членської бази організації. Проведено аналіз фінансового стану Торгово-промислової палати України та визначено основні послуги, що мають значний вплив на функціонування палати та на розвиток бізнесу в країні.

Ключові слова: торгово-промислова палата, неприбуткова організація, розвиток підприємництва, міжнародний бізнес, оцінювання економічного стану.

Анотація. В статті проведено аналіз ключевих статистических показателів діяльності такого інституціонального механізму розвитку підприємництва як Торгово-промислова палата України. Исследована динамика членской базы ТПП Украины, проанализированы факторы, влияющие на ее объем. Проведен сравнительный анализ конкурентоспособности Торгово-промышленной палаты Украины с другими бизнес-ассоциациями, которые осуществляют свою деятельность на территории Украины, а именно: Европейской бизнес ассоциации и Американской торговой палаты. Согласно анализу современного состояния, результатов деятельности и уровня конкурентоспособности услуг ТПП в Украине, используя метод экспертных оценок конкурентоспособности, пришли к выводу, что услуги Торгово-промышленной палаты Украины имеют высокий уровень конкурентоспособности, равна 73%. Самые высокие оценки экспертов имеют монопольные и уникальные услуги палаты. Определены услуги, Торгово-промышленной палаты Украины, которые являются наиболее прибыльными и востребованными: издание специальных сертификатов происхождения товара является отрицательной частью при осуществлении экспортно-импортных операций, а также штрих-кодирование и лицензирование товарных знаков. Все указанные услуги являются неотъемлемой составляющей для украинских экспортеров при осуществлении международной торговой деятельности. Среди услуг, которые недостаточно развиты, было выделено следующие: лоббирование, привлечение инвестиций и поддержка инноваций. С помощью метода математического моделирования было осуществлено корреляционный анализ и определена зависимость влияния количества членов палаты на ее функционирование и выделены основные показатели, влияющие на объемы членской базы организации. Проведен анализ финансового состояния Торгово-промышленной палаты Украины и определены основные услуги, имеющие значительное влияние на функционирование палаты и на развитие бизнеса в стране.

Ключевые слова: торгово-промышленная палата, неприбыльная организация, развитие предпринимательства, международный бизнес, оценка экономического состояния.

Summary. The article analyzes the key statistical indicators of such an institutional mechanism for the development of entrepreneurship as the Chamber of Commerce of Ukraine. The dynamics of the membership base of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine are investigated, the factors influencing its volume are analyzed. A comparative analysis of the competitiveness of the Chamber of Commerce of Ukraine with other business associations that operate in Ukraine, namely: the European Business Association and the American Chamber of Commerce. According to the analysis of the current state, performance and level of competitiveness of the CCI services in Ukraine, using the method of expert assessments of competitiveness, we came to the conclusion that the services of the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry have a high level of competitiveness, equal to 73%. The highest ratings of experts have exclusive and unique services of the chamber. The services of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine, which are the most profitable and in demand: the issuance of special certificates of origin of goods is a negative part in the implementation of export-import operations, as well as bar-coding and licensing of trademarks. All these services are an integral part for Ukrainian exporters in the implementation of international trade activities. Among the services that are underdeveloped, the following were highlighted: lobbying, attracting investment and supporting innovation. Using the method of mathematical modeling, a correlation analysis was carried out and the dependence of the influence of the number of members of the chamber on its functioning was determined and the main indicators affecting the organization's membership base were identified. The analysis of the financial status of the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry was carried out and the main services that have a significant impact on the functioning of the chamber and on business development in the country were identified.

Key words: chamber of Commerce and Industry, non-profit organization, development of entrepreneurship, international business, assessment of the economic situation.

Постановка проблеми. Основним завданням Торгово-промислової палати України є її сприяння розвитку підприємницької діяльності. Розвиток підприємницької діяльності та підприємництва загалом вважається значним фундаментом підйому національної економіки та стоїть пріоритетним завданням і напрямом економічної політики держави. Тому дослідження та аналіз функціонування та діяльності торгово-промислових палат в Україні, що є одним з інституційних механізмів

активізації та розвитку міжнародного бізнесу в нашій державі, є першочерговим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теоретичних основ і практичних рекомендацій із розвитку підприємництва відображено в працях таких відомих вчених: З. С. Варналій [1], В. М. Геець, Ю. В. Горбатенко [2], А. В. Дакус [3], В. М. Бесчастний [4], С. Ф. Хантінгтон [5], та К. Мак-Намара [6] що присвячені діяльності торгово-промислових палат як неприбуткових організацій.

Постановка завдання. Провести аналіз сучасного стану, рівня конкурентоспроможності послуг і в цілому результатів діяльності ТПП в Україні; визначити елементи діяльності торгово-промислових палат, які мають значний вплив на показники прибутковості членів і клієнтів бази ТПП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Торгово-промислова палата України (ТПП України), як некомерційна організація (НКО), значно впливає як на економічну діяльність, так і на сучасне суспільство в цілому. Однак, проводити оцінювання роботи некомерційних організацій, у т.ч. — ТПП України, складніше ніж комерційних. Це пов'язано з тим, що бізнес-сектор націлений на отримання прибутку, і саме на цьому показнику ґрунтуються розрахунки ефективності діяльності комерційних підприємств. У ситуації з НКО такі коефіцієнти, як капіталізація, прибутковість і ефективність, не можуть бути використані для аналізу успішності досягнення поставлених цілей.

Тому аналіз діяльності ТПП України слід почати з розгляду кількості та структури її членської бази (рис. 1).

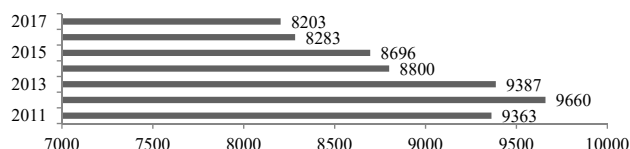

Рис. 1. Динаміка членської бази ТПП України у 2011–2017 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [7]

Як бачимо, протягом 2010–2017 рр. найбільша кількість членів ТПП України зафіксована у 2012 р., проте, починаючи з 2013 р., її кількість зменшувалась, і у 2017 р. показник був найменшим за останні 7 років. Такий стрімкий спад кількості членів організації, перш за все, є наслідком гострої політичної, соціальної та економічної криз в Україні, а також російської агресії.

Слід зазначити, що на території України діють також Американська торгова палата, що налічує близько 550 членів та Європейська бізнес-асоціація, кількість членів якої сягає 1000. Тому, було б доцільним визначити рівень конкурентоспроможності ТПП України. Для визначення рівня конкурентоспроможності використано метод експертних оцінок. Для цього виділимо функції, які є базовими для Торгово-промислової палати та користуються значним попитом серед підприємництва (табл. 1). За базу для порівняння взято найбільш динамічну іноземну бізнес-асоціацію, яка діє в Україні, — Американську Торгову палату.

Таким чином, величина конкурентоспроможності коливається від 0 до 10 од. (або від 0 до 100%). Про рівень конкурентоспроможності можна судити за наступною шкалою: недостатня конкурентоспроможність продукції — 0–2 од. (0–20%), низька — 2–4 од. (20–40%), середня — 4–6 од. (40–60%), висока — 6–8 од. (60–80%) та дуже висока — 8–10 од. (80–100%).

Отже, метод експертних оцінок конкурентоспроможності показав, що послуги Торгово-промислової палати України мають високий рівень конкурен-

Таблиця 1

Експертна оцінка конкурентоспроможності послуг ТПП України

Функції ТПП	Послуги	Ваговий коефіцієнт	Оцінка	
			Бали	Сума
1	2	3	4	5
Лобювання	1. Захист інтересів бізнесу (зміна законодавства, регулювання торгівлі)	0,15	6	0,9
	2. Забезпечення діалогу між підприємництвом	0,04	7	0,28
Освітня діяльність	Проведення навчань	0,1	7	0,7
Підтримка ЗЕД	1. Видача сертифікатів походження товарів	0,15	10	1,5
	2. Видача карнетів АТА	0,05	8	0,4
	3. Засвідчення обставин форс-мажору	0,08	8	0,64
	4. Правова експертиза контрактів, угод	0,03	6	0,18
	5. Проведення експертизи товарів при їх експорті та імпорті	0,07	9	0,63
	6. Декларування зовнішньоторгових вантажів	0,03	6	0,18
	7. Оцінювання майна та нематеріальних активів	0,04	7	0,05
Нерухомість та виставкова діяльність	1. Оренда офісних приміщень	0,02	6	0,12
	2. Готельний бізнес	0,01	3	0,03
	3. Проведення виставок та ярмарок	0,07	6	0,42
	4. Оренда приміщень та обладнання для проведення виставок, конгресів та конференцій	0,01	7	0,07

тоспроможності (73%). Найвищі оцінки експертів мають монопольні та унікальні послуги Палати. Серед послуг, які є недостатньо розвиненими, можна виділити лобювання, залучення інвестицій та підтримка інновацій.

Основними клієнтами ТПП України та переважна її діяльність спрямована на підприємства, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю: експортно-імпортні операції, виробництво, інша міжнародна діяльність. Цим і обумовлено надання послуг Торгово-промисловою палатою України, що включають в себе: видачу спеціальні сертифікати походження товару, що є від'ємною частиною про здійсненні експортних операцій, а також займається штрих-кодуюванням і ліцензуванням товарних знаків, оформлення карнетів АТА, декларування вантажу та його оформлення. Всі ці зазначені послуги є невід'ємною складовою для українських експортерів при здійсненні міжнародної торгівельної діяльності.

За останні 6 років можемо простежити наступну динаміку показників (табл. 2).

Виходячи з даних, наведених у таблиці, у 2012 році членами ТПП України було майже 60% від загальної кількості підприємств України, у 2014 році — 54%, а у 2017 році близько 45%. Можемо зробити висновок, що ми маємо тенденцію до зменшення членства.

На базі наданих показників визначимо ступінь залежності членської бази Торгово-промислової палати України.

Коефіцієнт кореляції залежності кількості членів Торгово-промислової палати України від загальної кількості діючих суб'єктів господарської діяльності дорівнює:

$$r_1 = 0,68. \quad (1)$$

Коефіцієнт кореляції залежності кількості членів Торгово-промислової палати України від загальної суми експорту товарів у млн. дол. підприємствами, що займаються експортною діяльністю:

$$r_2 = 0,91. \quad (2)$$

Коефіцієнт кореляції залежності кількості членів Торгово-промислової палати України від загальної

суми експорту послуг у млн. дол. підприємствами, що займаються експортною діяльністю:

$$r_3 = 0,85. \quad (3)$$

Можемо зробити висновок, що кореляційна залежність є прямою між всіма змінними. Як висновок, чим більша кількість підприємств, діяльність яких направлена на експорт-імпорт товарів і послуг, тим членська база ТПП України стає більшою. Особливо слід виділити найбільше значення коефіцієнта залежності з експортом товарів і послуг. Адже основні послуги, що надає ТПП України та має монопольність у їх реалізації, є невід'ємною складовою для українських експортерів при здійсненні міжнародної торгівельної діяльності.

Використовуючи річні звіти про діяльність ТПП України за 2014–2017 рр., проаналізуємо динаміку доходів за видами послуг (табл. 3).

Як бачимо, більшу величину доходів ТПП України отримує від надання консультаційних послуг, сертифікації походження, належності до власного виробництва, видачі карнетів АТА, надання провайдерських послуг та обслуговування програмних комплексів.

Варто відзначити значне зростання величини доходів від надання консультаційних послуг (на 129%), сертифікації походження, належності до власного виробництва (68,7%), видачі карнетів АТА (на 48,5%), надання провайдерських послуг (на 37,9%) та обслуговування програмних комплексів (на 35,2%).

Загалом, ТПП України має позитивну динаміку щодо наданих послуг бізнесу, що сприяють його розвитку та забезпечують основну фінансову прибутковість організації. Негативна динаміка фінансових показників інституції, перш за все, є результатом негативного інфляційного індексу вартості наданих послуг і не відноситься до погіршення обсягів їх надання чи якості.

Висновки. У результаті проведеного аналізу діяльності ТПП України з урахуванням негативних мікро- та макроекономічних чинників, що мають вплив на чисельну кількість підприємств і членську базу організації можна виділити наступні підсумки:

1. Збільшення експортно-імпортних операцій здійснюється не за рахунок збільшення питомої

Таблиця 2

Члени ТПП України серед загальної кількості суб'єктів господарської діяльності у 2012–2017 рр.

Показник	Роки					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість членів ТПП в Україні	9660	9387	8800	8696	8283	8203
Кількість діючих суб'єктів господарювання	1600127	1722070	1932161	1974439	1865631	1805144
Експорт товарів, млн. дол. США	68809,8	63320,7	53901,7	38127,1	36361,7	43264,7
Експорт послуг, млн. дол. США	13599,1	14836,3	11520,8	9736,6	9868	10714,3

Джерело: складено авторами на основі даних [7; 8]

Таблиця 3

Динаміка доходів ТПП України за видами наданих послуг у 2014–2017 рр., тис. грн.

Показники	Роки			
	2014	2015	2016	2017
Сертифікація походження, належності до власного виробництва	152383	150446	99612	168022
Проведення експертиз	41207	44372	48683	62215
Декларування, брокерські послуги	14059	14845	17711	25067
Проведення виставок	8477	10588	10168	14836
Інформаційні послуги	6275	6703	7983	10806
Зовнішньоекономічні послуги	4179	7990	6915	10353
Переклади	5606	6585	6981	8004
Юридичні послуги	5467	4259	4934	7800
Оренда	6041	5052	6275	7238
Оцінка вартості майна	5682	8218	7748	7200
Навчання	5512	3229	5333	5730
Сприяння розвитку бізнесу	886	3027	3866	4072
Товарна нумерація	2425	2749	3758	4002
Видача карнетів АТА	1481	2112	2683	3983
Патентно-ліцензійні послуги	630	1070	1484	1786
Транспортні послуги	420	729	846	1000
Провайдерські послуги	337	407	509	702
Рекламно-видавничі послуги	665	924	885	630
Обслуговування програмних комплексів	385	309	389	526
Консультаційні послуги	274	132	224	513
Комплексні послуги в галузі впровадження системи якості	112	364	541	477
Землепорядні послуги	204	185	331	x
Туристичні послуги	387	565	258	x
Сприяння роботі підвідомчих підприємств	1676	1949	1517	x
Екологічні послуги	59	106	116	x
Ведення недержавних реєстрів	14	19	25	x
Громадське харчування	645	410	x	x
Аудиторські послуги	x	1	1	x
Електровимірювальні послуги	121	135	131	x
Ксерокопіювання	32	28	23	x
Оформлення документів для в'їзду в Україну та виїзду за кордон	257	118	168	x
Сертифікація відповідності	3286	272	221	x
Проведення тендерів	39	41	42	x
Проведення аукціонів	0	26	x	x
Дошкільна освіта	249	74	x	x
Ріелторські послуги	6	x	x	x
Інші послуги	9441	12764	14835	22852
Усього доходів від надання послуг	278919	290803	255196	367814

Джерело: складено авторами на основі даних [7]

ваги суб'єктів господарювання, а за рахунок нарощування обсягів реалізації окремими компаніями свої товарів і послуг на іноземні ринки збуту.

2. Торгова-промислова України видає спеціальні сертифікати походження товару, що є від'ємною частиною про здійсненні експортних операцій, а та-

кож займається штрих-кодуванням і ліцензуванням товарних знаків. Всі зазначені послуги є невід'ємною складовою для українських експортерів при здійсненні міжнародної торгівельної діяльності.

Метод експертних оцінок конкурентоспроможності показав, що послуги Торгово-промислової

палати України мають високий рівень конкурентоспроможності (73%). Найвищі оцінки експертів мають монополні та унікальні послуги Палати. Серед послуг, які є недостатньо розвиненими, можна виділити лобювання, залучення інвестицій та підтримка інновацій.

Отже, Торгово-промислова палати України є одним з важливих інституційним механізмом розвитку підприємництва як на внутрішньому ринку, так і має вплив на активізацію міжнародного бізнесу в Україні.

Література

1. Варналій З. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. Варналій. [4-те вид.]. — К.: Знання, 2008. — 302 с.
2. Горбатенко Ю. Концептуальные основы построения эффективного механизма стимулирования развития малого предпринимательства / Ю. Горбатенко // Финансы, учет, банки: сборник научных трудов. — Выпуск 14 / под общ. ред. П. Егорова. — Донецк: ДонНУ, Каштан, 2005. — С. 152–156.
3. Дакус А. Економічний розвиток підприємства: сутність та визначення [Електронний ресурс] / А. Дакус. — Режим доступу: <http://probleconomy.kpi.ua/pdf/2012-3/>, вільний. — Назва з екрану, укр.
4. Бесчастний В. М. Громадські об'єднання в Україні / В. М. Бесчастний. — К.: Знання, 2007. — 415 с.
5. Хантингтон С. Ф. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Ф. Хантингтон. — М.: Прогресс-Традиция, 2004. — 480 с.
6. McNamara C. Field Guide to Consulting and Organizational Development With Nonprofits: A Collaborative and Systems Approach to Performance, Change and Learning / C. McNamara. — Authenticity.
7. Офіційний сайт Торгово-промислової палати України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ucci.org.ua/, вільний. — Назва з екрану, укр.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/, вільний. — Назва з екрану, укр.

References

1. Varnalij Z. Small entrepreneurship: the basics of theory and practice / Z. Varnalius. [4th kind.]. — K.: Knowledge, 2008. — 302 p.
2. Gorbatenko Y. Conceptual bases for constructing an effective mechanism for stimulating small business development / Yu. Gorbatenko // Finance, accounting, banks: a collection of scientific works. — Issue 14 / under the general. Ed. P. Egorova. — Donetsk: DonNU, Kashtan, 2005. — P. 152–156.
3. Dukas A. Economic Development of Enterprise: Essence and Definition URL: <http://probleconomy.kpi.ua/pdf/2012-3/>
4. Beschastny V. M. Public associations in Ukraine / V. M. Beschastny. — K.: Knowledge, 2007. — 415 p.
5. Huntington S. F. Political order in changing societies / S. F. Huntington. — M.: Progress-Tradition, 2004. — 480 p.
6. McNamara C. Field Guide to Consulting and Organizational Development With Nonprofits: A Collaborative and Systems Approach to Performance, Change and Learning / C. McNamara. — Authenticity.
7. Official site of the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry URL: www.ucci.org.ua/
8. Official site of the State Statistics Service of Ukraine URL: www.ukrstat.gov.ua/

Гейко Антон В'ячеславович

студент

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Гейко Антон Вячеславович

студент

Национального технического университета Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Heiko Anton

Student of the

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

Капустян Володимир Омелянович

доктор фізико-математичних наук, професор,

завідувач кафедри математичного моделювання економічних систем

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Капустян Владимир Емельянович

доктор физико-математических наук, профессор,

заведующий кафедрой математического моделирования экономических систем

Национальный технический университет Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Kapustian Vladimir

Doctor of Physics and Mathematics, Professor,

Head of the Department of Mathematical Modeling of Economic Systems

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

МОДЕЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВУГІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗИ

МОДЕЛИРОВАНИЕ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ УГОЛЬНОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА

MODELING OF DEVELOPMENT STRATEGY OF THE COAL INDUSTRY OF UKRAINE IN THE CRISIS CONDITIONS

Анотація. У статті проведений аналіз поточного стану вугільної галузі України, визначені причини та наслідки кризових явищ на енергетичному ринку держави. Автором побудована економіко-математична модель, що розглядає вихід із кризи за умови технічного переоснащення електрогенеруючих компаній, яка була вирішена методами нелінійного програмування. На основі отриманих результатів розроблені рекомендації щодо можливих напрямків розвитку галузі.

Ключові слова: вугільна галузь, енергетична криза, антрацит, оптимальне керування, нелінійне програмування, Роттердам плюс.

Аннотация. В статье проведен анализ текущего состояния угольной отрасли Украины, определены причины и последствия кризисных явлений на энергетическом рынке страны. Автором построена экономико-математическая модель, что рассматривает выход из кризиса при условии технического переоснащения электрогенерирующих компаний, которая

была решена методами нелинейного программирования. На основе полученных результатов разработаны рекомендации касательно возможных направлений развития отрасли.

Ключевые слова: угольная промышленность, энергетический кризис, антрацит, оптимальное управление, нелинейное программирование, Роттердам плюс.

Summary. The article analyzes the current state of the coal industry in Ukraine, identifies the causes and consequences of the crisis on the country's energy market. The author has built an economic-mathematical model that considers a way out of the crisis under the condition of technical re-equipment of power generating companies, which was solved by non-linear programming methods. On the basis of the obtained results, recommendations were developed regarding the possible directions of development of the industry.

Key words: coal industry, energy crisis, anthracite, optimal control, non-linear programming, Rotterdam plus.

Постановка проблеми. Енергетичний комплекс є одною із ключових галузей економіки як на державному, так і на глобальному рівні. Світло в будинках, на вулицях, трасах, робота заводів, складів, офісів — все це завдяки безперервному виробництву електроенергії. Основними виробниками електричної енергії в Україні є атомні (АЕС) та теплові (ТЕС) електростанції. Роль останніх полягає у балансуванні добових коливань пікових навантажень у мережі. Головним джерелом енергії для ТЕС є тепло, яке утворюється в процесі згоряння палива (найчастіше вугілля). Але через масштабні кризові явища у вугільній галузі України можуть виникнути проблеми із безперебійним постачанням електричної енергії для населення і підприємств. Таке становище зумовлене розгортанням війни на сході України, де на відносно невеликій території видобувалося майже половина всього українського вугілля, у т.ч. майже 100% антрациту — основного джерела ТЕС. Таким чином, Україна стала енергозалежною, кожного року вона змушена збільшувати валютні витрати на імпорт кам'яного вугілля. Тому перед нашим суспільством, теперішньою та майбутньою владою постає багато задач, адже одна із найбільш потужних галузей держави перебуває у стані занепаду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування, функціонування та раціонального розвитку енергетичних ресурсів є предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед останніх досліджень, що стосуються специфіки розвитку паливно-енергетичного комплексу України необхідно виділити Д. Бобро, А. Шевченко, С. Воробйов, В. Русан, Є. Белашов, М. Гончар, А. Чубік, О. Іщук, Д. Казанський, А. Некрасова, О. Савицький, Ю. Павлов, А. Смирнов та ін.

Постановка задачі. В умовах кризи теплові електростанції (ТЕС) поступово переходять до використання газових сортів вугілля замість дефіцитних антрацитових шляхом технічного переоснащення. Враховуючи дану умову та використовуючи наявну помісячну статистичну інформацію про діяльність вугільної галузі за чотири останні роки, потрібно вирахувати значення таких керуючих параметрів як: ціна вугілля на шахтах державної власності,

інвестиції, компенсації, податкові пільги, податкові навантаження при яких відбувається зниження сукупних витрат енергосистеми на вугілля і досягнення беззбитковості державними шахтами.

Виклад основного матеріалу. Україна володіє великими запасами кам'яного вугілля. За даними транснаціональної нафтогазової компанії British Petroleum станом на 2017 рік наша держава посідає сьоме місце у світі за наявністю розвіданих запасів кам'яного вугілля та зосереджує на своїй території 3,3% (34375 млн. тон) ресурсу. Однак, не зважаючи на такий великий потенціал, починаючи із середини 80-х років минулого століття виробництво в галузі зменшувалось швидкими темпами, наприклад, видобуток українського вугілля у 2017 році впав на 17,8% порівняно із попереднім 2016 роком [1].

Однією із причин такого тривалого спаду видобутку ресурсу (за останні тридцять років на 82%) є зношення основних знарядь праці гірничодобувних підприємств. За даними Міністерства енергетики та вугільної промисловості України 50% шахт мають більше, ніж п'ятдесятирічний термін роботи, а промислово-виробничі фонди вугледобувних підприємств зношені в середньому на 65%. З 10 тисяч одиниць основного стаціонарного обладнання більше чверті повністю вичерпали свій нормативний ресурс експлуатації. На шахтах, які розробляють круті пласти, біля 70% видобутку вугілля ще й досі проводиться відбійними молотками [2].

Оскільки значна частина вугільних підприємств має державну форму власності і є стратегічно важливими для України, то вони підтримуються рядом дотаційних програм. Але останні є лише корупційними схемами чиновників і виділені кошти не повністю витрачаються на цільове призначення. Так, за результатами перевірки контрольно-ревізійного управління у 2011 році було встановлено, що грубі порушення фінансової та бюджетної дисципліни у ДП «Макіїввугілля» сумарно завдали збитків розміром 1 млрд. 823 млн. 550 тис. грн. [3, ст. 32–33], а у 2013 обсяг державних дотацій склав 13,3 млрд. грн., що склало 4,4% сукупних державних видатків України [4].

І звичайно, наразі найбільшою перешкодою розвитку вугільної промисловості є розгортання

воєнних дій на Сході. Через самопроголошені Донецькі та Луганські народні республіки Україна втратила контроль над 85 шахтами різної форми власності, що становить 57% від загальної кількості [4]. А найбільш критичним є той факт, що на окупованій території зосереджено 100% видобутку антрациту, який являється енергоносієм семи із чотирнадцяти ТЕС України. Така ситуація суттєво відобразилася на енергетичній галузі країни. Якщо ще в 2013 році теплові електростанції контролювали майже 50% всього ринку [5], то станом на перший квартал 2018 на їх долю припало лише 29,7% виробленої електроенергії [6].

Вказані вище причини змушують Україну збільшити імпорт вугілля, тим самим створюючи нову залежність для держави — вугільну. Так, у 2016р. Україна імпортувала вугілля на суму \$1,467 млрд., загальний обсяг поставленої до країни вугільної продукції у 2016р. склав 15,648 млн. т. [7, ст. 60–61].

Кризові явища становлять загрозу енергетичній безпеці країни, тому у 2016 році була розроблена стратегія Роттердам +, яка мала на меті подолати збитковість шахт через підняти внутрішньої ціни на вугілля до рівня ціни на біржі в порту Роттердам плюс вартість доставки в Україну.

Крім того, одним із способів подолання проблеми залежності від імпортованих енергоресурсів є переобладнання вітчизняних ТЕС з антрацитового на газове вугілля. У 2016 році відбулися перші зрушення у цьому напрямі, зокрема вдалося розробити систему, яка дає можливість маневрування в генерації, поступово виводячи з неї антрацитове вугілля, тим самим збільшуючи частку газового [7, ст. 61]. На сьогодні частина енергоблоків Придніпровської та

Зміївської ТЕС вже переоснащено [8]. Перехід призведе до фізичного скорочення рівня споживання антрацитового вугілля.

Далі ми розглянемо економіко-математичну модель, яка дозволить визначити оптимальну стратегію розвитку галузі за умов технічного переоснащення:

$$\begin{aligned} & \frac{12}{N} \sum_{i=0}^{N-1} \sum_{j=1}^M \left(p_j^{(i)} x_j^{(i)} + q_j^{(i)} z_j^{(i)} + (1 + \tau^{(i)}) c_j^{(i)} y_j^{(i)} \right) \rightarrow \min \\ & x_j^{(i+1)} - x_j^{(i)} = \alpha_j \left(p_{\text{сеп}}^{(i)} - p_j^{(i)} \right) + \beta_j x_j^{(i)} + \gamma_j, \quad i = \overline{0, N-1}, \quad j = \overline{1, M} \\ & \text{або} \\ & x_j^{(i+1)} = \alpha_j \left(p_{\text{сеп}}^{(i)} - p_j^{(i)} \right) + (\beta_j + 1) x_j^{(i)} + \gamma_j, \quad i = \overline{0, N-1}, \quad j = \overline{1, M} \\ & p_j^{(i)} = S_j \left(K_j^{(i)}, x_j^{(i)} \right) + \pi_j^{(i)} = R_j \left(K_j^{(i)}, x_j^{(i)} \right) + L_j \left(K_j^{(i)}, x_j^{(i)}, \text{ЗП} \right) + \pi_j^{(i)} \\ & \quad i = \overline{0, N-1}, \quad j = \overline{1, M} \\ & K_j^{(i+1)} - K_j^{(i)} = -\mu K_j^{(i)} + I_j^{(i)}, \quad i = \overline{0, N-1}, \quad j = \overline{1, M} \\ & \text{або} \\ & K_j^{(i+1)} = (1 - \mu_j) K_j^{(i)} + I_j^{(i)}, \quad i = \overline{0, N-1}, \quad j = \overline{1, M} \\ & x_j^{(i)} + y_j^{(i)} + z_j^{(i)} - X_j^{(i)} = 0, \quad i = \overline{0, N-1}, \quad j = \overline{1, M} \\ & \sum_{j=1}^{M_{\text{вн}}} (1 + \tau^{(i)}) c_j^{(i)} y_j^{(i)} \leq \lambda^{(i)} \sum_{j=1}^{M_{\text{вн}}} p_j^{(i)} x_j^{(i)}, \quad i = \overline{0, N-1} \\ & \sum_{i=0}^{N-1} \sum_{j=1}^M I_j^{(i)} \leq I_{\text{max}} \\ & \pi_j^{(i)} \geq 0, \quad i = \overline{0, N-1}, \quad j = \overline{1, M} \\ & 0 \leq x_j^{(i)} \leq X_j^{\text{max}} \left(K_j^{(i)} \right), \quad i = \overline{0, N-1}, \quad j = \overline{1, M} \end{aligned}$$

де $x_j^{(i)}$ — обсяг виробництва вугілля марки j державними шахтами за місяць i ;

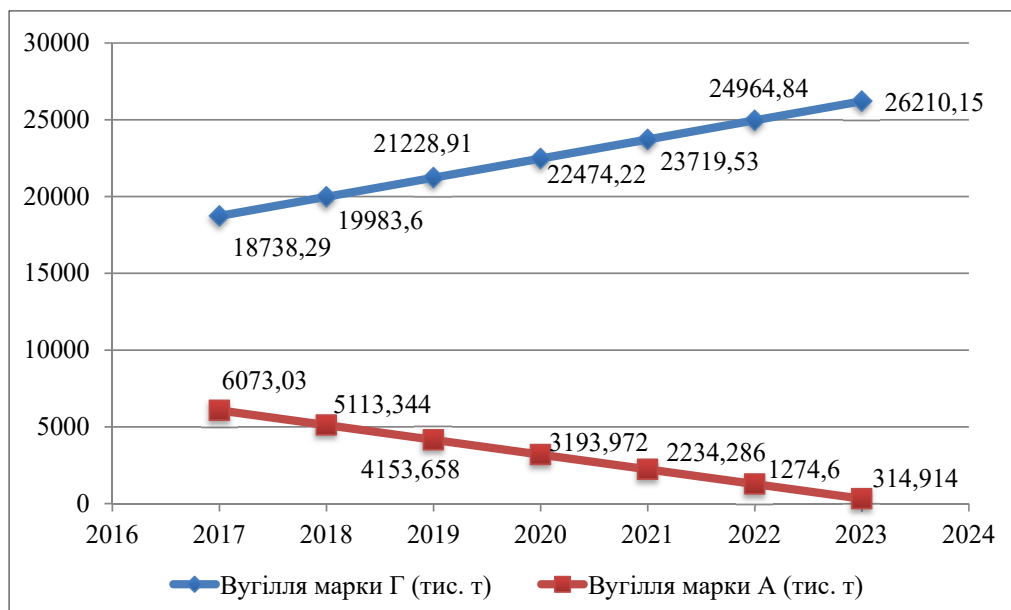

Рис. 1. Заплановане споживання енергетичного вугілля по рокам
Джерело: розробка автора

$z_j^{(i)}$ — обсяг виробництва вугілля марки j приватними шахтами за місяць i ;
 $y_j^{(i)}$ — обсяг імпортування вугілля марки j за місяць i ;
 $p_j^{(i)}, q_j^{(i)}, c_j^{(i)}$ — ціна вугілля марки j державними, приватними та іноземними виробниками в місяць j ;
 $\tau^{(i)}$ — мито на імпорт вугілля;
 $p_{сер}^{(i)}$ — середньозважена ціна на ринку;
 $\alpha_j, \beta_j, \gamma_j$ — параметри лінійної регресії;
 $\pi_j^{(i)}$ — прибуток (збиток) вітчизняних підприємств при виробництві марки вугілля j в місяць i ;
 $K_j^{(i)}$ — вартість основних засобів вітчизняних підприємств, що виробляють марку вугілля j в місяць i ;
 μ — коефіцієнт місячного зносу основних засобів;
 $I_j^{(i)}$ — сума інвестицій в підприємство для виробництва марки вугілля марки j в місяць i ;
 $X^{(i)}$ — потреби країни в марці вугілля j в місяць i ;
 $\lambda^{(i)}$ — обмеження на імпорт вугілля;
 I_{max} — обмеження на суму капітальних інвестицій у державні шахти;
 M — кількість марок вугілля, що виробляються;
 N — кількість місяців моделювання.
 X_j^{max} — максимально можливий обсяг виробництва марки вугілля j за заданого рівня оснащення.

Період моделювання оберемо 5 років, отже $N = 60$. Нормативний термін експлуатації шахтного обладнання 6–8 років, отже коефіцієнт місячного зносу μ буде рівним 0,01042. Середню заробітну плату в галузі візьмемо рівну 12957,81 грн. (серпень 2018) із щомісячною індексацією на 1,486%. Застосуємо модель для двох марок енергетичного вугілля: газового (Г) і антрацитового (А). Прогнозована структура їх споживання відображена на рисунку 1.

Для мінімізації цільової функції використаємо метод Ньютона, алгоритм якого вбудований в програмне забезпечення R Studio (пакет Non-Linear Minimization). Мова програмування R є спеціалізованою для виконання розрахунків з великими об'ємами даних.

Отримані результати: оптимальною стратегією за даних умов буде збільшення капітальних інвестицій в державні шахти з 247,9 млн. грн. до 1028,785 млн. грн. в рік (на 315%). В результаті відбудеться зростання середньорічного обсягу видобутку газових сортів вугілля на державних шахтах на 4,8 млн. т. в рік, а величина імпорту вугілля знизиться на 87%. Собівартість виробництва 1т зменшиться з 3098,63 грн. до 2032,15 грн за 1т. (на 34,42%). Це збільшить конкурентоспроможність державних шахт і знизить рівень цін на їхню продукцію (рис. 2).

За даних умов буде доцільно відмовитись від стратегії ціноутворення Роттердам плюс.

Висновок. Результати розрахунків свідчать про економічну доцільність відмови від розрахунку ціни на основі Роттердам+ в умовах переобладнання генеруючих потужностей з антрацитових марок вугілля на газові.

Відхід від світової ціни та її розрахунок відповідно до собівартості виробництва призведе до появи цінової конкуренції на внутрішньому ринку України і зниженню ціни на вугілля.

Зменшення попиту на дорогі імпорتنі антрацитові групи, а збільшення попиту на вітчизняні газові групи забезпечать шахтарів роботою і безперебійною виплатою заробітної плати.

Очікувані сукупні річні витрати на енергетичне вугілля зменшаться з 64,498 млрд. грн. до 58,843 млрд. грн.

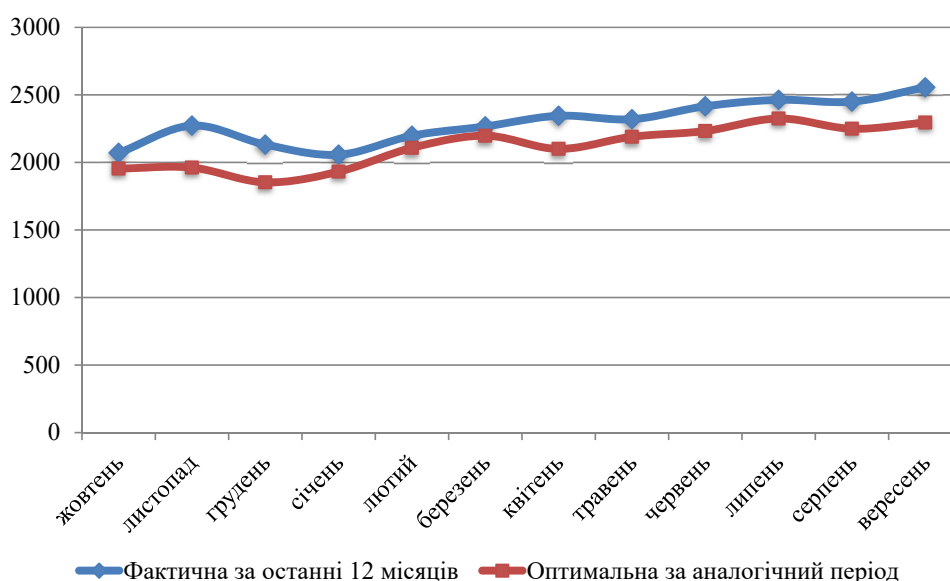

Рис. 2. Ціна за 1 т газового вугілля, виробленого державними шахтами
Джерело: розробка автора

Література

1. BP. Statistical Review of World Energy. — 2018. — № 67. — С. 36–38.
2. Сучасний стан та основні напрямки розв'язання проблем вугільної промисловості України [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=93947&cat_id=35082
3. «Справжня ціна вугілля в умовах війни на донбасі: погляд крізь призму прав людини» / Д. Казанський, А. Некрасова, О. Савицький, Ю. Павлов, П. Смірнов, С. Тарабанова, Г. Янова; за заг. ред. А. Некрасової та В. Щербаченка // ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив». — Київ: Видавництво ТОВ «АРТ КНИГА», 2017. — 140 с.
4. Бобро Д. Г. «Вугільна промисловість України в умовах гібридної війни». Аналітична записка [Електронний ресурс] / Д. Г. Бобро — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1890/>
5. Виробництво електроенергії та окремі техніко-економічні показники роботи електростанцій в Україні за 2013 рік / Державна служба статистики України. — 2014.
6. Виробництво та споживання електроенергії в Україні [Електронний ресурс] // Слово і Діло. — 2018. — Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2018/06/06/infografika/suspilstvo/vyrobnyctvo-ta-spozhyvannya-elektroenerhiyi-ukrayini>
7. Енергетична галузь України: підсумки 2016 року / «Заповіт». — 2017.
8. ДТЕК Енерго перевів третій за рахунком енергоблок Придніпровської ТЕС на газове вугілля [Електронний ресурс] // «Сьогодні». — 2018. — Режим доступу: https://ukr.segodayna.ua/economics/comp_news/dtek-energo-perevel-tretyi-po-schetu-energoblok-pridneprovskoy-tes-na-gazovyy-ugol-1187112.html

УДК 336.662

Гласов Павло Володимирович

аспірант кафедри бухгалтерського обліку

факультету обліку та податкового менеджменту

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Гласов Павел Владимирович

аспирант кафедры бухгалтерского учета

факультета учета и налогового менеджмента

Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана

Hlasov Pavlo

Graduate Student of Accounting Department of

Accounting and Economics Faculty of

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ В КЛАСТЕРАХ

АКТУАЛЬНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ ИНТЕГРИРОВАННОЙ ОТЧЕТНОСТИ В КЛАСТЕРАХ

ACTUALITY OF THE APPLICATION OF INTEGRATED REPORTING IN CLUSTERS

Анотація. Досліджується роль інтегрованої звітності як ефективного механізму успішного функціонування кластерів в сучасних умовах. Здійснюється огляд і аналіз застосування сучасних інноваційних підходів і механізмів до формування інтегрованої звітності в кластерних об'єднаннях. Згруповано головні проблеми, що гальмують ефективний процес застосування інтегрованої звітності в кластерах та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: інтегрована звітність, інтегрований звіт, інноваційна економіка, кластер, ефективність управлінських рішень.

Аннотация. Исследуется роль интегрированной отчетности как эффективного механизма успешного функционирования кластеров в современных условиях. Осуществляется обзор и анализ применения современных инновационных подходов и механизмов к формированию интегрированной отчетности в кластерных объединениях. Сгруппированы главные проблемы, тормозящие эффективный процесс применения интегрированной отчетности в кластерах и предложены пути их решения.

Ключевые слова: интегрированная отчетность, интегрированный отчет, инновационная экономика, кластер, эффективность управленческих решений.

Summary. The role of integrated reporting as an effective mechanism for the successful functioning of clusters in modern conditions is researched. An overview and analysis of the application of modern innovative approaches and mechanisms to the formation of integrated reporting in cluster associations is underway. The main problems that impede the effective implementation of integrated reporting in clusters are grouped and solutions are proposed.

Key words: integrated reporting, integrated report, innovative economy, cluster, efficiency of management decisions.

Постановка проблеми. Економічні зміни в Україні, що відбулися упродовж останніх років, значно вплинули на впровадження кластерної моделі економіки. Кластери розглядаються як засіб забезпечення конкурентоспроможності економіч-

ного розвитку регіонів. Позитивний вплив кластерів спостерігається у багатьох (і найчастіше в інноваційних) галузях економіки. В умовах гострої конкуренції кластери більш орієнтовані на успішний розвиток бізнесу та зростання виробництва.

Україна, як асоційований член ЄС, дуже цікавить західноєвропейські кластери, тому що у багатьох проектах та грантах є вимога: залучити міжнародного партнера, а Україні, в свою чергу, вкрай потрібні інвестиції. Тому, одним з найефективніших засобів вирішення цієї проблеми є застосування кластерного підходу до організації виробництва, що дозволяє об'єднати в межах кластера ресурси та компетенції, недоступні для окремих підприємств. Успішне функціонування кластерів в сучасних умовах потребує підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності на підставі удосконалення управління виробництвом, створення конкурентоздатної продукції та залучення інвестицій.

Для цього необхідно створити таку інформаційну систему, яка здатна задовольнити запити всіх зацікавлених користувачів для обґрунтування та прийняття управлінських рішень, інструментом якої виступає фінансова звітність. Саме інтегрована звітність повинна надавати повну, неупереджену та достовірну інформацію про поточний стан і результати функціонування підприємства та бути надійним джерелом аналітичних висновків щодо подальшого розвитку та визначення економічного потенціалу підприємства. Нинішній та майбутній розвиток кластерів нерозривно пов'язаний із сучасною формою звітності — інтегрованою.

Разом з тим, в економічній літературі недостатньо уваги приділяється розкриттю можливостей інтегрованої звітності як інструменту соціально відповідальної діяльності компаній. Залишаються мало висвітленими такі питання як розробка методологічних засад у відповідності з концепцією стійкого розвитку суспільства, вимог до звітності, порядку ідентифікації ризиків бізнесу та аналізу їх впливу на стійкий розвиток, регламент складання звітності. Окрім того, відсутні наукові праці, які б описували порядок переходу від традиційної парадигми бухгалтерської звітності в кластерах до нової — інтегрованої. Це зумовлює необхідність проведення досліджень існуючих проблем на основі аналізу наукових змін в організації та методиці інтегрованої звітності в кластерах.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Науково-теоретичним підґрунтям для проведення дослідження стали праці таких учених, як К. В. Безверхий, Т. В. Давидюк, І. В. Жиглей, Я. А. Жаліло, Ю. В. Кіндзерський, Р. О. Костирко, О. А. Лаговська, І. М. Ложніков, Н. О. Лоханова, О. М. Паливода, Г. О. Швиданенко, М. М. Шигун.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Необхідність застосування нового формату звітності — інтегрованого звіту в кластерах є очевидною. При цьому на даному етапі актуальними залишаються питання методики формування інтегрованого звіту, його структура та зміст. Не менш важливою є розробка механізму впровадження процесу формування інтегрованого звіту кластерів.

Подібну позицію займає кандидат економічних наук К. В. Безверхий, наголошуючи, що основними проблемами при реалізації концепції інтегрованої звітності на підприємстві є відсутність прийнятої методики формування такої звітності та визначення її змісту. Розробка етапів та кроків формування інтегрованої звітності дозволять зробити її більш структурованою і змістовною [2, с. 14].

Дослідження, проведені професором Р. О. Костирком показали, що інтегрована звітність в Україні поступово почала формуватися на підприємствах, але вона як і всі види звітності має як переваги, так і недоліки. Труднощі у застосуванні інтегрованої звітності вітчизняними підприємствами полягають в тому, що існуюча система звітності не завжди має внутрішні взаємозв'язки і вимагає від інвесторів та менеджменту компанії докладання серйозних зусиль із пошуку необхідної інформації щодо стійкого розвитку і збільшує витрати. Як наслідок, не розкриваються взаємозв'язки між стратегією і ризиком, фінансовими і не фінансовими показниками, корпоративним управлінням і показниками, показниками компанії та інших організацій в ланцюжку створення доданої вартості [3, с. 53].

Професор Н. О. Лоханова виділяє наступні проблеми складання інтегрованої звітності:

- складність забезпечення суттєвості інформації;
- необхідність забезпечення балансу між розкриттям потрібної, але не надмірної інформації;
- складність забезпечення вимог різних груп користувачів [4, с. 307].

По суті, інтегрований звіт — це поєднання фінансової та нефінансової інформації. Інтегрований звіт включає наступні напрямки: бізнес-модель, зовнішнє середовище, можливості і ризики, стратегії, результати діяльності, прогноз на майбутнє. Таким чином, звіт складається з базового опису бізнес-моделі підприємства і зовнішніх факторів, які впливають на його діяльність, а також стратегії менеджменту з управління цими ризиками. Інтегрована звітність формує нові виклики для аудиту та інших існуючих і супутніх процесів. Наприклад, незрозуміло, яким чином буде застосовуватись апробований на прикладі фінансової звітності принцип суттєвості стосовно екологічних або соціальних аспектів діяльності підприємства.

Професор П. Й. Атамас зробив висновок, що компанія, яка вирішила впроваджувати інтегровану звітність, може зіштовхнутися з такими проблемами: відсутність методологічної бази, недостатня розробленість інформаційних систем з оцінки нефінансових показників, зростання внутрішніх координаційних витрат на складання нефінансової звітності, визначення необхідного рівня деталізації даних. На концептуальному рівні немає єдиного підходу до побудови моделі інтегрованої звітності. Потреба у складанні інтегрованої звітності виникла під впливом внутрішніх факторів (менеджмент

підприємства починає глибше розуміти існуючі зв'язки між показниками діяльності підприємства та процесами, що відбуваються за його межами) та зовнішніх (користувачі звітності за межами підприємства прагнуть мати інформацію не лише про ретроспективні фінансові показники діяльності підприємства, а й про майбутній його вплив на економіку, суспільство та екологію, про перспективи розвитку та можливості створювати нову вартість, задовольняти зростаючі потреби інвесторів та суспільства в цілому) [1, с. 81].

Основною метою складання інтегрованої звітності, що є найбільш ефективним шляхом інтеграції внутрішніх інформаційних ресурсів, є поєднання у складі єдиного звіту інформації, необхідної для прийняття стратегічних управлінських рішень.

Перспективи розвитку вітчизняної моделі інтегрованої звітності полягають у розробленні методологічних засад інтегрованої звітності та аудиту її достовірності. Подальший розвиток інтегрованої звітності має бути спрямований на такі важливі аспекти, як розроблення системи показників, що об'єднує фінансовий і нефінансовий звіти, методи отримання інформації, використання інформації різних систем забезпечення (управлінського обліку, моніторингу, аналізу стійкого розвитку) в процесі підготовки інтегрованої звітності.

Відомо, що перед кластерним об'єднанням зазвичай постають два основні завдання — підвищення вартості активів (капіталізації) компанії та збільшення їх рівня ліквідності. З урахуванням цього розробляється стратегія розвитку та визначаються задачі менеджменту. Про ефективність їх втілення свідчить виконавча звітність, яку власник отримує наприкінці відповідного періоду. Але в ній можуть бути приховані проблеми, які, якщо їх не виявити вчасно, здатні поставити під удар майбутнє компанії.

Інтегрований звіт демонструє зв'язки між стратегією кластера, фінансовими діями і соціальним, економічним і природним оточенням. На відміну від фінансової і нефінансової звітності, він надає уявлення щодо залежності кластера від використуваних ресурсів, взаємовідносин у кластері, визначає доступність усіх видів капіталу (фінансового, людського, соціального, природного). Інтегрований звіт забезпечує розуміння стратегічної мети кластера і того, як вона співвідноситься з можливістю відтворювати і зберігати цінність протягом довгострокового періоду із ресурсами і відносинами, від яких залежить її стійкий розвиток. Він є інформативним інструментом для усіх зацікавлених користувачів та інструментом для ухвалення рішень різного рівня. Як було доведено вище, фінансові та нефінансові звіти утворюють єдину інформаційну базу для управління соціально-економічною діяльністю підприємства. Вони не тільки інформаційно доповнюють один одного, а й мають спільні ознаки (які не притаманні, наприклад, статистичним

звітам чи звітам із пенсійного та соціального забезпечення).

Слушно зазначають професори М. М. Шигун та Т. В. Давидюк про те, що наявність нефінансової звітності поряд із фінансовою дозволяє зацікавленим особам отримувати інформацію про соціальні та екологічні аспекти діяльності компанії в комплексі з інформацією про економічні результати [6, с. 175].

На думку кандидата економічних наук Р. Т. Мацьків нефінансова звітність відокремлених структурних підрозділів трансрегіональних господарських структур (ТРГС) — це документ, який формується підприємством (чи організацією) самостійно та призначений для інформування його стейкхолдерів про результати досягнення цілей, встановлених у стратегії соціальної відповідальності [5].

Питання впровадження інтегрованої звітності у практику розвитку кластерів є досить актуальними як для ефективного функціонування кластерних утворень, так і для економіки держави в цілому. Конкретні показники інтегрованої звітності для підприємств різних галузей економіки та організаційних форм господарювання необхідно визначити у процесі подальших досліджень за участю спеціалістів і керівників підприємств та відповідних професійних організацій. Вітчизняні компанії (переважна більшість) у своїй звітності надають описову інформацію про діяльність, а не наводять різного роду індикатори за напрямками сталого розвитку. Компанії майже не оприлюднюють інформацію про суми інвестицій у ці напрямки, що може свідчити про переважно декларативний характер діяльності. Оцінка якості нефінансової звітності дозволяє говорити про неналежне ставлення до її складання та оприлюднення, низький рівень верифікації звітності. Тому, можна констатувати низький рівень розвитку впровадження нефінансової звітності. Подальші наукові дослідження повинні стосуватися пропозицій щодо вибору оптимального формату звіту для різних компаній залежно від розміру, виду діяльності, цільових настанов, відбору необхідних показників нефінансової інформації. Потрібно в майбутньому узгодити апробований на прикладі фінансової звітності принцип суттєвості стосовно екологічних або соціальних аспектів діяльності підприємства. Також, потрібно розробити методологічну базу проведення аудиту інтегрованої звітності в кластерах. Важливим є питання розробки інформаційних систем з оцінки нефінансових показників підприємств-учасників кластера. Потрібно розробити методику обліку витрат на складання нефінансової звітності.

Деякі компанії використовують нефінансову звітність заради поліпшення корпоративної репутації, а не економічної, соціальної та екологічної результативності в інтересах стейкхолдерів. Для запобігання цій несумлінній практиці на державному рівні необхідно запровадити національні або застосовувати міжнародні стандарти підготовки

нефінансової звітності, порівнявши її в багатьох аспектах до фінансової звітності. Для реалізації цього задуму необхідно винести на обговорення доцільність розроблення національних стандартів нефінансової

звітності або перейняти кращий міжнародний досвід і запровадити його на національному рівні для цілей складання нефінансової звітності.

Література

1. Атамас П. Й. Інтегрована корпоративна звітність: проблеми впровадження / Атамас П. Й., Атамас О. П. // Академічний огляд. — 2015. — № 1(42). — С. 78–85.
2. Безверхий К. В. Методичні засади формування інтегрованої звітності підприємства / Облік і фінанси. — 2014. — № 3(65). — С. 9–14.
3. Костирко Р. О. Інтегрована звітність — інструмент соціально відповідального бізнесу / Р. О. Костирко // Часопис економічних реформ. — 2014. — № 1. — С. 49–54. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Cher_2014_1_11
4. Лоханова Н. О. Інтеграційні процеси в обліку в умовах інституціональних перетворень: монографія / Н. О. Лоханова. — Херсон: Грін Д. С., 2012. — 400 с.
5. Мацьків Р. Т. Нефінансова звітність — складова управління соціальною відповідальністю підприємств нафтогазового комплексу [Електронний ресурс] / Р. Т. Мацьків // Ефективна економіка. — 2015. — № 3. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_3_60
6. Шигун М. М., Давидюк Т. В. Корпоративна соціальна звітність як перспектива інформування про людський капітал вітчизняних компаній // Вісник Запорізького національного університету. Серія: Економічні науки. — 2011. — № 1(9). — С. 173–178.

УДК 336.02

Глухова Валентина Іванівна

кандидат економічних наук, доцент,

завідувач кафедри обліку і фінансів

Кременчуцький національний університет імені М. Остроградського

Глухова Валентина Ивановна

кандидат экономических наук, доцент,

заведующая кафедрой учета и финансов

Кременчугский национальный университет имени М. Остроградского

Glukhova Valentyna

PhD, Docent,

Head of the Department of Accounting and Finance

Kremenchuk M. Ostohradskyi National University

Дерев'янко Олена Дмитрівна

студентка

Кременчуцького національного університету імені М. Остроградського

Дерев'янко Елена Дмитриевна

студентка

Кременчугского национального университета имени М. Остроградского

Derevianko Olena

Student of the

Kremenchuk M. Ostohradskyi National University

УПРАВЛІННЯ ВХІДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

УПРАВЛЕНИЕ ВХОДЯЩИМИ ФИНАНСОВЫМИ ПОТОКАМИ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ

MANAGEMENT OF INDEPENDENT FINANCIAL FLOWS OF LOCAL BUDGETS

Анотація. В статті розглянуто вхідні фінансові потоки місцевих бюджетів як об'єкт управління. Проаналізовано динаміку, структуру цих потоків. Визначено проблеми управління вхідними фінансовими потоками. Запропоновано шляхи удосконалення для забезпечення реальної самостійності місцевих бюджетів.

Ключові слова: місцеві бюджети, вхідні потоки, доходи, податки, міжбюджетні трансферти.

Аннотация. В статье рассмотрены входящие финансовые потоки местных бюджетов как объект управления. Проанализирована динамика, структура этих потоков. Определены проблемы управления входящими финансовыми потоками и предложены пути его совершенствования для обеспечения реальной самостоятельности местных бюджетов.

Ключевые слова: местные бюджеты, входящие потоки, доходы, налоги, межбюджетные трансферты.

Summary. The article considers the incoming financial flows of local budgets as an object of management. The dynamics, structure of these flows is analyzed. The problems of management of incoming financial flows are determined and ways of its improvement are offered to ensure real autonomy of local budgets.

Key words: local budgets, incoming flows, revenues, taxes, interbudget transfers.

Постановка проблеми Важливою умовою побудови демократичної держави є самостійність і фінансова незалежність місцевих органів влади у здійсненні покладених на них функцій. Місцеві бюджети є основою фінансового забезпечення розвитку адміністративно-територіальних утворень, однак на сьогодні питання ефективного формування і розподілу доходів місцевих бюджетів залишаються недостатньо вирішеними.

За таких умов актуалізується необхідність розробки теоретичних і практичних засад управління фінансовими потоками місцевих бюджетів, що дозволить забезпечити населення повноцінними якісними суспільними благами, підвищити рівень задоволення суспільних інтересів та досягнути збалансованості соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти управління фінансовими потоками бюджетів різних рівнів були предметом досліджень: І. Бланка, Є. Галушки, М. А. Зінченко, С. Михайленко, В. Наконечного, В. Опаріна, У. Оутса, О. Румянцевой, Ч. Тібу, В. Федосова, А. Шаха, І. Школьника та ін. Однак незважаючи на певну кількість публікацій, питання управління фінансовими потоками місцевих бюджетів у цілому і вхідних, зокрема, в умовах проведення бюджетної децентралізації потребують проведення подальших досліджень.

Мета статті — дослідити вхідні фінансові потоки місцевих бюджетів як об'єкт управління, виявити проблемні моменти в управлінні ними і окреслити основні шляхи покращення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий потік місцевих бюджетів — це рух фінансових ресурсів, що утворюється за рахунок територіального перерозподілу валового внутрішнього продукту між суб'єктами фінансових відносин з метою створення фінансової бази місцевих органів влади й самоврядування, надання суспільних благ й послуг населенню на відповідних територіях.

Показники обсягів вхідних і вихідних фінансових потоків місцевих бюджетів можна ототожнити з показниками обсягів доходів і видатків місцевих бюджетів, оскільки саме доходи і видатки місцевих

бюджетів є результативним показником руху відповідних фінансових потоків.

Тому розглянемо детальніше зміст, склад і структуру доходів місцевих бюджетів як об'єкта управління вхідними фінансовими потоками.

Доходи місцевих бюджетів формуються відповідно до обсягу повноважень, що визначаються місцевими органами. У дохідній частині місцевого бюджету окремо виділяються доходи, необхідні для виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади.

Під управлінням фінансовими потоками місцевих бюджетів розуміють сукупність принципів, функцій, інструментів, методів (способів і прийомів), за допомогою яких суб'єкт управління впливає на об'єкт з метою досягнення визначених цілей.

Ступінь вирішення завдань управління фінансовими потоками місцевих бюджетів у значній мірі залежить від моделі управління, яка використовується з метою досягнення поставлених цілей.

В Україні сьогодні одним із напрямів підвищення рівня фінансової самостійності місцевих органів влади виступає децентралізація, яка передбачає законодавче урегулювання питань бюджетної самостійності територіальних громад з урахуванням економічних, географічних, історичних та інших критеріїв їх розвитку.

Аналіз статистичних даних динаміки вхідних потоків місцевих бюджетів України [1] як складових загальних вхідних бюджетних потоків за 2013–2017 роки свідчить про наступне:

- темп росту доходів Державного бюджету (без міжбюджетних трансфертів) (2,33) випереджає темп росту доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) (2,17);
- зниження частки доходів місцевих бюджетів в доходах зведеного бюджету з 23,8% до 22,6%, що в умовах проведення політики децентралізації не сприяє необхідному зростанню економічного потенціалу в регіонах і якісному та повному забезпеченню надання суспільних послуг.

Динаміка структури вхідних потоків місцевих бюджетів України наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Структура вхідних потоків місцевих бюджетів України

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	Відхилення 2017/2013
Доходи, у тому числі:	47,6	43,6	40,9	46,7	45,7	-1,9
податкові доходи	41,3	37,7	33,4	40,1	40,0	-1,1
неподаткові доходи	5,5	5,3	6,8	6,1	5,2	-0,3
доходи від операцій з капіталом	0,6	0,5	0,6	0,4	0,4	-0,2
цільові фонди	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,1
Міжбюджетні трансферти	52,4	56,4	59,1	53,3	54,3	1,9
Всього	100	100	100	100	100	-

Джерело: побудовано авторами [1]

Як видно з табл. 1, вхідні дохідні потоки місцевих бюджетів наповнюються в основному за рахунок міжбюджетних трансфертів (субвенції, дотації), що звичайно звужує власну фінансову базу місцевих органів.

Доходи місцевих бюджетів без трансфертів, хоч і зростають в абсолютних сумах, однак в загальному обсязі доходів складають менше 50%, причому в 2017 р. спостерігалася тенденція скорочення цієї частки на 1,9% порівняно з 2013 р.

Оскільки в доходах місцевих бюджетів України (без міжбюджетних трансфертів) переважають податкові надходження і враховуючи тенденцію зменшення частки податкових доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету, доцільно більш детально їх проаналізувати.

З табл. 2 видно, що сума податкових доходів місцевих бюджетів протягом 2013–2017 рр. збільшилася в 2,2 рази, що нижче, ніж темп росту податкових доходів державного бюджету і в цілому бюджетного вхідного потоку, причому і частка податкових доходів місцевих бюджетів в усіх податкових надходженнях країни зменшилася з 25,8% до 24,3%.

Сучасна структура податкових доходів місцевих бюджетів унаочнена на рис. 1 [1].

Найбільш значимі за обсягами і по структурі в податкових надходженнях податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) та плата за землю у складі місцевих податків і зборів.

Сучасні тенденції формування вхідних потоків місцевих бюджетів, їх склад, структура свідчать про надмірно централізоване збалансування місцевих бюджетів, про збільшення залежності місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів, про необхідність вдосконалення управління ними.

Серед низки проблем управління вхідними фінансовими потоками місцевих бюджетів в Україні можна, на наш погляд, виділити такі основні:

1. Надмірна концентрація фінансових ресурсів у державному бюджеті, що зменшує можливість місцевих бюджетів приймати рішення у важливих для регіонів питаннях. Власна фінансова база місцевих бюджетів, як декларувалося, не зросла реально.

2. Розподіл ПДФО між державним та місцевими бюджетами не відповідає умовам розвитку місцевих бюджетів. Незважаючи на оголошену урядом політику бюджетної децентралізації, частки розподілу ПДФО між Державним та місцевими бюджетами змінилися на користь Державного бюджету, що

Таблиця 2

Динаміка податкових доходів державного та місцевого бюджетів України

	Державний бюджет	Місцеві бюджети	Зведений бюджет	Частка місцевих бюджетів у зведеному, %
2013	262 777,00	91 191,00	353 968,00	25,8
2014	280 178,10	87 333,60	367 511,70	23,8
2015	409 417,50	98 218,30	507 635,80	19,3
2016	503 879,30	146 902,10	650 781,40	22,5
2017	627 153,60	201 005,10	828 158,70	24,3
Темп 2017/2013	2,37	2,20	2,33	0,94

Джерело: побудовано авторами [1]

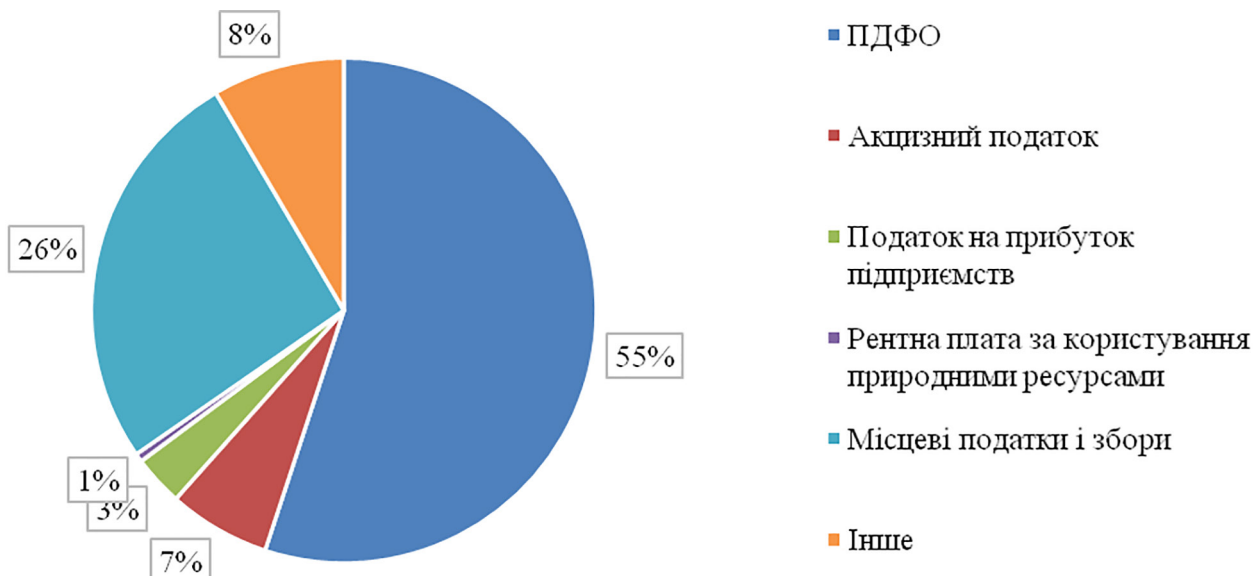

Рис. 1. Структура податкових доходів місцевих бюджетів України, 2017 р. (%)

впливає на фінансову самостійність органів місцевого самоврядування. Номінальне зростання надходжень ПДФО та інших податкових і неподаткових доходів зумовлене не збільшенням реальних доходів населення чи детінізацією заробітних плат, покращенням економічної ситуації загалом, а зростанням навантаження на трудові доходи населення, інфляційними процесами, введенням військового збору, розширенням бази оподаткування, підвищенням ставок податків і зборів.

3. Номінальне нарощування доходів місцевих бюджетів викликало суттєве збільшення законодавчо дозволеного розміщення тимчасово вільних коштів на депозитах в державних банках. Наприклад, якщо на 01.07.2014 року таких депозитів було 0,3 млрд. грн., то станом на 01.07.2018 року — 14,6 млрд. грн. [2]. Однак варто виважено підходити до такого розміщення, оскільки додаткові неподаткові доходи від такого вкладання бюджетних коштів можуть не мати тієї цінності в майбутньому, як при використанні на задоволення нагальних нинішніх потреб.

4. Незначна роль місцевого оподаткування в доходах місцевих бюджетів. Включення з 2015 р. до місцевих податків і зборів плати за землю, транспортного податку призвело до суттєвого їх зростання. Звичайно, це позитивні зміни, але в існуючій

системі місцевого оподаткування є багато проблем щодо розширення бази, ставок, доцільності надання пільг, запровадження нових місцевих податків.

Висновки. Для покращення управління вхідними потоками місцевих бюджетів, досягнення реальної фінансової самостійності, збільшення обсягів їх доходів та збалансованості пропонується:

- передати в розпорядження місцевих органів влади частково загальнодержавні податки, надходження від яких тісно пов'язані з результатами функціонування економіки регіону (податок на додану вартість та податок з прибутку підприємств), встановлюючи нормативи відрахувань від цих регулюючих податків однакові для всіх регіонів на тривалий час;
- внести зміни у податкове законодавство щодо розширення можливостей органів місцевого самоврядування відносно місцевого оподаткування та збільшення власної фінансової бази;
- розробити та запровадити дієві податково-бюджетні важелі щодо зацікавленості місцевих органів самоврядування в інноваційно-інвестиційному економічному розвитку всіх регіонів;
- підвищувати наукову обґрунтованість планових доходів місцевих бюджетів, застосовуючи економетричні методи бюджетного планування.

Література

1. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>
2. Депозити органів місцевого самоврядування в 2016–2018 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2018/08/local_budgets_deposits-1.pdf

УДК 338.2

Єсіна Валерія Олександрівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємств,
бізнес-адміністрування та регіонального розвитку
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова*

Есина Валерия Александровна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономики предприятий,
бизнес-администрирования и регионального развития
Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова*

Yesina Valeriya

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Enterprise Economics,
Business Administration and Regional Development Department
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

Славута Олена Іванівна

*старший викладач кафедри економіки підприємств,
бізнес-адміністрування та регіонального розвитку
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова*

Славута Елена Ивановна

*старший преподаватель кафедры экономики предприятий,
бизнес-администрирования и регионального развития
Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова*

Slavuta Olena

*Senior Lecturer of Enterprise Economics,
Business Administration and Regional Development Department,
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

Попенко Олеся Вячеславівна

*студентка
Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова*

Попенко Олеся Вячеславовна

*студентка
Харьковского национального университета городского хозяйства имени А.Н. Бекетова*

Popenko Olesiia

*Student of the
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

**СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

**СОВРЕМЕННЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ**

**MODERN MECHANISMS OF INCREASE
OF COMPETITIVENESS OF ECONOMY OF UKRAINE**

Анотація. Проаналізовано стан економіки України, світовий досвід підвищення конкурентоспроможності та механізми державного управління підвищенням конкурентоспроможності. Визначено сучасні механізми підвищення конкурентоспроможності економіки України в умовах активних інтеграційних та глобалізаційних процесів. Запропоновано методичний підхід до формування механізму підвищення конкурентоспроможності. Визначено ключові переваги реалізації кластерної політики та основні напрями управління конкурентоспроможністю економіки України. Розроблено комплекс організаційних заходів, які зможуть підвищити конкурентоспроможність економіки.

Ключові слова: конкурентоспроможність економіки, механізми розвитку, державне управління, розвиток кластерів, кластерна політика, інноваційна діяльність підприємств.

Аннотация. Проанализировано состояние экономики Украины, мировой опыт повышения конкурентоспособности и механизмы государственного управления повышением конкурентоспособности. Определены современные механизмы повышения конкурентоспособности экономики Украины в условиях активных интеграционных и глобализационных процессов. Предложен методический подход к формированию механизма повышения конкурентоспособности. Определены ключевые преимущества реализации кластерной политики и основные направления управления конкурентоспособностью экономики Украины. Разработан комплекс организационных мероприятий, которые смогут повысить конкурентоспособность экономики.

Ключевые слова: конкурентоспособность экономики, механизмы развития, государственное управление, развитие кластеров, кластерная политика, инновационная деятельность предприятий.

Summary. The state of economy of Ukraine, world experience of increase of competitiveness and mechanisms of state administration the increase of competitiveness is analyzed. The modern mechanisms of increase of competitiveness of economy of Ukraine are certain in the conditions of active integration and globalization processes. Methodical approach offers to forming of mechanism of increase of competitiveness. Key advantages of realization of cluster politics and basic directions of management of economy of Ukraine a competitiveness are certain. The complex of organizational events that will be able to promote the competitiveness of economy is worked out.

Key words: competitiveness of economy, mechanisms of development, state administration, development of clusters, cluster politics, innovative activity of enterprises.

Умови функціонування глобального ринкового середовища диктують необхідність в активізації інноваційної діяльності як найбільш ефективного способу підвищення конкурентоспроможності економіки країни й подальшого її розвитку на інтенсивній основі. Логічним обґрунтуванням стратегічного напрямку розвитку, у якому ключову роль відіграють інновації, слугують безпрецедентні успіхи економік високорозвинених європейських країн та інших країн світу, які стали наслідком практичного впровадження інноваційних моделей розвитку.

На сьогоднішній день в умовах активних інтеграційних та глобалізаційних процесів, посилення конкуренції для України головною проблемою є формування конкурентоздатної економіки і стійкого розвитку країни в цілому. Конкурентоспроможність територій визначається, в основному, як стан й забезпечується збереженням і використанням наявних конкурентних переваг та створенням і реалізацією нових.

Метою цієї статті є розвиток механізмів державного управління підвищенням конкурентоспроможності економіки України та пошук стратегічно важливих сучасних напрямів діяльності.

Підвищення конкурентоспроможності національної економіки, яка дозволить створити переважне соціально-економічне положення, а також значно підвищить рівень добробуту населення, є одним із стратегічних завдань не лише України, але і будь-

якої розвиненої держави. Це дозволить відкрити більше можливостей і отримати максимальні вигоди для свого стійкого розвитку.

В сучасних умовах взаємодії з країнами Східної Європи на етапі подолання кризи Європейський Союз здійснює реалізацію комплексної програми розвитку фінансового сектора України до 2020 року і розглядає можливість розширення допомоги Україні в цьому напрямі.

На нашу думку, Україні, перш за все, необхідно визначитися з перспективами економічного розвитку і своєю позицією в питаннях європейської економічної інтеграції, з метою того, щоб проведення структурних перетворень і впровадження нових реформ були дійсно ефективними.

Справжнім механізмом в розвитку національної економіки може стати впровадження інновацій у виробництво. На думку багатьох економічних експертів з найефективніших способів підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світових ринках, є об'єднання можливостей українських ІТ-компаній і зростаючих потреб промисловості. На жаль, наші виробники і сучасні ІТ-компанії не можуть досі об'єднати свої зусилля, оскільки держава не приділяє особливої уваги промисловому сектору. Рівень впровадження інновацій підтверджується місцем, яке посідає Україна у міжнародних рейтингах.

За даними Всесвітнього економічного форуму — «Звіту про глобальну конкурентоспроможність

2017–2018 рр.», Україна посіла 81 місце серед 137 досліджуваних країн, піднявшись на чотири позиції. За компонентами підіндексу, який характеризує ефективність ринків — ключового фактору на стадії інвестиційного зростання (індустріалізації) — Україна посідає 101 місце за ефективністю товарних ринків серед 137 країн, 120 — за ефективністю фінансових і 86 — за ефективністю ринку праці. Готовність до адаптації технологій та інновацій оцінена на рівні 81 місця. При цьому за показником «Ринкові інституції» наша країна посідає 118 місце, а за розвиненістю бізнесу — 90. Серед факторів, важливих для розвитку промисловості, сприятливими є хіба що розмір доступного ринку (за ємністю ринку Україна посідає 47 місце) та освіта (наша країна посідає 35 місце). Незважаючи на велику кількість вчених та інженерів, а також частку людей, які мають вищу освіту, Україна має посередній рейтинг за підіндексом «Інновації» та низькі значення показників «Державні закупівлі новітніх технологій і продукції», «Взаємозв'язки університетів з промисловістю у сфері ДіР», «Технологічна готовність». Тут найбільш проблемним показником залишаються «Іноземні інвестиції та трансфер технологій» [1].

Дієвими механізмами економічного зростання на новому етапі ринкових трансформацій є прискорення промислового зростання і нарощування ефективності індустрії регіонів, реструктуризація податкової та фінансової заборгованості, освоєння випуску нової промислової продукції задля розширення експортного потенціалу, державно-приватне партнерство, проведення більш жорсткої регулятивної політики й недопущення проявів монополізму та корупції.

Ключова роль у формуванні конкурентоспроможності економіки належить державі, що створює передумови для розвитку експортного потенціалу, формування інноваційних кластерів, виконання державою важливих функцій, які забезпечують сприятливі умови для формування і розвитку економічних кластерів [2].

Механізми державного управління розвитком економіки країни повинні мати стратегічну спрямованість, базуватися на методах індикативного планування з використанням процедури моніторингу, в основі якої лежить системний підхід, що дозволить відстежувати тенденції і перспективи розвитку промисловості.

Одним з найважливіших завдань розвитку національної економіки є підвищення її конкурентоспроможності на основі реалізації інноваційної моделі розвитку. Стимулювання інноваційної діяльності реального сектора економіки через розвиток кластерів представляється можливим за рахунок адаптації і впровадження європейського досвіду. В якості пріоритетного завдання державної політики на сучасному етапі необхідно вважати формування і реалізацію комплексу заходів по забезпеченню

стабільного функціонування усіх підсистем національної інноваційної системи [3, с. 48].

Європейський досвід свідчить, що ключовими перевагами реалізації кластерної політики є:

- 1) структурна перебудова промислового сектору завдяки зростанню долі наукомістких і високотехнологічних виробництв, яка вимагає посилення ролі держави в забезпеченні послідовності і ефективності реалізації усіх стадій інноваційного процесу;
- 2) зростання інноваційної активності промислових підприємств завдяки розвитку кооперації між науково-дослідним і виробничим секторами, державно-приватного партнерства в інноваційній сфері, залученню висококваліфікованого персоналу через розширення зовнішніх зв'язків підприємств, аутсорсинга і зростанню інвестиційної привабливості підприємств-членів мережевих структур;
- 3) усунення диспропорцій в соціально-економічному розвитку регіонів, міжрегіональних зв'язків через забезпечення державної підтримки створення і розвитку регіональних, міжрегіональних кластерів в галузях, які мають високий потенціал виробництва продукції, конкурентоздатної на внутрішньому і зовнішніх ринках.

З метою реалізації конкурентних переваг України і формування умов економічного розвитку країни, державна політика повинна полягати в комплексі організаційних заходів, які зможуть підвищити позиції країни в міжнародних рейтингах:

- 1) розробці і затвердженні законодавчої і нормативно-правової бази;
- 2) сприянні розвитку інноваційної інфраструктури, створенні або призначенні організацій, відповідальних за реалізацію кластерної політики держави;
- 3) розробці ефективних механізмів взаємодії промислових підприємств, науково-дослідних, освітніх організацій і органів державної влади, у тому числі через систему електронного управління і створення online- послуг;
- 4) реалізації досліджень перспектив розвитку кластерів і розробці на їх основі кластерних програм і системи оцінки результатів функціонування кластерів;
- 5) реструктуризації промисловості — перепрофілюванні з традиційного індустріального розвитку на виробництво наукомісткої високотехнологічної продукції;
- 6) стимулюванні припливу вітчизняних і іноземних інвестицій в стратегічні для України галузі економіки;
- 7) впровадженні надійної системи енергозабезпечення та енергозбереження [4].

Таким чином, Україні життєво необхідні нові реформи, нові закони, нові стратегії, новий економічний курс, який зробить економіку країни

конкурентоздатною і привабливою для інвесторів, а також значно підвищить рівень і якість життя людей. Планомірний та динамічний ріст конкурентоспроможності економіки можливий лише за умов комплексного застосування дієвих механізмів, спрямованих на створення сприятливих умов для розвитку вітчизняних промислових підприємств.

Зарубіжний досвід реалізації національних проєктів і програм, об'єктивно спрямованих на підвищення конкурентоспроможності промисловості країни, показує, що необхідно: забезпечити активне залучення до національних проєктів приватного бізнесу, оскільки це забезпечує синхронізацію ма-

теріальних, фінансових, інтелектуальних потоків державного і приватного секторів економіки; орієнтуватися на закономірності і тенденції розвитку світової спільноти використати техніко-технологічні, економічні, інституціональні особливості територіальних підсистем країни для формування єдиного конкурентного простору країни; враховувати стратегічні пріоритети національною і регіональною соціально-економічних підсистем країни, забезпечити інноваційний характер розвитку промисловою і сполученою з нею підсистем регіональної економіки, передусім, соціальної, виробничої і комунікаційної інфраструктури.

Література

1. Проект Стратегії інноваційного розвитку України на період до 2030 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2018/10/22/innovatsiynogo-rozvitku-ukraini.pdf>
2. Шовкалюк В. С. Кластери та інноваційний розвиток України / В. С. Шовкалюк // Створення та функціонування інноваційних кластерів. Інформаційно-аналітичні матеріали Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://old.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/Stvor_ta_funk_klasteriv.pdf.
3. Собкевич А. В. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України / А. В. Собкевич та ін.; під ред. Я. А. Шкодувала. — Мінськ: НИСИ, 2013. — С. 45–71.
4. Щодо державної політики підтримки розвитку інноваційних кластерів у промисловості України. Аналітична записка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1069/>

УДК 331.5(477)

Заєць Світлана Володимирівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри статистики та демографії

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Заяц Светлана Владимировна

кандидат экономических наук,

доцент кафедры статистики и демографии

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Zayec Svetlana

PhD in Economics,

Associate Professor of the Department of Statistics and Demographics

Taras Shevchenko National University in Kyiv

Могилевець Віктор Андрійович

студент

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Могилевец Виктор Андреевич

студент

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Mogilevets Viktor

Student of the

Taras Shevchenko National University in Kyiv

СТАТИСТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ РЫНКА ТРУДА В УКРАИНЕ

STATISTICAL ANALYSIS OF THE LABOR MARKET IN UKRAINE

Анотація. У статті за матеріалами державної статистичної звітності України проведено дослідження ринку праці України за останні роки.

Ключові слова: ринок праці, активне населення, безробіття, зайнятість, оплата праці, міграція робочої сили.

Аннотация. В статье по материалам государственной статистической отчетности Украины проведено исследование рынка труда Украины за последние годы.

Ключевые слова: рынок труда, активное население, безработица, занятость, оплата труда, миграция рабочей силы.

Summary. The article on the materials of the state statistical reporting of Ukraine conducted research of the Ukrainian labor market in recent years.

Key words: labor market, active population, unemployment, employment, labor remuneration, migration of labor force.

Ринок праці являється в наш час основною частиною економічної системи країни, саме тому відтворює переважну більшість соціально-економічних процесів та політичних процесів, які мають місце у нашій країні. Нинішній стан ринку праці створюється в основному під впливом економічної та політичної ситуації в нашій країні, в історії якої можна простежити довгий спад виробничих процесів, нестабільністю економіки

фінансового характеру та недостатній рівень проведення реформ господарській сфері. Необхідно відмітити, що в даній ситуації потрібно провести якісну переоцінку існуючої проблеми створення та розвитку ринку праці, а також відповідні особливості його регулювання в державній сфері. Дані проблемні питання обумовлюють потребу встановлення відповідних умов та чинників, що окреслюють роль держави стосовно розробки спеціальних

механізмів керування ринком праці, її допомоги у працевлаштуванні незайнятих та соціального захисту осіб які не мають роботи. Проблеми розвитку ринку праці України, аспекти зайнятості населення, діяльність державної служби зайнятості є об'єктом наукових досліджень вітчизняних вчених, зокрема С. Бандура, Д. Богині, І. Бондар, О. Грішнєвої, Ю. Маршавіна, В. Петюха, А. Колота, А. Казановського. Дослідженню ринку праці присвячені роботи відомих вчених, таких як: А. Маршалла, Дж. М. Кейнса, П. Самуельсона, У. Мітчела, А. Торнелла. Однак, питання до розвитку ринку праці в Україні залишається невирішеним та потребує додаткового дослідження. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні зростає потреба в дослідженні ринку праці, оскільки попит і пропозиція робочої сили не є врівноважені в Україні.

Метою написання статті є виявлення основних тенденцій на ринку праці, аналіз рівня економічної активності та дослідження безробіття.

Сучасний стан ринку праці та процеси у сфері зайнятості населення належать до соціально-економічних параметрів, що визначальним чином впливають на суспільний розвиток і конкурентоспроможність національної економіки. З однієї сторони, ринок праці — елемент економічної системи, від якого залежить вектор і темпи макроекономічної динаміки, а з іншої — він опосередковує вплив макроекономічної політики та макроекономічного розвитку на добробут населення та стан багатьох соціальних процесів [2, с. 121].

Основними категоріями, що характеризують ефективність функціонування ринку праці є наступні категорії представлені на рис. 1.

Фахівці Державної служби України, МОП до економічно-активного населення відносять населення обох статей віком від 15 до 70 років включно, яке впродовж певного періоду часу забезпечує пропозицію робочої сили на ринку праці. Тобто, в структуру економічно-активного населення включено дві категорії — «зайнятих» та «безробітних» осіб. З метою визначення стану сучасного ринку праці України проаналізуємо статистичні дані Державної служби статистики України.

Одним з найважливіших показників, які характеризують стан ринку праці України є зайнятість

населення. Наведемо дані про зайнятість населення України у табл. 1.

Наведені дані свідчать, що характерною особливістю національного ринку праці за період з 2010 по 2017 роки є значне падіння чисельності економічно активного населення у віці 15–70 років відповідно з 20 894,1 тис. осіб до 17 854,4 тис. осіб. Особливо глибоке падіння рівня економічної активності спостерігалось у 2014 в порівнянні з 2013 роком — з 64,9% до 62,4%. Якщо розглядати зайняте населення серед населення працездатного віку, то тут спостерігається наступна ситуація: протягом досліджуваного періоду найвищий показник зайнятості — 17 889,4 тис. осіб у 2013 році, далі в динаміці по роках найнижчий стан показника у 2015 році — 15 442,0 тис. осіб. і спостерігається скорочення кількості зайнятого населення. Починаючи з 2014 по 2017 рік складна політична та економічна ситуація в Україні спричинила значний спад кількості зайнятого населення, більш ніж на 1 692,2 тис. осіб. У відсотковому відношенні на кінець 2017 року зайняте населення працездатного віку становить 64,5%, що практично демонструє найнижчий рівень зайнятості за останні 7 років.

Оскільки зайнятість населення в Україні постійно знижується, варто прослідкувати тенденцію щодо сфер зайнятості трудових ресурсів. Зайнятість населення в окремих галузях економіки визначається у відсотках від економічно активного населення, яке представлено часткою працездатного населення, безпосередньо зайнятого в суспільному виробництві. У таблиці 2 наведена чисельність зайнятого населення в Україні за видами економічної діяльності у 2012–2017 роках. Аналіз даних наглядно підтверджує негативну тенденцію падіння показників зайнятого населення за видами економічної діяльності.

Слід зазначити, що у 2013 році спостерігалось підвищення зайнятості по всіх галузях з подальшим стрімким спадом у 2014 році. При цьому, найбільша кількість зайнятого населення спостерігається у сфері оптової та роздрібною торгівлі, сільському господарстві та промисловості, хоча в кожній з них спостерігається спад за останній рік. Найнижчі показники зайнятості у сфері мистецтва, спорту, відпочинку та інформації та у сфері фінансової діяльності.

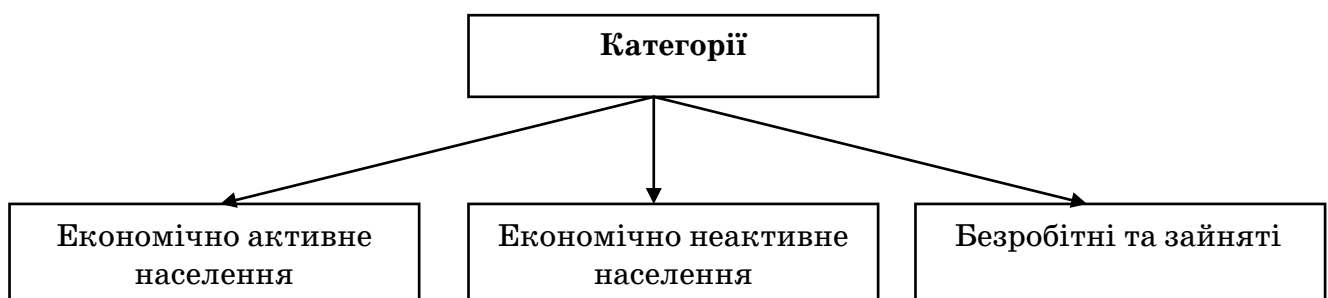

Рис. 1. Категорії, що характеризують ефективність функціонування ринку праці

Таблиця 1

Показники економічно активного населення України

Роки	Економічно активне населення				У тому числі, зайняте населення			
	у віці 15–70 років		працездатного віку		у віці 15–70 років		працездатного віку	
	в середньо-му, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньо-му, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньо-му, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньо-му, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи
2010	20 894,1	63,6	19 164,0	71,9	19 180,2	58,4	17 451,5	65,5
2011	20 893,0	64,2	19 181,7	72,6	19 231,1	59,1	17 520,8	66,3
2012	20 851,2	64,5	19 317,8	72,9	19 261,4	59,6	17 728,6	69,9
2013	20 824,6	64,9	19 399,7	72,9	19 314,2	60,2	17 889,4	67,3
2014	19 920,9	62,4	19 035,2	71,4	18 073,3	56,6	17 188,1	64,5
2015	18 097,9	62,4	17 396,0	71,5	16 443,2	56,7	15 442,0	64,7
2016	17 955,1	62,2	17 303,6	71,1	16 276,9	56,3	15 626,1	64,2
2017	17 854,4	62,0	17 193,2	71,5	16 156,4	56,1	15 495,9	64,5

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Таблиця 2

Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012–2017 рр.

Показник (тис. осіб)	Роки					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Усього зайнято	19261,4	19314,2	18073,3	16443,2	16276,9	16156,4
Сільське, лісове та рибне господарство	3308,5	3389,0	3091,4	2870,6	2866,5	2860,7
Промисловість	3236,7	3170,0	2898,2	2573,9	2494,8	2440,6
Будівництво	836,4	841,1	746,4	642,1	644,5	644,3
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4160,2	4269,5	3965,7	3510,7	3516,2	3525,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1150,9	1163,	61113,4	998,0	997,2	991,6
Тимчасове розміщення й організація харчування	326,7	328,9	309,1	277,3	276,7	276,3
Інформація та телекомунікації	297,9	299,9	284,8	272,9	275,2	274,1
Фінансова та страхова діяльність	315,8	306,2	286,8	243,6	225,6	215,9
Операції з нерухомим майном	322,2	314,3	286,1	268,3	255,5	252,3
Професійна, наукова та технічна діяльність	504,1	493,6	456,0	422,9	428,1	415,8
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	343,9	343,3	334,3	298,6	304,3	297,9
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	1003,6	692,3	959,5	974,5	973,1	979,7
Освіта	1633,2	1611,2	1587,7	1496,5	1441,4	1423,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1181,4	1171,8	1150,5	1040,7	1030,4	1013,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	225,6	226,5	221,2	207,9	201,6	199,8
Інші види економічної діяльності	414,3	423,0	382,2	344,7	345,8	344,6

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Важливим показником, який визначає стан ринку праці та ефективність його функціонування з позиції держави є рівень безробіття, який в Україні становить на кінець 2017 року 9,4%. Варто зазначити, що це досить висока позначка, хоча нижча в порівнянні з показниками деяких країн Європейського Союзу на кінець 2017 року (Іспанія — 16,%, Італія — 10, Хорватія — 9,5). Але слід зауважити, що за даними Євростату рівень безробіття в Євросоюзі складає на цей період 7,3%.

Статистику безробітного населення (за методологією МОП) за період з 2010 р. по 2017 р. представлено на рис. 2.

Отже, рис. 1. ілюструє, що найменша кількість безробітного населення (за методологією МОП) у віці

15–70 років була у 2013 році — 1510,4 тис. осіб, а найбільша величина чисельності безробітних — 1847,6 тис. осіб припала на 2014 рік і збільшилась на 337,6 тис. осіб. У 2017 р. чисельність безробітних знизилась в порівнянні з періодом 2014 року зменшилась на 169,4 тис. осіб і становила — 1678,2 тис. осіб. Але, у 2017 року чисельність безробітних зросла в порівнянні з відповідним періодом 2016 року на 19,8 тис. осіб і досягла позначки 1698 тис. осіб.

Якщо розглядати регіональний аспект, то як свідчать дані Державної служби статистики, найвищі показники безробіття зафіксовано у Донецькій (14,6%) та Луганській областях (16,9%). Вище середнього безробіття сягнуло також у Волинській, Закарпатській, Полтавській, Миколаївській, Кірово-

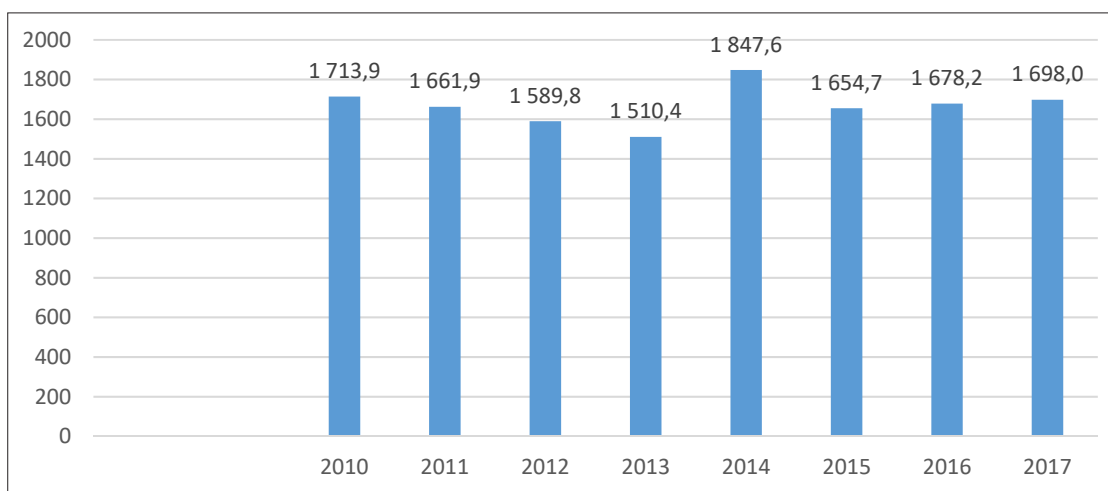

Рис. 2. Рівень безробітного населення (за методологією МОП)

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Рис. 3. Структура безробітного населення (за методологією МОП) за причинами незайнятості за 2017 рік

Джерело: розроблено автором за даними [1]

градській, Сумській областях. У 2017 році порівняно з 2016 роком ситуація найстрімніше покращилася в Хмельницькій області: за рік кількість безробітних знизилася на 23,9%. На другому місці — Київ, де безробіття впало на 20,5%, на третьому — Житомирська область (показник знизився на 18,6%). Негативна динаміка зафіксована в шести областях України: в Миколаївській області рівень безробіття зріс на 5,9%, в Луганській — на 2,5%, в Сумській — на 1,3%, в Кіровоградській — на 1,2%, в Полтавській — на 0,5%, в Херсонській — на 0,2%.

При аналізі безробіття населення важливо відзначити причини безробіття. Ми вважаємо, що основними причинами безробіття є:

- низький рівень заробітної плати, яку пропонують роботодавці;
- політичні та економічні події, що відбуваються в країні;
- невідповідність системи підготовки фахівців потребам ринку праці;
- нераціональна структура галузевої зайнятості, істотне перевищення пропозиції робочої сили над попитом;
- незадоволеність умовами праці;
- обмежені можливості кар'єрного зростання, відсутність перспектив і можливостей поліпшення кваліфікації [3, с. 7].

Структуру безробітного населення України за причинами незайнятості у 2017 році представлено на рис. 3.

Проаналізувавши структуру безробітного населення за даними рис. 2, можна відмітити, що у 2017 році в Україні, найбільшу питому вагу серед причин незайнятості займали звільнені за власним бажанням (34,1%) та звільнені з економічних причин (23,2%) загальної кількості безробітних. Наступними причинами незайнятості є неможливість працевлаштування після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів та звільнені за станом здоров'я і через оформлення пенсії (2%). Найменшу

питому вагу серед причин незайнятості займали демобілізовані з військової строкової служби (0,7% безробітних).

Проведений аналіз статистичних даних показників рівня зайнятості та безробіття за досліджуваний період дає підстави стверджувати, що спадна динаміка зазначених показників є погіршенням економічної та політичної ситуації в країні, ліквідацією багатьох підприємств, масового скорочення персоналу, що негативно впливає на функціонування ринку праці.

Одним з основних показників, що виділяють для характеристики ринку праці є динаміка середньомісячної заробітної плати, яка наведена в таблиці 3.

Аналізуючи дані таблиці 3, можна побачити, що показник середньомісячної заробітної плати в номінальному виразі має тенденцію за досліджуваний період до збільшення. Найменше значення було у 2010 році – 2250 грн., а найбільше — у 2017 році. Найбільше зростання відбулося у 2017 році щодо попереднього року — 1921 грн., але у зв'язку з тим, що паралельно зросла й інфляція, населення не відчувало покращення рівня життя. Номінальний вимір заробітної плати не відбиває її реальному розмірі.

У досліджуваному періоді відбувалося нерівномірні щорічні зміни реальної заробітної плати.

Так у 2014 році порівняно з 2013 роком реальна заробітна плата знизилася на 6,5%, а у 2015 році порівняно з 2014 роком — на 20,2%, що пов'язано з воєнними діями в країні та нестабільною політичною і економічною ситуацією в Україні і як наслідок, зниження рівня життя населення країни в цілому та зниження купівельної спроможності громадян [5, с. 70].

Дані Державної служби статистики свідчать, що у 2017 році найвищі доходи отримують працівники в галузі авіаційного транспорту та ІТ-технологій — середньомісячна зарплата становить понад 33332 тис. грн., фінансової та страхової сфери — 14889 тис. грн., найнижчі — поштова та кур'єрська

Таблиця 3

Середньомісячна заробітна плата у 2010–2017 роках

Рік	Середньомісячна заробітна плата		
	номінальна		реальна
	тис. гривень	у % до прожиткового мінімуму для працездатних осіб	у % до попереднього року
2010	2 250	244,0	110,2
2011	2 648	263,7	108,7
2012	3 041	268,2	114,4
2013	3 282	269,5	108,2
2014	3 480	285,7	93,5
2015	4 195	304,6	79,8
2016	5 183	323,9	109,0
2017	7 104	403,2	119,1

Джерело: розроблено автором за даними [1]

діяльність — 4487 та працівники галузі охорони здоров'я та соціальної допомоги — 6163 тис. грн. В загальному, середній рівень зарплат у 2017 році зафіксований на рівні 7104 тис. грн.

Наявність диспропорції між попитом на робочу силу та її пропозицією є фактором, що обмежує як можливості працевлаштування безробітних, так і задоволення потреб роботодавців у працівниках [4, с. 543].

Аналіз статистичних даних попиту та пропозиції робочої сили в Україні за досліджуваний період дає підстави стверджувати про його значну невідповідність. Так, за період з 2011–2015 рр. можна спостерігати невтішну тенденцію до зростання навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць — з 84 до 189 осіб. А вже на кінець 2016 року навантаження зменшилось до 108 осіб відповідно до 2015 року і на жовтень 2017 року складає 39 осіб на 10 вільних робочих місць.

Сучасний ринок праці України характеризується професійно-кваліфікаційним дисбалансом робочої сили та неоднорідністю кон'юнктури.

Зокрема, як повідомляє ДСЗУ за видами економічної діяльності у 2017 році кожна п'ята вакансія пропонується на підприємствах та установах переробної та добувної промисловості, у торгівлі та ремонту автотранспорту (15%), у державному управлінні й обороні, соціальному страхуванні (12%), у освіті або на транспорті (9%), у охороні здоров'я або у сільському господарстві (5%).

За професійними групами найбільший попит роботодавців спостерігається на кваліфікованих робітників з інструментом (19%), на професіоналів та на робітників з обслуговування, експлуатації устаткування (16%), а також на працівників сфери торгівлі та послуг (14%). Якщо розглядати конкретні професії — це водії, швачки, слюсарі, агрономи, трактористи та робітники з обслуговування сільськогосподарського виробництва. залишається високим попит на професіоналів та фахівців з досвідом роботи — лікарів, фармацевтів, інженерів різних галузей, а також ІТ — фахівців [5].

Отже, можна зробити **висновок**, що вітчизняний ринок праці функціонує відповідно до циклів ділової активності в нашій країні. На сучасному етапі, коли національна економіка зростає, активізувався і попит на робочу силу. При цьому відносно вищими темпами зростає попит на кваліфікованих робітників.

Оскільки вітчизняний ринок за таку робочу силу конкурує з європейським ринком, де аналогічні посади оплачуються значно вище, то проблема нестачі кваліфікованої робочої сили та її відтік може суттєво загостритись вже в найближчі роки. Крім того, це призводить до виснаження робочої сили, особливо з огляду на старіння і скорочення кількості населення України.

Масштабні дослідження зовнішньої трудової міграції українців за міжнародною методологією та за

участю міжнародних організацій тричі проводив Державний комітет статистики України: у 2005–2008 роках, у 2010–2012 роках та у 2015–2017 роках.

Останній звіт відомство опублікувало наприкінці грудня 2017 року. Його дані свідчать, що упродовж 2015–2017 років за кордоном з метою заробітку перебувало 1,3 млн. українських громадян — всього на 100 тис більше, ніж у 2010–2012 роках. Найбільш привабливими для трудових мігрантів з України є країни Європейського Союзу: Польща, Італія, Чехія, Іспанія, Угорщина, Німеччина, Португалія. Треба зазначити, що українські трудові мігранти мають найвищий відсоток освіченості (37%) серед мігрантів, які мають завершену вищу освіту.

Як відзначають аналітики, велика кількість освічених та талановитих людей (інженери, лікарі, фахівці з інформаційних технологій), які працюють за кордоном, сприяють певному рівню «витоку мізків». Але під час міграції переважно відбувається декваліфікація, коли трудовий мігрант виконує низько кваліфіковану роботу.

Українські трудові мігранти переважно зайняті в таких секторах економіки: будівництво — 46%, домашній догляд — 18%, оптова і роздрібна торгівля — 9%, сільське господарство — 11%, промисловість — 4%, діяльність готелів і ресторанів — 4%, діяльність транспорту і зв'язку — 4%, інші види економічної діяльності — 4%.

Взагалі, цілий ряд країн Європейського Союзу, особливо сусідніх, вочевидь розглядають Україну як джерело дешевої робочої сили для розвитку своєї економіки.

Ще однією очевидною проблемою для ринку праці України є відтік молоді. Так, варто відзначити стрімке збільшення міграції серед студентів. Навчальна міграція набула свого розвитку за рахунок можливості навчання з подальшим працевлаштуванням за кордоном [6]. Збереження цієї вкрай несприятливої економіко-демографічної тенденції розвитку вітчизняного ринку праці призведе до прискореного старіння економічно активного населення та подальшої необхідності підвищення пенсійного віку в Україні. Подальший розвиток цього процесу обмежуватиме розвиток вітчизняної економіки та консервуватиме її напівсировину спеціалізацію [5].

Проведений аналіз функціонування національного ринку праці за останні роки дає підстави стверджувати про його неефективність, а саме: зменшення рівня економічної активності та рівня зайнятості населення, збільшення рівня безробіття, наявність диспропорції між попитом на робочу силу та її пропозицією, зменшення навантаження зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце, що пояснюється високими темпами трудової міграції, зниження реальної заробітної плати.

Визначенні проблеми потребують окреслення пріоритетних напрямки реформування ринку праці. До яких ми можемо віднести:

- покращення системи оплати праці з ціллю від-
родження головних функцій заробітної плати;
- збільшення попиту на робочу силу як з боку
приватного так і з боку державного сектору еко-
номіки;
- поліпшення нормативного та правового регулю-
вання;
- спрямлення підтримки з боку держави на роз-
витку середнього та бізнесу;
- забезпечення сприятливого інвестиційного клі-
мату в державі, що сприятиме відкриттю додат-
кових робочих місць;
- поліпшення механізму підтримки з боку держа-
ви ринку праці за рахунок надання субсидій на

поліпшення перепідготовки та кваліфікації за-
йнятого населення;

- створити дієву державну економічну та соціаль-
ну політику, яка буде спрямована на залучення
випускників та молоді вищих навчальних за-
кладів;
- поліпшення податкового законодавства у на-
прямку розвитку підприємництва.

Отже, на нашу думку визначені завдання пе-
ребудови ринку праці не являються остаточними,
а лише відображають деяку частину невирішених
проблемних питань, які потребують опрацювання
в майбутньому.

Література

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm
2. Єсінова Н. І. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч.-метод. посібник / Н. І. Єсінова. — Харків: ХДУХТ, 2017. — 189 с.
3. Жиглей І. В. Напрями соціальної діяльності суб'єктів господарювання та облікове забезпечення системи соціального захисту працюючих громадян / І. В. Жиглей // Вісник ЖДТУ, № 1(47). — 2017 р. — 1–8 с.
4. Черкасов А. В., Колесник І. А. Соціальна сфера України: проблеми та перспективи реформування / А. В. Черкасов, І. А. Колесник // Молодий вчений, № 1(41). — 2017. — 724–727 с.
5. Кулицький С. Проблеми розвитку ринку праці в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2017/ukr21>
6. Всеукраїнська інформаційно-аналітична «Міграція» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://tsn.ua/ukrayina/ukrayinu-zalishat-milyoni-talanovitih-lyudey-pislya-vidkrittya-kordoniv-ekonomist-518017.html>

Клочко Анна Андреевна*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономики и права
Харьковский гуманитарный университет
«Народная украинская академия»***Klochko Anna***Doctor of Economics, Docent
Kharkov People's Ukrainian Academy*

ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ

PROBLEMS OF MODERN SOCIAL POLICY

Аннотация. В статье проанализированы причины кризиса современной социальной политики. Показано, что в 80-е годы 20 века промышленно развитые страны столкнулись с необходимостью трансформации социальной политики под влиянием экономических, демографических, политических, социально-психологических факторов. Рассмотрена необходимость перманентного взаимного приспособления экономики, политики и социальной сферы к происходящим социально-экономическим изменениям. Трансформация всех сфер жизнедеятельности общества под влиянием происходящих за последние годы социально-экономических изменений проанализирована в условиях структурного кризиса государства благосостояния на трех уровнях: отдельного индивидуума, общества и государства. Обоснована потребность в усилении социальных функций государства под влиянием нарастания социальных издержек глобализации.

Ключевые слова: социальная политика, социальная рыночная экономика, кризис государства благосостояния.

Summary. The article analyzes the causes of the crisis of modern social policy. It is shown that in the 80s of the 20th century, industrialized countries faced the need to transform social policy under the influence of economic, demographic, political, social and psychological factors. The necessity of permanent mutual adaptation of the economy, politics and social sphere to the current socio-economic changes is considered. The transformation of all spheres of social activity under the influence of socio-economic changes taking place in recent years has been analyzed as a structural crisis of the welfare state at three levels: an individual, society and the state. The need to strengthen the social functions of the state under the influence of the increasing social costs of globalization has been substantiated.

Key words: social policy, social market economy, welfare state crisis.

Постановка проблемы. Современная социальная политика столкнулась с явным противоречием. С одной стороны, страны с рыночной экономикой декларируют себя как социальные государства. С другой, снижение темпов экономического роста требует от государства все больше усилий для поддержания социальных стандартов.

Анализ последних исследований и публикаций. Методологические, методические и прикладные вопросы современной социальной политики и ее регулирования остаются в центре постоянного научного интереса. Различные фундаментальные подходы к этой проблеме исследовались и разрабатывались многими отечественными и зарубежными учеными: Бандур С. И., Богиня Д. П., Бондарь И. К., Нижний М. И., Злупко С. М., Кадомцева С. В., Колот А. М., Куценко В. И., Либанова Е. М., Мандыбура В. А., Новиков В. М., Оникиенко В. В. Особое внимание изучению механизмов активизации социальной

политики как на государственном, так и на региональном уровнях оказывают такие известные отечественные ученые, как Амоша А. И., Борецкая Н. П., Вовканич С. И., Заяц Т. А., Козориз М. А., Копыстьянская Х. Р., Краснов Ю. Кузьмин А. Е., Микловда В. П., Новикова О. Ф., Писаренко С. М., Питюлич М. И., Садовая У. Я., Семив Л. К. и другие.

Целью данной работы является углубление теоретико-методологических основ социальной политики и разработка методических и практических рекомендаций, направленных на совершенствование государственных механизмов ее регулирования.

В данной работе предпринята попытка выделить наиболее общие факторы воздействия на социальную политику в современных условиях. Научный анализ социальных функций государства в последние годы, вслед за жизненным опытом большинства граждан Украины, свидетельствует о значительном сокращении социальной сферы в расходах государства. Это

подтверждается значительным уменьшением объектов социальной инфраструктуры, снижением реального уровня жизни, в первую очередь незащищенных слоев населения, формированием негативных диспропорций в средней заработной плате по отраслям Украины (в легкой промышленности и финансовой сфере это соотношение составляет 1:7 при рекомендуемом Международной организацией труда 1:3), отсутствием должной дифференциации в пенсионном обеспечении (соотношение 1:2 при желательном 1:5), фактическом отказе государства от финансирования научных исследований, что негативно отражается на уровне образования населения, снижением до минимума расходов на финансирование медицины и другими отрицательными тенденциями.

В анализе социальной политики можно выделить два направления. Первое возглавляет директор Института демографии и социальных исследований Академии наук Украины, доктор экономических наук, профессор Эллы Либанова. Ее подход состоит в обосновании необходимости увеличения социальных расходов государства. Но в истории известны факты обратного негативного воздействия возросших социальных затрат на экономическое состояние государства, что выглядит как «проедание ресурсов» (пример Венгрии начиная с 1999 года). Нам ближе позиция академика Национальной академии наук Украины В. М. Гейца. В своих исследованиях он исходит из необходимости оптимального соотношения экономических и социальных расходов для формирования необходимых условий экономического развития страны, что в свою очередь служит базой роста социального обеспечения. Такая позиция позволяет трезво, без популистских наслоений принимать решения о распределении государственных ресурсов с учетом будущего развития страны. И в своем исследовании мы будем ее придерживаться.

Поиск факторов влияния на современную социальную политику с неизбежностью требует анализа истории становления социальных функций государства.

В качестве надобщественной структуры государство реализует стратегические цели развития общества, существование которых невозможно в русле только текущего сопоставления затрат и результатов. В этом смысле экономическая политика государства сливается с его социальной политикой в широком смысле слова, то есть с политикой, направленной на развитие общества как целого, обеспечение его технологической, социальной и экологической сбалансированности. Если рассматривать социальную политику более узко, выделяя из ориентиров общественного развития только те, что связаны с положением человека, то социальные функции государства — это функции гаранта осуществления общественно признанных прав членов общества.

Становление буржуазных отношений характеризовалось разделением общества и государства

и разрушением традиционных, сформировавшихся на протяжении столетий, форм общественной взаимопомощи.

Социальные задачи возникают вместе с появлением рыночного механизма развития экономики, когда главной целью становится максимальное получение прибыли. В таком случае вопрос о том, как это производство отражается на жизни каждого отдельного человека, как бы выносится за пределы собственно экономики. Но выживание общества определяется не только потоком товаров и услуг. Общество создает духовные ценности, поддерживает традиции, развивает культуру, воспитывает детей, потребляет продукцию экономики, и все это может быть объединено понятием «социальная сфера». Именно здесь и проявляется коренное различие между принципами экономической эффективности и социальной рациональности. Экономическая эффективность требует количественного соизмерения. И все, что не увеличивает значение этого показателя, автоматически исключается. Таким образом, экономика сокращает многообразие жизненных проявлений, все подчиняя максимуму выпуска при заданных ограничениях ресурсов, не учитывая при этом последствия расходования ресурсов и вклад выпускаемого продукта в выживание общества. В противоположность сфере экономической деятельности социальная сфера выступает в роли хранительницы многообразия (традиций, культуры, трудовой морали и т.д.). Принцип экономической рациональности позволяет обеспечить краткосрочную гибкость и адаптируемость экономики, ее способность к краткосрочной оптимизации. Но неограниченное применение данного принципа ведет, в конечном счете, к перенаправлению ресурсов и отрыву структуры продукта от действительных потребностей общества, когда задачи максимума выпуска начинают решаться за счет истощения ресурсов социальной сферы (можно сказать, что потребность в социальном регулировании вызывается чрезвычайной обособленностью экономической сферы, и усилением ее доминирования над остальной частью общества, в результате чего принцип экономической рациональности становится всепоглощающим и самодовлеющим). Для ограничения экономической экспансии и смягчения ее последствий государство берет на себя функции социальной защиты, социального обеспечения (охрана окружающей среды, регулирование рынка труда) [1, с. 75].

Наиболее динамичный период в эволюции социальных функций государства начинается в 70-е годы. Экономический кризис 1973–1975 годов обозначил пределы роста социальных расходов государства и необходимость формирования новой социальной политики. За последние 25 лет международные политические организации трижды меняли социально-политический курс государства. После кризиса 1975 г. наметился явный крен в сторону

минимального государства. Но противодействие со стороны населения не позволило этому курсу утвердиться, и в начале 80-х годов на смену теории минимального государства пришел неоконсерватизм. В 1997 г. Мировой Банк в Отчете о мировом развитии, посвященном роли государства, выдвинул идею «эффективного государства», которая недалеко ушла от двух предыдущих в вопросах социального обеспечения. Такая быстрая смена идеологий государственного регулирования социальной сферы означает лихорадочный поиск места и роли государства в быстроменяющихся социально-экономических условиях. В данной ситуации возрастает значение государственной функции планирования, основанной на предвидении возможной будущей социально-экономической трансформации, что выглядит слишком завышенным требованием по отношению к столь размытому институту, как государство. Но отказ от данной функции угрожает размыванием общества как социальной целостности. Для характеристики данного явления обратимся к анализу роли индивида как участника производства, государства как регулятора общественных процессов и структуры общества [2, с. 94].

Со стороны индивидуума кризис государства благосостояния проявляется в нарастании процессов отчуждения. Современное массовое производство и технологии привели к такому уровню разделения труда, когда люди становятся все меньше связанными друг с другом и с конечным продуктом. Бюрократизация общества усилила процесс отчуждения индивидуума от тех социальных сил, которые формируют его жизнь и определяют перспективы на будущее. Отсутствие контроля за условиями и результатами современного производства уже привело к неожиданным последствиям и природным катаклизмам и угрожает деградацией окружающей природной и социальной среды. Оформившееся отчуждение непосредственного участника производства от средств производства и его результатов, отдельной личности — от условий принятия решений по жизненно важным вопросам — характеризуется нарастанием настроений равнодушия, неуверенности, что в целом ведет к потере смысла жизни и отчуждению индивидуума от самого себя, то есть к потере самоидентификации [3, с. 123].

В результате глобализации обостряется конкуренция, причем не только на уровне фирм, но и на уровне национальных и институциональных систем в целом. В условиях глобализации капиталистической системы уже сами национальные экономики стремятся конкурировать друг с другом. Как и фирмы, правительства конкурируют в привлечении и удержании инвесторов, снижая налоги и создавая дополнительные денежные и неденежные стимулы. Они вмешиваются в отношения между трудящимися и производителями, в процесс труда и области законодательства для того, чтобы создать среду, благоприятную для инвесторов. Это влечет за собой

ряд последствий для систем социального обеспечения и благосостояния [4, с. 175].

Глобализация привела к резкому повышению мобильности капитала, труда, знания, квалификации. Благодаря этому новое мировое разделение труда создает шансы на увеличение благосостояния народов и предоставление каждому его справедливой доли. Однако опыт последних лет все больше показывает, что эти шансы глобализации не используются. Политика не поспевает за динамикой экономических изменений. Ответом консервативной политики на глобализацию рынков стало нарастание реальной экономической девальвации национальных государств [5, с. 17]. Чтобы сохранить капитал и рабочие места или заполучить их, все время снижаются уровень заработной платы, налоги на предприятия и социальные стандарты, и проявляется недопустимое пренебрежение к окружающей среде, накладывается запрет на профсоюзную деятельность. Противоречие консервативной политики заключается в том, что на уровне национальной политики консерваторы требуют создания надлежащих общих условий с помощью государства. А на международном уровне они, наоборот, оспаривают необходимость создания общих политических условий. Чтобы воспрепятствовать социальному демпингу в мировых масштабах, нужны минимальные социальные стандарты, общепринятые на международном уровне. Сюда относятся свобода объединений, тарифная автономия, запрещение принудительного труда, устранение всех эксплуататорских форм детского труда и отсутствие дискриминации при найме.

Вышеизложенные факты позволяют констатировать, что современная кризисная ситуация в социальной политике носит международный, глобальный характер; обусловлена экономическим кризисом, вызванным спекулятивным характером финансового капитала; способна регулироваться созданием международных институтов контроля за глобальными процессами и восстановлением организованного профсоюзного и рабочего движения. Для этого должны быть разработаны единые социальные нормы на международном уровне, чтобы поставить трудящихся всех стран в единые условия и обеспечить им минимум социальных гарантий. В решении этой проблемы следует в первую очередь опираться на уже действующие международные организации, прежде всего — Международную организацию труда. Однако деятельность этих организаций должна быть реформирована с учетом изменившейся ситуации в мировом хозяйстве. При этом следует учитывать, что традиционные инструменты воздействия, используемые международными организациями, — рекомендации, внушения, устные выговоры — стали неэффективными. Нужны более мощные международные структуры и более действенные средства влияния. Но их применение могут себе позволить только сильные государства с высоким уровнем социального

обеспечения. А эти страны и выступают основными поставщиками транснационального капитала на мировой рынок. Следовательно, они не могут быть заинтересованы в изменении сложившейся ситуации. Более того, это входит в противоречия с их перспективами развития. Поэтому, на сегодняшний день можно констатировать сложившееся разделение стран на страны, определяющие условия глобализации и извлекающие из этого дополнительную прибыль,

и страны, участвующие в процессе глобализации в роли зависимых государств — поставщиков дешевого сырья и рабочей силы и могильщиков мировых отходов. Понимание такого положения Украины в ряду других слаборазвитых государств должно служить базой в формировании дальнейших перспектив развития нашего государства, и прежде всего это касается идеологии развития социального государства, на которую опирается верховная власть в Украине.

Литература

1. Розанваллон П. Новый социальный вопрос: Переосмысливая государство всеобщего благосостояния [Пер. с фр.] / П. Розанваллон. — М.: Ad Marginem, Б.Г., 1997. — 221 с.
2. Флекснер К. Просвещенное общество: экономика с человеческим лицом [Пер. с англ.] / К. Флекснер. — М.: Международные отношения, 1994. — 318 с.
3. Михенко А., Щур Н. Світові моделі соціальної політики: уроки для України [Електронний ресурс] / А. Михенко, Н. Щур. — Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wpcontent/uploads/2013/11/2011-2-31.pdf>
4. Шутаєва, О.О. Моделі соціальної політики ЄС: основні напрямки трансформації [Електронний ресурс] / О.О. Шутаєва, В.В. Побірченко. — Режим доступу: http://sn-econmanag.crimea.edu/arhiv/2013/uch_26_1econ/shut.pdf.
5. Квист, Дж. Социальные реформы в скандинавских странах в 1990-е годы: использование теории нечеткого набора для оценки соответствия идеальным типам [Електронний ресурс] / Джон Квист. — Режим доступу: <http://spero.socpol.ru>

References

1. Rozanvallon P. Novyj socialnyj vopros: Pereosmyslivaja gosudarstvo blagosostojanija [A New Social Issue: Re-thinking the Welfare State], Moscow: Ad Marginem, B. G., 1997. 221 p.
2. Fleksner K. Prosveshchennoe obshchestvo: ekonomika s chelovecheskim licom [Enlightened society: an economy with a human face], Moscow: International relationships, 1994. 318 p.
3. Mykhenko, A. & Shchur, N. Svitovi modeli sotsial'noyi polityky: uroky dlya Ukrayiny [World Models of Social Policy: Lessons for Ukraine]. Retrieved from: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2011-2-31.pdf>.
4. Shutayeva, O. O. & Pobirchenko, V. V. (2013). Modeli sotsial'noyi polityky EU: osnovni napryamky transformatsiyi [Models of the EU social policy: the main directions of transformation]. Retrieved from: http://sn-econmanag.crimea.edu/arhiv/2013/uch_26_1econ/shut.pdf.
5. Kvyst, Dzh. (n.d.). Sotsial'nye reformy v skandinavskikh stranakh v 1990-e gody: ispol'zovanie teorii nechetkoho nabora dlya otsenky sootvetstviya idealnym tipam [Social reforms in Scandinavian countries in the 1990s: the use of the fuzzy set theory to assess conformity to ideal types]. Retrieved from: <http://spero.socpol.ru>.

УДК 658:005:005.74:005.57

Кравченко Алла Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Кравченко Алла Владимировна

кандидат экономических наук, доцент кафедры туризма

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова

Kravchenko Alla

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Tourism Department

National Pedagogical Dragomanov University

Бенца Іван Іванович

студент магістратури

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Бенца Иван Иванович

студент магистратуры

Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова

Bentsa Ivan

Student of the

National Pedagogical Dragomanov University

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

СИСТЕМА УПРАВЛЕНИЯ ТУРИСТИЧЕСКИМ ПРЕДПРИЯТИЕМ

MANAGEMENT SYSTEM OF THE TOURIST ENTERPRISE

Анотація. У статті досліджено роль системи управління для досягнення ефективної діяльності підприємства. Розглянуто проблеми сучасних вітчизняних систем управління туристичними підприємствами. Проаналізовано та наведено приклади щодо застосування нових та більш детальних підходів у створенні систем управління. Розглянуто шляхи підвищення ефективності та розширення діяльності туристичних підприємств у сучасних умовах.

Ключові слова: управління, менеджмент, система управління, принципи системи управління, система управління туристичним підприємством.

Аннотация. В статье исследована роль системы управления для достижения эффективной деятельности предприятия. Рассмотрены проблемы современных отечественных систем управления туристическими предприятиями. Проанализированы и приведены примеры по применению новых и более детальных подходов в создании систем управления. Рассмотрены пути повышения эффективности и расширения деятельности туристических предприятий в современных условиях.

Ключевые слова: управление, менеджмент, система управления, принципы системы управления, система управления туристическим предприятием.

Summary. The article is devoted to the role of the management system for achieving the effective activity of the enterprise. The problems of modern domestic management systems of tourist enterprises are considered. The examples of application of new and more detailed approaches in the creation of control systems are analyzed and given. The ways of improving the efficiency and expansion of tourism enterprises in modern conditions are considered.

Key words: management, management, management system, principles of control system, management system of a tourism enterprise.

Постановка проблеми. Перебудова системи управління економікою в умовах ринкових відносин — важливий напрямок програми реформ, які проводяться в Україні. Особливого значення ця проблема набуває на рівні підприємства, у тому числі й туристичного, позиція якого в умовах ринкових відносин докорінно змінюється.

Управління підприємством в умовах ринкових відносин забезпечує орієнтацію підприємства на задоволення потреб ринку, на попит конкретних споживачів, на організацію реалізації тих товарів і послуг, які користуються попитом і приносять підприємству прибуток.

Проте в наукових працях, що стосуються даного питання, є потреба більш глибоко дослідити сутність технології управління, яка застосовується у підприємствах сфери туризму, виокремити змістове наповнення специфічних функцій управління підприємствами туристичної сфери в сучасних умовах розвитку туристичного ринку; дослідити вплив неекономічних показників на діяльність туристичних підприємств; а також проблеми управління, причини появи негативних факторів впливу на управління підприємствами туристичної сфери.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженням системи управління підприємствами займалися такі вчені, як Л. І. Воротіна, А. Л. Гапоненко, Л. Гелловей, Р. Л. Дафт, В. Ф. Кифяк, Ф. Котлер, А. І. Кредісов, О. П. Луцій, С. В. Мочерний, З. І. Тимошенко, І. М. Школа.

Метою статті є дослідження складових системи управління туристичним підприємством з метою підвищення його ефективності.

Виклад основного матеріалу. Пошук нових можливостей досягнення вищого рівня ефективності діяльності підприємств туристичної сфери зумовлює необхідність розуміння сутності та особливостей управління підприємствами туристичної сфери в сучасних умовах розвитку туристичного ринку. Еволюція розвитку туристичного ринку та еволюція систем управління вимагають від керівників туристичних підприємств врахування певних особливостей щодо технології управління ними.

На думку С. В. Мочерного **управління** — це економічна категорія, яка представляє особливу форму економічних відносин, що впливають на процеси, об'єкт чи систему, аби зберегти її стійкість, або перевести в інший стан відповідно до поставлених цілей.

У науковій літературі, окрім «управління», існує категорія «менеджмент». Вітчизняні вчені дають таке тлумачення категорії менеджмент:

- спосіб та манера спілкування з людьми (працівниками);
- вміння й адміністративні навички організувати ефективну роботу апарату (служб працівників);
- орган управління, адміністративні одиниці, служби і підрозділи;

- сукупність принципів, методів, засобів, функцій і форм управління організаціями, установами з метою збільшення прибутку;
- процес планування, організовування, мотивування, контролю та регулювання, покликаний забезпечити формування та досягнення цілей організацій (підприємств, товариств, банків, асоціацій та їхніх підрозділів);
- наука про управління сучасними підприємствами, установами, основним змістом якої є комплекс наукових принципів, методів стимулювання організаційних важелів впливу на дії людей, використання різноманітних ресурсів з метою досягнення тактичних і стратегічних цілей організації;
- цілеспрямований вплив на колектив працівників або окремих виконавців з метою виконання поставлених завдань та досягнення визначених цілей [2].

Зарубіжні вчені дають дещо інше визначення категорії «менеджмент»:

- «невидима рука», яка забезпечить у суспільстві економічне існування та співпрацю людей;
- теорія, яка слідує за практикою й еволюціонує по мірі її розвитку;
- керівництво й обмеження, необхідне для соціальної гармонії.

Сучасний досвід використання у практиці категорії «менеджмент» охоплює такі його основні значення: процес управління людьми в організаціях; наука управління; орган управління і люди, його складові.

Важливим елементом технології управління, на думку Кредісова А. І., є категорія «принципи управління» підприємствами.

Принципи:

- 1) основні, вихідні положення теорії, основні правила діяльності;
- 2) встановлені, поширені правила господарських дій і властивостей економічних процесів [1].

Принцип — основне, вихідне положення теорії, правило діяльності організації в будь-якій сфері або правило поведінки особистості. А. Файоль визначає такі принципи управлінської науки:

- поділ праці;
- повноваження і відповідальність;
- дисципліна;
- єдиноначальність;
- єдність напрямку;
- підпорядкованість особистих інтересів загальним;
- винагорода персоналу;
- централізація;
- скалярний ланцюг;
- порядок;
- справедливість;
- стабільність робочого місця для персоналу;
- ініціатива;
- корпоративний дух.

Дослідження показали, що можна виділити ще такі принципи управління за Ф. Тейлором:

1. Використання наукових методів, вироблених на їх основі стандартів трудових операцій.
2. Відбір працівників на основі наукових критеріїв з обліком їхніх здібностей і можливостей досягнення встановлених стандартів і норм.
3. Постійне підвищення кваліфікації працівників, забезпечення їх наукової освіти і розвитку.
4. Психологічна сумісність, дружнє співробітництво і кооперація адміністрації (менеджерів) та працівників у справі практичного впровадження НОП, реалізація названих вище принципів.

Розглянувши та проаналізувавши деякі компоненти системи управління, які пропонують вітчизняні та зарубіжні науковці, переходимо до розгляду системи в цілому та ознайомимося з новими аспектами, які є невід'ємною складовою системи управління підприємством.

Як відомо система управління являє собою сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів, що утворюють впорядковану цілісність, єдність. Основою впорядкування системи управління є, як правило, мета її функціонування.

В той же час система управління повинна відповідати організаційним цілям, бути внутрішньо збалансованою, гнучкою і адаптованою, контролюваною [3].

Тобто, система управління — це процес створення, вдосконалення та підтримки функціонування організаційної структури для реалізації прийнятих управлінських рішень та розроблення плану стратегічних заходів.

В свою чергу система управління підприємством — це принципи та механізми прийняття рішень, проходження інформації по всіх блоках системи, контроль та планування діяльності, а також система мотивації і стимулювання працівників.

Більшість вчених схилиються до думки, що система управління — це комплексний підхід в управлінні підприємством, який включає і вміння правильно організувати роботу, розробити стратегічний план розвитку, керувати та мотивувати персонал для досягнення поставлених цілей тощо. І дійсно система управління підприємством, це складна і багатогранна модель, для ефективного функціонування якої необхідно докласти масу зусиль.

Але, якщо розглядати систему управління саме туристичним підприємством, слід розуміти головний принцип — це робота з клієнтом. Саме ця складова, може знищити будь — яку, найдосконалішу систему управління в теорії, яка не врахувала простого контакту з клієнтом. Яка не врахувала настроя того чи іншого працівника і зміну настрою відповідного клієнта. Ви скажете: «Неможливо підлаштуватися під кожного клієнта», наша відповідь буде: «Тоді вам нема що робити в туристичному бізнесі».

Для прикладу наведемо ситуацію. Ви власник готельного підприємства. Всі свої сили і ресурси вклали для того, щоб знайти найкращі меблі та створити унікальний інтер'єр в готельних номерах. Впровадили новітні інновації в процес обслуговування клієнтів та найняли провідних менеджерів у готельному бізнесі. Але все ця робота може бути навіть не оцінена клієнтом, якщо у вас в приймальній його зустрічає працівник з поганим настроєм і не якісно надає послуги.

Звичайно, не йде мова, що всю систему управління необхідно налаштовувати на роботу з клієнтом, швидше так, щоб досягнути найвищої якості та ефективності на кожному з етапів управління підприємством.

Тут ми переходимо до компетенції та кваліфікації керівника, «менеджера». Що до нього, то практично всі науковці схильні вважати, що це справжній універсал, який і за персоналом наглядає, і приймає важливі рішення і розробляє стратегії. На практиці подібні менеджери, або дуже швидко губляться, або втрачають сили і не виправдовують сподівання.

Тому кваліфікований керівник повинен вибудувати систему управління персоналом, таким чином, щоб всі підрозділи мали взаємозв'язок, знали і розуміли стратегічні цілі і разом працювали над їхнім досягненням. Як підсумок було розроблено та запропоновано нову модель управління туристичним підприємством (рис. 1).

Принципи даної системи управління полягають в наступному:

Кваліфікований менеджмент — професійна організація роботи туристичного підприємства. Визначення цілей підприємства, вектору його розвитку та залучення необхідних трудових та фінансових ресурсів. Побудова ефективної моделі управління та створення міцних конкурентних позицій на туристичному ринку.

Чітка та відкрита стратегія підприємства — необхідна для розуміння кожним працівником завдань та перспектив, які стоять перед ним. Усвідомлення куди рухатись та за рахунок чого досягати поставлених цілей.

Формування структурних підрозділів — допоможе впорядкувати систему управління, прискорить потік інформації на підприємстві серед працівників, зокрема управлінські рішення та іншу внутрішню важливу інформацію. Ініціює створення загальної ради для вирішення конкретних питань в окремому підрозділі, а також питань, що стосуються розвитку підприємства в цілому.

Розподіл повноважень — для ефективної роботи менеджменту, необхідно розподіляти обов'язки серед персоналу. Цим самим підвищуючи продуктивність праці, а також мати можливість швидко знаходити відповідальних за ту чи іншу роботу.

Ретельний підбір кадрів — дозволяє знайти та прийняти на роботу кваліфікованих працівників,

які готові надавати якісні послуги та створювати позитивний імідж підприємству.

Безперервний процес навчання персоналу — одна з головних вимог для розвитку підприємства. В туризмі поняття якості послуг досить неоднозначна. Персонал будь-якого туристичного підприємства повинен бути завжди готовим до нових викликів, змін в обслуговуванні клієнтів, а також постійно удосконалювати свої вміння та навички.

Дисципліна та самоконтроль — необхідна складова на будь-якому підприємстві, не кажучи вже про туристичне. Дисципліна в колективі — це те, що допомагає колективу рости, розвиватись та ставати кращим. А самоконтроль, допомагає створити атмосферу значущості кожного працівника в колективі та зміцнити взаємозв'язки між ними.

Сприятлива та позитивна атмосфера в колективі — для ефективної роботи персоналу, а також для розвитку та процвітання підприємства, важливим чинником є — внутрішня атмосфера. Якщо колектив працює, як одне ціле і намагається досягати загальної мети, не ставлячи власні амбіції на перший план, результат роботи такого колективу, не змусить себе довго чекати. Роль керівника в цьому процесі, своєчасна мотивація та підтримка своїх працівників.

Використовуючи дані принципи у створенні власного туристичного підприємства та системи управління ним, керівник може бути впевнений у правильності підходу та досягненню поставлених стратегічних цілей.

Подібний підхід включає в себе, здавалося б зрозумілі речі та компоненти, але саме зараз в Україні стоїть гостра необхідність в ефективній системі управління туристичним підприємством. До цього призвели некомпетентні кадри, низька кваліфікація керівників, а також застарілі підходи в розвитку туристичного бізнесу.

Отже, саме побудова чіткої та зрозумілої системи управління, з якісним контролем на всіх етапах, та створення психологічно стійкого колективу, несе за собою успішне функціонування туристичного підприємства у наш час.

Окрім зазначених особливостей управління сучасним туристичним підприємством, необхідно також підкреслити, що нині відбувається його інтернаціоналізація, колективне мислення нових реалій породжене поглибленням міжнародного поділу праці, зростанням конкуренції і взаємозалежності у світовій економіці, створення міжнародних систем інформації, інших структур з інтегрованими властивостями.

Рис. 1. Модель системи управління туристичним підприємством
Джерело: розроблено автором

Ефективність управління туристичним підприємством багато в чому залежить від здатності системи управління адаптуватися до змін параметрів зовнішнього та внутрішнього середовища, а також до появи нових можливостей. Контроль завершує цикл процесу менеджменту туристичної організації. При реалізації цієї функції менеджменту проводиться зіставлення планів діяльності туристичного підприємства з результатами його діяльності та подається оцінка. Вона може бути задовільною, що дозволяє прийняти рішення про можливість продовження діяльності в обраному напрямку, і незадовільною, при якій необхідні зміни у виконанні функцій менеджменту: зміни організаційних основ і технології реалізації планів, перегляд системи мотивації праці персоналу, а також концепції туристичної діяльності на фінальному етапі.

Висновки. Отже, важливим чинником підвищення ефективності та конкурентоспроможності туристичних підприємств на вітчизняному та міжнародному ринках є вирішення проблеми ефективності систем управління туристичними підприємствами.

Створення ефективної системи управління це складний процес, який вимагає високої кваліфікації керівника та здатності завжди тримати все під контролем. І головне, що хотілося б підкреслити, що саме уміння, навички та психологічна стійкість менеджера — є основними аспектами у побудові ефективної системи управління, як персоналом, так і підприємством.

Правильно визначені цілі та завдання підприємства з урахуванням особливостей сучасного управління сприятимуть його ефективній діяльності. А чітка і зрозуміла система управління, в руках кваліфікованого керівника, перетворить будь-яке підприємство на успішне, процвітаюче та конкурентоспроможне на туристичному ринку.

Пам'ятаючи про мінливість туристичного бізнесу, та наявність різких змін у зовнішньому середовищі, притаманних нашій країні, тільки гнучка і придатна до змін система управління здатна забезпечити найбільшу ефективність підприємства за будь-яких умов.

Література

1. Кредісов А. І., Панченко Є. Г., Кредісов В. А. Менеджмент для керівників. — К.: Товариство «Знання», КОО, 1999. — 556 с.
2. Основи економічної теорії [Текст]: посібник / за ред. С. В. Мочерного; С. В. Мочерний, С. А. Єрохін, Л. О. Каніщенко [та ін.]. — К.: Академія, 1997. — 463 с.
3. Управління — це наука і мистецтво / А. Файоль, Г. Емерсон, Ф. Тейлор, Г. Форд. — М.: Республіка, 1992. — С. 9–84.

УДК 519:872.2

Куцобін Владислав Вадимович

студент

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Куцобин Владислав Вадимович

студент

Национального технического университета Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Kutsobin Vladyslav

Student of the

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

OCRID: 0000-0003-2816-8043

Науковий керівник:

Рисцов Ігор Костянтинівич

кандидат фізико-математичних наук, доцент

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Научный руководитель:

Рисцов Игорь Константинович

кандидат физико-математических наук, доцент

Национальный технический университет Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Scientific director:

Rystsov Ihor

Candidate of Physico-Mathematical Sciences, Associate Professor

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

OCRID: 0000-0001-6002-0503

МОДЕЛЮВАННЯ РОБОТИ ЦЕНТРУ ОБСЛУГОВУВАННЯ ВИКЛИКІВ

МОДЕЛИРОВАНИЕ РАБОТЫ ЦЕНТРА ОБСЛУЖИВАНИЯ ВЫЗОВОВ

MODELING THE WORK OF THE CENTER FOR THE SERVICE OF CHALLENGES

Анотація. Основним шляхом для контакту клієнту з компанією, послугами якої він хоче скористатись, є центр обслуговування викликів.

Побудова структури роботи таких центрів є технічною задачею. Проте результат вирішення цієї задачі напряму впливає на значення показників, які, в свою чергу, мають економічний підтекст. Від цих показників залежить і прибуток компанії.

Метою даної роботи є моделювання роботи контакт-центру міжбанківської платіжної системи та отримання значень характеристик, при яких показники якості обслуговування будуть прийнятними.

Предметом вивчення виступає модель роботи контакт-центру.

Моделювання такої системи є динамічним процесом. Модифікацією моделі може виступати урахування наявності системи голосового меню. На даний момент такі системи є найновітнішими розробками у даній сфері і роблять ефективність роботи контакт-центру максимальною, оскільки значно розвантажують навантаження на операторів.

В більшості робіт моделюються телефонні центри обслуговування викликів і використовуються підходи на основі «класичної» теорії масового обслуговування. Математичні моделі повинні враховувати такі фактори, як нетерплячість клієнтів, відмови в обслуговуванні, стаціонарність або не стаціонарність характеристик.

Ключові слова: центр масового обслуговування, система масового обслуговування, математична модель.

Аннотация. Основным путем контакта клиента с компанией, услугами которой он хочет воспользоваться, может быть центр обслуживания вызовов.

Построение структуры работы таких центров является технической задачей. Однако результат решения этой задачи напрямую влияет на значение показателей, которые, в свою очередь, имеют экономический подтекст. От этих показателей зависит и прибыль компании.

Целью данной работы является моделирование работы контакт-центра межбанковской платежной системы и получения значений характеристик, при которых показатели качества обслуживания будут приемлемыми.

Предметом изучения выступает модель работы контакт-центра.

Моделирование такой системы является динамическим процессом. Модификацией модели может выступать учет наличия системы голосового меню. На данный момент такие системы являются новейшими разработками в данной сфере и делают эффективность работы контакт-центра максимальной, поскольку значительно разгружают нагрузку на операторов.

В большинстве работ моделируются телефонные центры обслуживания вызовов и используются подходы на основе «классической» теории массового обслуживания. Математические модели должны учитывать такие факторы, как нетерпеливость клиентов, отказы в обслуживании, стационарность либо нестационарность характеристик.

Ключевые слова: центр массового обслуживания, система массового обслуживания, математическая модель.

Summary. The main way to contact a customer with the company whose services he wants to use is the call center.

Construction of the structure of the work of such centers is a technical task. However, the result of solving this problem directly affects the values of indicators, which, in turn, have an economic subtext. From these indicators, the profit of the company also depends.

The purpose of this work is to simulate the work of the contact center of the interbank payment system and obtain the values of characteristics in which quality service indicators will be acceptable.

The subject of study is the model of contact center operation.

Simulation of such a system is a dynamic process. Modification of the model may take into account the availability of a voice menu system. At the moment, such systems are the most up-to-date developments in this field and make the operation of the contact center maximized, since it significantly unloads the load on operators.

In most of the works, telephone call centers are modeled and approaches are used based on the «classical» theory of mass service. Mathematical models should take into account factors such as customer impatience, denial of service, stationary or non-stationary characteristics.

Key words: call center, theory of mass service, mathematical model.

Постановка проблеми. Центри обслуговування викликів, як їх ще називають контакт-центри, на сьогодні є основним засобом зворотного зв'язку для клієнтів до компанії [1]. Як правило, приватні компанії, такі як готелі, банки, міжбанківські платіжні системи, комунальні підприємства мають у своїй інфраструктурі контакт-центр. Дуже великі організації можуть мати цілу систему, зв'язних між собою, таких центрів.

Більшість компаній, що працюють з клієнтами вже мають лінію для такого зв'язку. Ефективність таких ліній вражає. Декілька операторів можуть обслуговувати до декількох сотень звернень на годину, при цьому мати рівень ефективності обслуговування до 95%. Кожний клієнт, який звернувся, отримає відповідь, а ті хто, не дочекався складають лише декілька відсотків.

Може скластись враження, що такі системи функціонують завдяки складним алгоритмам і суворій дисципліні, але це не так. Як правило, вся робота такого центру описується нескладними аналітичними моделями [2]. Проте, подальше зростання економічної ролі роботи контакт-центрів та складність їх роботи, технічні модифікації, такі як впровадження систем IVR — систем голосового меню, дещо ускладнюють моделювання роботи системи, або її характеристик [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні є досить велика кількість публікацій з даної тематики, особливо за кордоном. Тут слід зазначити роботи таких авторів, як А. Mandelbaum, М. Reiman, Степанов М. С., Гольдштейн Б. С. та інші. У більшості робіт розглядаються телефонні центри надання послуг і для їх аналізу використовується «класична» теорія масового обслуговування [4; 5].

Постановка завдання. Метою даної роботи є дослідження роботи контакт-центру та отримання значень кількісних і економічних характеристик системи.

Виклад основного матеріалу. Роботу будь-якого центру обслуговування викликів можна представити у вигляді системи масового обслуговування (СМО). Метою роботи такої системи є вибір структури та процесу обслуговування. Під ефективністю функціонування СМО розуміють числові значення набору показників, що характеризують рівень виконання закладених в неї задач [2]. Наприклад, до показників, що характеризують ефективність функціонування системи в середньому, відносяться: середня довжина черги, середній час очікування обслуговування, середня кількість зайнятих каналів, середній час простою каналу та ін. У багатьох СМО потрібно використовувати економічні показники. Серед таких показників можуть бути: вартість обслуговування кожної заявки за одиницю часу, втрати, пов'язані з «нетерплячістю» клієнтів, вартість експлуатації кожного каналу обслуговування, вартість простою каналу обслуговування.

Під СМО будемо розуміти комплекс, який має три складові: вхідний потік вимог, принцип функціонування черги, механізм обслуговування.

У більшості робіт вхідний потік вимог підпорядковується Пуассонівському потоку:

$$V_k(t) = \frac{(\lambda \cdot t)^k}{k!} * e^{-\lambda t}, \quad k = 0, 1, \dots,$$

де $V_k(t)$ — ймовірність того, що за час t надійде k вимог, λ — інтенсивність вхідного потоку.

Було розглянуто роботу невеликого контакт-центру. Кількість каналів для відповіді $n = 5$. В систему надходять дзвінки з інтенсивністю α . Час обслуговування кожного дзвінку — випадкове значення. Інтенсивність обслуговування β . У кожний момент часу будь який вільний оператор може обслуговувати лише один виклик. Якщо немає вільних операторів, то виклик стає в чергу. В системі працює IVR — голосове меню.

Моделювання роботи голосового меню — це зовсім інша задача. Кількість дзвінків, яку може обслуговувати дана система є випадкова величина. Зібравши дані за минулі періоди деякої системи, було проаналізовано, що в середньому система обслуговує кожний п'ятий виклик. Проаналізуємо систему з урахуванням роботи голосового меню та без нього.

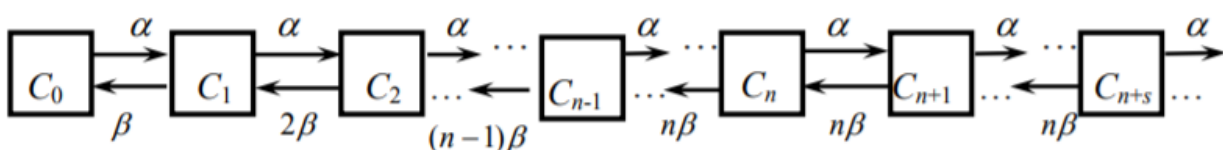

Рис. 1. Граф станів системи

Позначимо p_k — ймовірність того, що в системі знаходиться k дзвінків. У такому випадку маємо граф станів (рис. 1).

За даною схемою отримаємо однорідну систему алгебраїчних рівнянь:

$$\begin{cases} -\alpha \cdot p_0 + \beta \cdot p_1 = 0, \\ -(\alpha + k \cdot \beta) \cdot p_k + \alpha \cdot p_{k-1} + (k+1) \cdot \beta \cdot p_{k+1} = 0, \quad 0 < k \leq n-1, \\ -(\alpha + n \cdot \beta) \cdot p_n + \alpha \cdot p_{n-1} + n \cdot \beta \cdot p_{n+1} = 0, \quad k \geq n. \end{cases}$$

Таким чином, при обмеженні $\frac{\alpha}{n\beta} < 1$ рішення даної системи має вигляд:

$$p_0 = \left(\sum_{k=0}^{n-1} \frac{1}{k!} \cdot \left(\frac{\alpha}{\beta} \right)^k + \left(\frac{\alpha}{\beta} \right)^n \cdot \frac{1}{n! \cdot (n \cdot \beta - \alpha)} \right)^{-1};$$

$$p_k = \begin{cases} \frac{\left(\frac{\alpha}{\beta} \right)^k}{k!} \cdot p_0, & k = 1, 2, \dots, n-1 \\ \frac{\left(\frac{\alpha}{\beta} \right)^k}{n! \cdot n^{k-n}} \cdot p_0, & k = n, n+1, \dots \end{cases}$$

Показниками ефективності функціонування даної системи будуть:

- 1) p_0 — ймовірність того, що всі оператори вільні.
- 2) p_k — ймовірність того, що в системі знаходиться $k < n$ заявок.
- 3) Y — ймовірність того, що усі оператори зайняті:

$$Y = \frac{\left(\frac{\alpha}{\beta} \right)^n}{(n-1)! \cdot \left(n - \frac{\alpha}{\beta} \right)} p_0;$$

- 4) t_{oc} — середній час очікування в черзі:

$$t_{oc} = \frac{Y}{n \cdot \beta - \alpha};$$

- 5) L — середня довжина черги:

$$L = \frac{\left(\frac{\alpha}{n \cdot \beta} \right) \cdot p_n}{\left(1 - \frac{\alpha}{n \cdot \beta} \right)^2};$$

- 6) N_0 — середня кількість вільних операторів:

Таблиця 1

Отримані характеристики системи

N (операторів)	3	4	5	3 + IVR	4 + IVR	5 + IVR
p0	0,0449	0,0737	0,0801	0,1111	0,1304	0,1343
Y	0,7022	0,3199	0,1304	0,4444	0,1739	0,0597
Точ(хв.)	3,5112	0,5331	0,1304	1,1111	0,2174	0,0498
L	1,4045	0,0853	0,0083	0,4444	0,0435	0,0050
N0	0,5	1,5	2,5	1,0	2,0	3,0
T(30 днів з 10:00 по 13:00)	90	90	90	90	90	90
G(T) грн.	18695	15009	16913	13250	13696	15772

$$N_0 = p_0 \cdot \sum_{k=0}^{n-1} \frac{n-k}{k!} \cdot \left(\frac{\alpha}{\beta}\right)^k;$$

7) Розрахувавши усі показники, розрахуємо сумарні втрати за період T :

$$G = (N_0 \cdot q_1 + (n - N_0) \cdot q_2 + L \cdot q_3) \cdot T.$$

Дані для аналізу були взяті у компанії, яка має власний контакт-центр — «службу підтримки» для клієнтів. Використовуючи дані були отримані характеристики системи, які відображають її роботу (табл. 1).

Даний аналіз дає нам змогу побачити, що при п'яти операторах в системі з голосовим меню, наван-

таження буде мінімальним, що цілком логічно. Але з іншого боку бачимо, що з точки зору втрат варіант з трьома операторами та IVR буде найкращим.

Висновки. Дослідження показують, що робота контакт-центру з використанням системи голосового меню значно зменшує навантаження на працівників, знижує ймовірність і розмір черги, але потрібно розуміти, що дана система не може обслуговувати всі дзвінки. При цьому економічний ефект спадатиме при простоті системи. Тому подальші дослідження мають бути спрямовані на аналіз ефективності та моделювання роботи системи голосового меню.

Література

1. Степанова, І. В. Розвиток концепції побудови центрів обслуговування викликів / І. В. Степанова // Електров'язок. — 2006. — № 2. — С. 16–17.
2. Павський, В. А. Теорія масового обслуговування: навчальний посібник / В. А. Павський; Кемеровський технологічний інститут харчової промисловості. — Кемерово, 2008. — 116 с.
3. Переваги та вартість впровадження IVR [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://habr.com/post/59373/>
4. Узагальнена модель контакт-центру / Степанов М. С. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/obobschennaya-model-kontakt-tsentra-i-chastnye-sluchai-ee-ispolzovaniya>
5. Гольдштейн Б. С. Ще раз про економіку контакт-центрів / Мережі та системи зв'язку. — 2003. — № 4.

УДК 338:338.27

Макарусь Василь Леонідович

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Макарусь Василий Леонидович

Национальный технический университет Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Makarus Vasyi

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ БУЛЬБАШОК НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ

ЭКОНОМИКО-МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ФИНАНСОВЫХ ПУЗЫРЕЙ НА ФИНАНСОВЫХ РЫНКАХ

ECONOMIC AND MATHEMATICAL MODELING OF FINANCIAL BUBBLES IN FINANCIAL MARKETS

Анотація. У даній статті досліджено поняття фінансової бульбашки, наведено можливі причини аномального росту цін на активи, а отже і утворення фінансової бульбашки. Об'єктом дослідження є ціноутворення на фінансовому ринку. Предметом дослідження є економіко-математичні моделі прогнозування фінансових бульбашок на фінансових ринку.

Фінансова бульбашка – умовна назва явища, за якого на певному ринку, чи в його сегменті вартість того чи іншого активу відчутно перевищує фундаментальну вартість. Фундаментальна вартість – оцінка доходів, які отримає власник даного активу у майбутньому.

Розглянуто можливі наслідки руйнування фінансової бульбашки, а також наведено назви відомих бульбашок, що уже зруйнувалися.

Прогнозування моменту краху фінансової бульбашки має важливе значення. Для інвесторів, які не схильні до ризику, прогноз дасть можливість вберегтись від значних можливих втрат, а якщо інвестор схильний до ризику, то очікування моменту краху дозволить побудувати інвестиційну стратегію, яка принесе максимальний прибуток.

На основі проведеного аналізу та емпіричних досліджень було побудовано авторську модель розвитку фінансової бульбашки. Показано ефективність роботи моделі на прикладі бульбашок «доткомів» та в ціні на акції компанії Qualcomm Incorporated. Результати авторської моделі було порівняно з результатами моделі з логоперіодичними осциляціями Сорнетте для бульбашки доткомів. За авторською моделлю момент краху спрогнозовано за 6 днів раніше реального, а за моделлю Сорнетте за 12 днів після.

Ключові слова: фінансова бульбашка, крах фінансової бульбашки, бульбашка «Доткомів», прогнозування.

Аннотация. В данной статье исследовано понятие финансового пузыря, приведены возможные причины аномального роста цен на активы, а следовательно, и образование финансового пузыря. Объектом исследования является ценообразование на финансовом рынке. Предметом исследования является экономико-математические модели прогнозирования финансовых пузырей на финансовых рынках.

Финансовый пузырь – условное название явления, при котором на определенном рынке или в его сегменте стоимость того или иного актива ощутимо превышает фундаментальную стоимость. Фундаментальная стоимость – оценка доходов, которые получит владелец данного актива в будущем.

Рассмотрены возможные последствия разрушения финансового пузыря, а также приведены названия известных пузырьков, уже разрушились.

Прогнозирование момента краха финансового пузыря имеет важное значение. Для инвесторов, которые не склонны к риску, прогноз позволит уберечься от значительных возможных потерь, а если инвестор склонный к риску, то ожидания момента краха позволит построить инвестиционную стратегию, которая принесет максимальную прибыль.

На основе проведенного анализа и эмпирических исследований было построено авторскую модель развития финансового пузыря. Показана эффективность работы модели на примере пузырей «доткомов» и в цене на акции компании Qualcomm Incorporated. Результаты авторской модели было сравнению с результатами модели с логопериодическая осцилляциями Сорнетте для пузырьки доткомов. По авторской модели момент крушения спрогнозировано за 6 дней раньше реального, а по модели сорных за 12 дней после.

Ключевые слова: финансовый пузырь, крах финансового пузыря, пузырь «доткомов», прогнозирование.

Summary. This article explores the concept of a financial bubble, gives possible reasons for the abnormal growth in asset prices, and hence the formation of a financial bubble. The object of the study is pricing in the financial market. The subject of study is the economic and mathematical models for predicting financial bubbles in the financial market.

The financial bubble is the conventional name of the phenomenon, in which in a certain market or in its segment the value of one or another asset significantly exceeds the fundamental value. Fundamental cost is an estimate of the income that the owner of the asset will receive in the future.

The possible consequences of the destruction of the financial bubble are considered, and the names of the known bubbles are given, which have already collapsed.

Forecasting the moment of collapse of a financial bubble is important. For investors who are not willing to take risks, the forecast will help to avoid significant potential losses, and if the investor is risk-taking, then waiting for the moment of collapse will help build an investment strategy that will bring maximum profit.

Based on the analysis and empirical research, the author developed a model for the development of a financial bubble. The model's performance is shown by the example of dotcom bubbles and in the price of Qualcomm Incorporated shares. The results of the author's model were compared with the results of the model with logoperiodic Sornnett oscillations for dotcom bubbles. According to the author's model, the moment of the crash was predicted 6 days earlier than the real one, and according to the weed model 12 days after.

Key words: financial bubble, collapse of financial bubble, Dot-com bubble, forecasting.

Постановка проблеми. Сучасну економіку можна умовно поділити на два сектори: реальний і фінансовий. Створені у реальному секторі активи мають забезпечену вартість, натомість активи фінансового сектору створюються за допомогою спекулятивних механізмів, які часто розходяться із не співпадають з показниками реальної економіки. Умовно, таку модель економіки можна зобразити як перевернуту піраміду: знизу — невелика основа, яку складає реальний сектор, над яким розміщений величезний фінансовий сектор. Така будова економіки має дуже багато недоліків: значна частина фінансових коштів зосереджена у спекулятивних механізмах і не бере участь у розвитку реального сектору економіки, на ринку утворюються так звані «фінансові бульбашки» [1].

Фінансова бульбашка — умовна назва явища, за якого на певному ринку, чи в його сегменті вартість того чи іншого активу відчутно перевищує фундаментальну вартість. Фундаментальна вартість — оцінка доходів, які отримає власник даного активу у майбутньому.

Вважається, що руйнування фінансової бульбашки має негативні наслідки: неоптимальне та неефективне використання ресурсів, банкрутства інвестиційних компаній, а якщо торгівля велася за кредитні кошти, то можливе утворення «поганих боргів» — кредитів, виплати за якими затримуються, або їх повернення неможливе чи малоімовірне [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок в дослідження фінансових зробили: Дідье Сорнетте, Олівер Бланшар, Йорг Брейтунг, Марк

Уотсон, Жан Тіроль, Роберт Рубін, Юджин Фана, Боб Шиллер та інші. Вказані науковці приділяли значну увагу причинам утворення фінансових бульбашок та способам прогнозування моменту краху.

Постановка завдання. Дослідити сутність фінансової бульбашки та побудувати економіко-математичну модель фінансової бульбашки та обґрунтувати її використання для прогнозування моменту краху.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день теорія і практика накопичили значні обсяги знань і досвіду, щоб переглянути бачення «фінансових бульбашок». Збільшення ціни на фінансові активи може бути як адекватним, так і ірраціональним. Адекватне зростання відбувається тоді, коли за ним стоїть поліпшення ситуації в реальному секторі економіки: збільшення продуктивності праці, наукові відкриття, відмінні фінансові результати тощо. Якщо нічого подібного не спостерігається, а ціни ростуть, фінансовий бум перетворюється в «фінансову бульбашку». Причин тому може бути декілька: стадна поведінка інвесторів (ефект натовпу), відсутність регулювання ринку, фінансова лібералізація тощо. Однак чому переоцінка фінансових активів так небезпечна для економіки? Фінансова бульбашка створює спотворення в інвестиціях і споживанні, що спочатку веде до економічного буму і розширенню ділової активності, а в подальшому — до рецесії та інфляції [3].

На сьогоднішній день історії відомо багато прикладів фінансових бульбашок, зокрема Тюльпаноманія, Компанія Південних морів, бульбашка в цінах на японські активи у 1980–1990 рр., бульбашка «Доткомів», бульбашки на ринках нерухомості Ве-

ликобританії, США, Іспанії, бульбашки в цінах на Bitcoin та інші.

Однією з найпопулярніших моделей передбачення фінансових бульбашок є модель, запропонована швейцарським професором Дідьє Сорнетте. На його думку, перед крахом ціни на актив збільшуються за степеневим законом, який доповнюється логоперіодичними коливаннями. В разі виявлення підозрілих показників росту, Дідьє Сорнетте рекомендує проаналізувати ринкові дані на наявність коливальних степеневих закономірностей. Для аналізу використовується параметрична крива. Знайшовши її параметри, можна спрогнозувати можливу дату краху фінансової бульбашки.

У монографії Сорнетте розглядає три моделі: «класичну» степеневу модель, степеневу модель, з лінійними логоперіодичними коливання та степеневу модель з нелінійні логоперіодичні коливання. Сорнетте є автором останніх двох моделей.

Класична степенева модель має вигляд (1):

$$p(t) = A + \frac{B}{(t_c - t)^\beta}, \quad (1)$$

де $p(t)$ — показник ціни даного активу на момент часу t , t_c — орієнтований час краху, β — показник швидкості степеневому росту, A — фундаментальна ціна на актив, B — множник росту, який визначає ступінь розтягнення степеневому закону відносно осі цін.

Ця модель описує основні тенденції поведінки ціни. На думку Сорнетте, на значення t_c у моделі значно впливають останні показники ціни, які близькі до критичної точки. Таким чином, інтервал прогнозу є дуже короткими, адже інформація про критичний час зосереджена в останніх моментах спостереження. Також на передбачення сильно впливає наявність «шумів» у даних. Тому, на основі емпіричних досліджень Сорнетте припустив, що «класичну» модель необхідно модернізувати, додавши до неї логоперіодичні осциляції.

В результаті Сорнетте отримав модель (2) наступного вигляду:

$$p(t) = A + B(t_c - t)^{m_2} \left[1 + C \cos(\omega \log((t_c - t)) + \varphi) \right] \quad (2)$$

де $\left[1 + C \cos(\omega \log((t_c - t)) + \varphi) \right]$ — логоперіодичні осциляції, за допомогою яких простіше визначити ринкових тенденцій, навіть за наявності «шумів». Оскільки, інформація про критичний час знаходилася в логоперіодичних осциляціях, збільшився інтервал прогнозування. Використання логоперіодичних осциляцій дозволило збільшити період використання моделі до 2 років [4].

Розглянемо приклади використання степеневу моделі з врахуванням лінійних логоперіодичних коливань (2).

Розглянемо «бульбашку доткомів». Візьмемо значення середньої ціни закриття акцій NASDAQ Composite (IXIC) за період з 14.01.1999 по 11.02.2000. Крахом будемо вважати значення ціни 27.03.2000. Промодельювавши дані ціни, було отримано наступні коефіцієнти моделі: $A = 2859.95$; $B = 1329.27$; $C = 162.25$; $\beta = 1.06$; $t_c = 381.6$; $\omega = 2.32$; $\varphi = 1.78$. Максимальне значення ціни спостерігається в 291 день моделювання, або 15.03.2000, тобто за 12 днів до реального краху.

Результат відобразимо на графіку (рис. 1).

Розглянемо іншу модель прогнозування фінансових бульбашок. У своїй роботі «Econometric Tests for Speculative Bubbles» професор Йорг Брейтунг наводить наступну модель фінансової бульбашки Бланшарда — Уотсона (3):

$$P(t) = P_f(t) + B(t), \quad (3)$$

де $P(t)$ — ціна активу в момент часу t , $P_f(t)$ — фундаментальна ціна активу в момент часу t , $B(t)$ — бульбашкова складова ціни активу у момент часу t . Вкладаючи гроші у певний актив, інвестор планує отримувати прибуток. Норму прибутку R можна знайти за формулою (4):

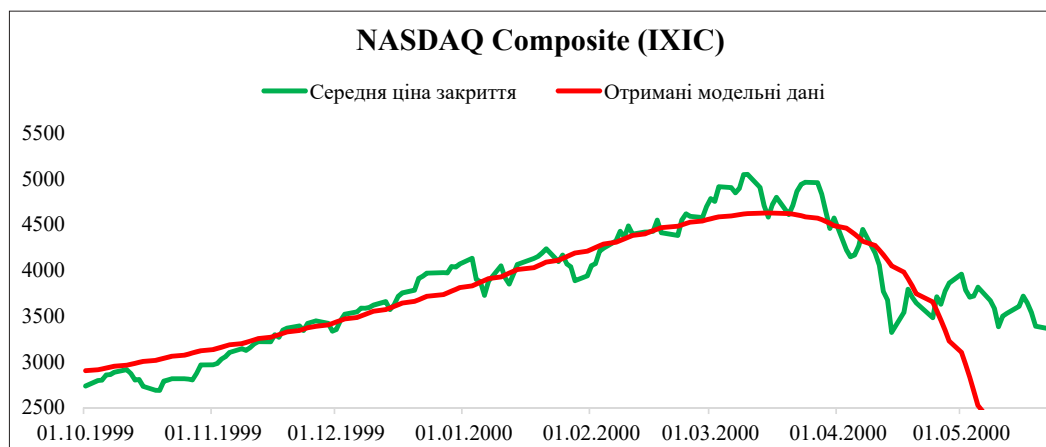

Рис. 1. Побудова моделі ціни за акцію NASDAQ Composite

Джерело: складено автором на основі даних з сайту <https://uk.investing.com/>

$$1+R = \frac{(M[P(t+1)] + M[D(t+1)])}{P(t)} \quad (4)$$

де $M[P(t+1)]$ — математичне сподівання значення ціни активу в період $(t+1)$, $M[D(t+1)]$ — математичне сподівання величини дивідендів, у період $(t+1)$. Тепер у нас є всі необхідні величини, для знаходження фундаментальної ціни активу. Вважається, що період володіння активом необмежений, тому фундаментальну вартість активу знаходимо за формулою (5):

$$P_f(t) = \lim_{n \rightarrow \infty} \sum_{i=1}^n \frac{M[D(t+i)]}{(1+R)^i}. \quad (5)$$

Бульбашкова складову, як певний випадковий процес [5]. Проте, шляхом емпіричних досліджень було виявлено, що рух ціни у бульбашці можна описати функцією виду x^x на інтервалі $x \in (0;1)$. Отже, побудуємо остаточну модель. Почавши моделювання з певного періоду, ми не можемо точно визначити розмір бульбашки в поточний період часу, а тому теж позначимо це значення константу a . Тепер запишемо розвиток бульбашкової складової (6):

$$B(t) = a + b \cdot (1 - c \cdot t)^{(1-c \cdot t)} \quad (6)$$

де b та c — шукані коефіцієнти.

Отже, отримуємо модель фінансової бульбашки (7):

$$P(t) = \lim_{n \rightarrow \infty} \sum_{i=1}^n \frac{M[D(t+i)]}{(1+R)^i} + a + b \cdot (1 - c \cdot t)^{(1-c \cdot t)} \quad (7)$$

Розглянемо «бульбашку доткомів». Візьмемо значення середньої ціни закриття акцій NASDAQ Composite (IXIC) за період з 18.10.1999 по 9.02.2000. Крахом будемо вважати значення ціни 27.03.2000. Оскільки об'єкт, що розглядається — індекс, який залежить від цін на 3000 компаній, визначити значення дивідендів неможливо. Будемо вважати, що фундаментальна ціна відобразиться як частина константи a . В результаті знаходимо коефіцієнти моделі: $a = 8275.94$; $b = -5647.34$; $c = 0.0058$. Максимальне значення ціни спостерігається на 108 день моделювання, або 21.03.2000.

Розглянемо іншу фінансову бульбашку, яка утворилася на ціни на акції Qualcomm Incorporated (QCOM). На основі історичних даних (Рис. 3) був зроблений прогноз доходу дивідендів на 10 років за (5).

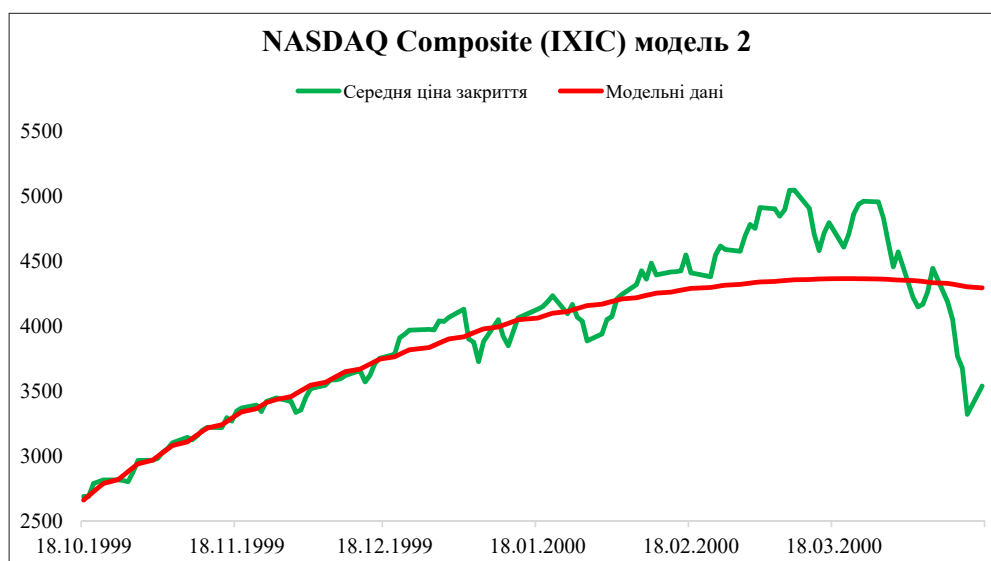

Рис. 2. Побудова моделі 2 ціни за акцію NASDAQ Composite
Джерело: складено автором на основі даних з сайту <https://uk.investing.com/>

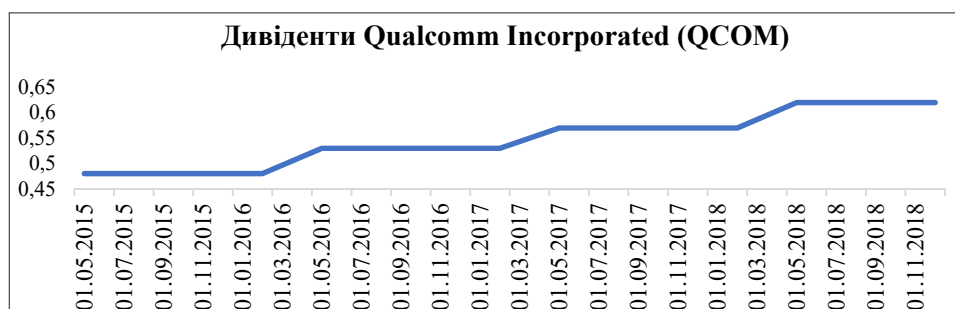

Рис. 3. Дивіденти Qualcomm Incorporated (QCOM)
Джерело: складено автором на основі даних з сайту <https://uk.investing.com/>

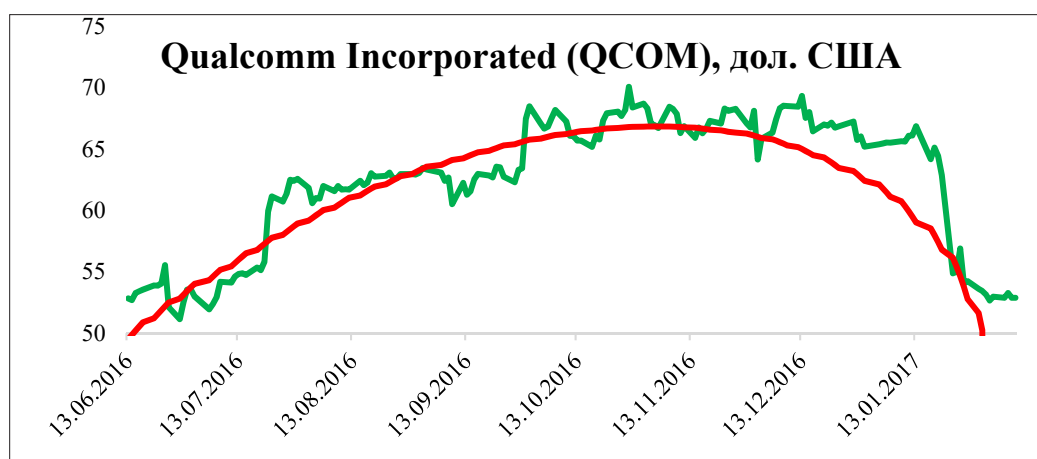

Рис. 4. Побудова моделі 2 ціни за акцію Qualcomm Incorporated (QCOM)
Джерело: складено автором на основі даних з сайту <https://uk.investing.com/>

В результаті розрахована фундаментальна вартість за даними сайту [investing.com](https://uk.investing.com/) дохідність акцій у досліджуваний період становила 3.79%. Розрахований дисконтований дохід від дивідендів за 10 років становить 15.4\$ США. Відніmemo фундаментальну вартість та змодельюємо бульбашкову складову за (5) за період з 27.06.2016 по 27.09.2016, отримуємо коефіцієнти: $a = 91.26.72$; $b = -57.5104$;

$c = 0.00619$. Крах по моделі 4.11.2016 (реальний крах — 27.10.2016).

Висновки. Отже, в статі запропоновано метод екстраполяції бульбашкової складової ціни на акцію. Зроблено моделювання бульбашки «доткомів» та бульбашки в ціні на акції Qualcomm Incorporated. Модель прогнозує крах в межах тижня від реального значення.

Література

1. Тхор С. О. Спекулятивні бульбашки та їх вплив на розвиток кризових явищ [Електронний ресурс] / С. О. Тхор // Северодонецьк: Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля. — 2011. — Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/24144/23-Tkhor.pdf?sequence=1>.
2. Григорьева Н. Д. Финансовые пузыри: причины и последствия [Електронний ресурс] / Наталья Дмитриевна Григорьева // Санкт-Петербургский государственный инженерно-экономический университет. — 2007. — Режим доступу до ресурсу: <http://stud.reflexivity.ru/bubbles.doc>.
3. Тихонов Ю. О. Финансовые пузыри и денежно-кредитная политика / Ю. О. Тихонов, О. О. Братухина, О. Е. Пудовкина // Современная экономика: проблемы и решения. — 2014.
4. Уренцов О. В. Проверка возможности предсказания кризисов на финансовом рынке с помощью метода Д. Сорнетте [Електронний ресурс] / О. В. Уренцов // Труды ИСА РАН. — 2008. — Режим доступу: <http://www.isa.ru/proceedings/images/documents/2009-40/174-191.pdf>.
5. Breitung J. Econometric Tests for Speculative Bubbles [Електронний ресурс] / Jörg Breitung — Режим доступу: <https://www.bje.uni-bonn.de/download-the-latest-issue-1/volume-iii-1-july-2014/breitung>.
6. Investing.com UK. Financial News, Shares, Quotes & Charts [Електронний ресурс] / Investing.com UK — Режим доступу: <https://uk.investing.com/>

References

1. Tkhor S. O. Special cases and their influence on the development of crisis figures / S. O. Tkhor. — Severodonetsk: Eastern Ukrainian National University. V. Dala, 2011 URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/24144/23-Tkhor.pdf?sequence=1>
2. Ghryghorj'eva N. D. Financial Bubbles: Causes and Consequences / N. D. Ghryghorj'eva, St. Petersburg State Engineering and Economics University, 2007 URL: <http://stud.reflexivity.ru/bubbles.doc>
3. Tykhonov J. O. Financial bubbles and monetary policy / J. O. Tykhonov, O. O. Bratukhina, Pudovkina O. J. // Modern economy: problems and solutions, 2014.
4. Urencov O. V. Checking the ability to predict crisis in the financial market with the help of D. Sornett's method / O. V. Urencov, 2008 URL: <http://www.isa.ru/proceedings/images/documents/2009-40/174-191.pdf>
5. Breitung J. Econometric Tests for Speculative Bubbles URL: <https://www.bje.uni-bonn.de/download-the-latest-issue-1/volume-iii-1-july-2014/breitung>
6. Investing.com UK. Financial News, Shares, Quotes & Charts / Investing.com UK URL: <https://uk.investing.com/>

Медзатий Максим Сергійович*Національний технічний університет України**«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»***Медзатий Максим Сергеевич***Национальный технический университет Украины**«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»***Medzaty Maksym***National Technical University of Ukraine**«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

OCRID: 0000-0003-2816-8043

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОГНОЗУ І ПЛАНУВАННЯ ПРОДАЖІВ КОНСЕРВАЦІЇ ТА ПИВА НА РИНКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПРОГНОЗА И ПЛАНИРОВАНИЯ ПРОДАЖ КОНСЕРВАЦИИ И ПИВА НА РЫНКЕ РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВЛИ

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE FORECAST AND PLANNING OF SALES OF CANNING AND BEER IN THE RETAIL MARKET

Анотація. У даній статті розглядається аналітичний звіт, планування на основі якого здійснено прогноз на певний період часу. Зокрема автором в роботі проведено ґрунтовний та глибокий аналіз низки даних на критерій тренду, а також сезонної складової. У зв'язку з тим, що процес планування – це насамперед найважливіша та першочергова задача, що постає для реалізації торгового процесу на ринку роздрібної торгівлі, без якої взагалі не можливо уявити стратегію підприємства. Планування визначає перспективу, майбутній стан організації підприємства, шляхи, а також способи його досягнення. А тому визначення необхідної кількості ресурсів, впровадження нововведень для правильного реагування на зміни зовнішнього середовища – це головна ціль планування. В результаті чого автором також було визначено ефективний план до кінця року, завдяки якому підприємство зможе не тільки ефективно та перш за все правильно спланувати кількість проданого товару, а й разом з тим зможе підготувати склад до можливого надмірного навантаження, а також акумульованих до цього коштів. Оскільки, успішна діяльність будь-якого підприємства, що займається реалізацією товару у сфері продажу залежить від здійснення такої управлінської функції як прогнозування. Прогнозування – це певна оцінка, передбачення, зокрема передбачення майбутнього розвитку обраного об'єкта управління, яке повинно передувати плануванню. Тобто, головною метою прогнозування є безпосередньо формування наукових передумов для прийняття управлінських рішень таких як: аналіз тенденцій і закономірностей зміни об'єкта управління; альтернативне передбачення його майбутнього розвитку та оцінку наслідків активного впливу на передбачуваної процеси в об'єкті управління.

А оскільки в умовах прискореного розвитку науково-технічного прогресу й наростання тенденцій глобалізації різко зростає невизначеність у майбутньому поведінку об'єктів управління, збільшується ціна помилок управлінських рішень, то роль прогнозування принципово зростає. Тому варто розглянути на прикладі Торговельних груп, як буде вести себе прогноз продажів саме сезонного товару.

Ключові слова: прогнозування, методи прогнозування, торгова мережа, сезонний товар, товар, ринкові відносини, аналіз, план, комерційна діяльність, комерційна робота, модель Хольта-Винтерса.

Аннотация. В данной статье рассматривается аналитический отчет, планирование, на основе которого осуществлен прогноз на определенный период времени. В частности автором в работе проведен подробный и глубокий анализ ряда данных на критерий тренда, а также сезонной составляющей. В связи с тем, что процесс планирования – это, прежде всего важнейшая и первостепенная задача, которая стоит для реализации торгового процесса на рынке розничной торговли, без которой вообще невозможно представить стратегию предприятия. Планирование определяет перспективу, будущее состояние организации предприятия, пути, а также способы его достижения. Поэтому определение необходимого количества ресурсов, внедрения нововведений для правильного реагирования на изменения внешней среды – это главная цель планирования. В результате чего автором также был определен эффективный план до конца года, благодаря которому

предприятие сможет не только эффективно и прежде всего, правильно спланировать количество проданного товара, но и вместе с тем сможет подготовить состав к возможному чрезмерной нагрузки, а также аккумулированных к этому средств. Поскольку успешная деятельность любого предприятия, занимающегося реализацией товара в сфере продаж зависит от осуществления такой управленческой функции как прогнозирование. Прогнозирование – это определенная оценка, предсказания, в частности предсказания будущего развития выбранного объекта управления, которое должно предшествовать планированию. То есть, главной целью прогнозирования является непосредственно формирование научных предпосылок для принятия управленческих решений таких как: анализ тенденций и закономерностей изменения объекта управления; альтернативное предвидение будущего развития и оценку последствий активного воздействия на предполагаемой процессы в объекте управления.

А поскольку в условиях ускоренного развития научно-технического прогресса и нарастания тенденций глобализации резко возрастает неопределенность в будущем поведение объектов управления, увеличивается цена ошибок управленческих решений, то роль прогнозирования принципиально возрастает. Поэтому стоит рассмотреть на примере торговой группы, как будет вести себя прогноз продаж именно сезонного товара.

Ключевые слова: прогнозирование, методы прогнозирования, торговая сеть, сезонный товар, товар, рыночные отношения, анализ, план, коммерческая деятельность, коммерческая работа, модель Хольта-Винтерса.

Summary. In this article an analytical report is considered, the planning on the basis of which the forecast is made for a certain period of time. In particular, the author carried out a thorough and profound analysis of a number of data on the trend criterion, as well as seasonal component. Due to the fact that the planning process is first and foremost the most important and immediate task that arises for the implementation of the trade process in the retail market, without which it is not possible to imagine the strategy of the enterprise at all. Planning determines the perspective, the future state of the organization of the enterprise, the ways, as well as ways to achieve it. Therefore, the definition of the required amount of resources, the introduction of innovations for the correct response to changes in the environment – this is the main goal of planning. As a result, the author also identified an effective plan by the end of the year, through which the company will be able not only effectively and first of all to correctly plan the quantity of goods sold, but also able to prepare the composition for possible overload, as well as accumulated funds. As a successful activity of any enterprise engaged in sales of goods in the sales area depends on the implementation of such a management function as forecasting. Forecasting is a certain estimate, foresight, including foreseeing the future development of the selected management object, which should precede the planning. That is, the main purpose of forecasting is directly the formation of scientific prerequisites for making managerial decisions such as: analysis of trends and patterns of change in the object of management; an alternative prediction of its future development and an assessment of the effects of the active influence on the intended process in the management object.

And since in the conditions of accelerated development of scientific and technological progress and the growth of globalization tendencies the uncertainty of future behavior of objects of management increases, the price of errors of managerial decisions increases, the role of forecasting is essentially increasing. Therefore, it's worth considering on the example of the Trade groups, how will predict sales of the seasonal product itself.

Key words: forecasting, forecasting methods, trading network, seasonal product, product, market relations, analysis, plan, commercial activity, commercial work, model of Holt-Winters.

Постановка проблеми. На сучасному етапі, прогнозування є невід'ємною частиною діяльності кожного підприємництва. А тому виникає необхідність прогнозу сегментів компанії. План на рік поставлений перед компанією має виконуватись, а для цього потрібно передбачити ту кількість товару яку можливо буде продати за певний період. Грамотно використати кошти і при цьому не втратити велику кількість товарів є основною задачею.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даній проблематиці приділялась увага в працях таких вчених як: С. Д. Бешелев, В. П. Герасенко, Б. Є. Грабовецький, С. Л. Катаєв, З. Є. Шершенюва, О. І. Черняк та інших. Вказані науковці приділяють значну увагу дослідженню таких аспектів як: економічне прогнозування та планування, аналіз роздрібного товарообігу та моделі і методи соціально-економічного прогнозування.

Постановка завдання. Метою даної статті є глибоке дослідження динаміки продажів торгової групи консервація та пиво. Зокрема, автором було проаналізовано методи визначення сезонної складової, методи прогнозування та торгіву мережу саме торгової групи консервація і пиво, методи аналізу часових рядів.

Виклад основного матеріалу. Планування як основна функція менеджменту зв'язує разом всі управлінські функції. Адже без планування організація не може чітко визначити свої цілі і напрямки діяльності [4].

Тобто, планування — це вид управлінської діяльності, який визначає перспективу і майбутній стан організації, шляхи і способи його досягнення. Процес планування допомагає прийняттю обґрунтованих управлінських рішень. Його мета полягає у визначенні необхідної кількості ресурсів, впровадженні нововведень для адекватного реагування на зміни зовнішнього середовища [4].

Адже, головна мета комерційної діяльності полягає перш за все, в отриманні прибутку через задоволення купівельного попиту за високої культури торгового обслуговування. Ця ціль десь у однаковою мірою важлива як організацій та підприємств, так окремих осіб, здійснюють операції купівлі-продажу над ринком товарів та послуг [1].

Зокрема, комерційна робота — це діяльність підприємства, спрямовану рішення особливого комплексу різноманітних завдань. Вивчення процесів реалізації — є дуже важливим елементом оперативного дослідження лише на рівні будь-якого підприємства, а в нашому випадку підприємства роздрібної торгівлі [2].

У разі дедалі гострішої конкурентної боротьби та нарощування обсягів діяльності, вимагає прибуткову роботу. Роздрібні торгові підприємства з низькою рентабельністю стають неконкурентоспроможними, що в результаті веде до занепаду та припиненню їх діяльності [2].

Налагодження беззбиткової роботи можливе лише за значному збільшенні обсягів господарську діяльність всіх галузей. Торгівля є головна галуззю господарювання, і від розвитку та зростання обороту роздрібної торгівлі великою мірою залежить результати діяльності системи торгівлі загалом, що підтверджує актуальність аналізованої теми [3].

Оборот роздрібної торгівлі одна із основних показників, яким оцінюється економічна й інша діяльність підприємств торгівлі. Він містить продаж товарів населенню для особистого споживання, і навіть підприємствам, і установам за розрахунок готівкою — для колективного споживання і поточних господарських потреб [5].

Від обсягу обороту роздрібної торгівлі залежать й інші показники сеї діяльності: сума і культурний рівень витрат, сума і культурний рівень валового доходу, прибуток, рентабельність, фінансове становище підприємства й інші основні економічні показники. Тож у сучасних умовах аналіз роздрібного товарообігу набуває виключно важливого значення [6].

Для аналізу було обрано модель Хольта –Вінтерса і покращену модель із врахуванням сезонних коефіцієнтів.

Вінтерс розвиваючи модель експоненційного згладжування з трендом Хольта додав в неї сезонність. Надавши цьому методу значну перевагу, оскільки для розробки прогнозу на 1 рік, необхідно мати данні лише мінімум за 2 роки, а краще 3–5 років.

Разом з тим, метод Хольта-Вінтерса також можна використовувати й для прогнозування часових рядів, тобто коли в структурі даних є тренд і сезонність. Дана модель це трьох параметрична модель прогнозу, яка враховує: складений експоненційний ряд, тренд та сезонність.

Детально розглянемо, як розрахувати прогноз по методу Хольта-Вінтерса.

1. Розраховуємо експоненційно-згладжений ряд:

$$L_t = \frac{\alpha Y_t}{S_{t-s}} + (1 - \alpha)(L_{t-1} + T_{t-1}); \quad (1)$$

2. З'ясовуємо значення тренду:

$$T_t = \beta(L_t - L_{t-1}) + (1 - \beta)T_{t-1}; \quad (2)$$

3. Оцінюємо сезонність:

$$S_t = \gamma * \frac{Y_t}{L_t} + (1 + \gamma)S_{t-s}; \quad (3)$$

4. Робимо прогноз:

$$Y_{t+p}^* = (L_t + nT_t)S_{t-s+n}; \quad (4)$$

де

α — коефіцієнт згладжування ряду;

S_{t-s} — коефіцієнт сезонності попереднього періоду;

Y_t — поточне значення ряду;

T_{t-1} — значення тренду за попередній період.

T_t — значення тренду на поточний період;

β — коефіцієнт згладжування ряду;

L_t — експоненційно згладжена величина за поточний період;

L_{t-1} — експоненційно згладжена величина за попередній період;

S_t — коефіцієнт сезонності для поточного періоду;

γ — коефіцієнт згладжування сезонності;

Y_{t+p}^* — прогноз по методу Хольта-Вінтерса;

n — порядковий номер періоду, на який робимо прогноз;

S_{t-s+n} — коефіцієнт сезонності.

Покращена модель прогнозу із врахуванням сезонних коефіцієнтів враховує в прогнозі факт продажів за попередні 4 періоди, що в нашому випадку 4 календарні тижні.

Для початку потрібно вибрати середнє значення за останні 4 тижні:

$$d = \frac{p_n + p_{n-1} + p_{n-2} + p_{n-3}}{N}, \quad (5)$$

де:

– p — продажі за n період;

– n — останній тиждень;

– N — кількість періодів.

$$M_t = \frac{s_{t1}}{Avg_{s_{ty}}} * \frac{s_{t2}}{Avg_{s_{tm}}} * \frac{s_{t3}}{Avg_{s_{tw}}}$$

де:

s_{t1} — продажі року в середині вибірки;

$Avg_{s_{ty}}$ — середні продажі за y років;

s_{t2} — продажі місяця в середині року;

$Avg_{s_{tm}}$ — середні продажі за m місяців в середині року;

s_{t3} — продажі тижня в середині року;

$Avg_{s_{tw}}$ — середні продажі за w тижнів в середині року;

Для початку перевіримо дані на наявність тренду за допомогою критерію Дарбіна-Вотсона.

Таблиця 1

Перевірка на наявність тренду ТГ консервація

tc	0,445719	<	t	2,008559
td	3,011504	>	t	2,093024

Для ТГ консервація приймається гіпотеза про наявність тренду в дисперсії.

За 2017 рік план продажів складав: 2 200 000 грн. А фактично було продано на: 2 183 291, тобто ми доволі точно спланували суму від проданого товару.

Планом на 2018 рік є продаж на суму: 2 700 000 грн. Побудуємо прогноз за період для перевірки точності і прогноз до кінця року.

Таблиця 2

Порівняння прогнозу і факту, а також додатковий прогноз до кінця року для ТГ консервація

Тиждень	Прогноз	Факт	% відхилення
1	38221,26	37489,39	2%
2	49449,66	43806,55	13%
3	47827,83	44031,94	9%
4	47092,18	43544,48	8%
5	47307,41	39666,94	19%
6	47291,71	43622,56	8%
7	47479,52	48395,29	2%
8	47678,61	46261,21	3%
9	47627,65	46281,27	3%
10	48320,88	47024,6	3%
11	48534,96	44038,72	10%
12	48145,87	42526,35	13%
13	48737,53	39785,8	22%
14	48546,27	36576,7	33%
15	48833,41	43120,92	13%
16	48651,63	52890,51	8%
17	49417,44	48447,25	2%
18	49121,84	44466,05	10%
19	49177,59	41506,46	18%
20	49673,5	60235,87	18%
21	49425,86	50763,43	3%
22	49920,78	67212,6	26%
23	49814	43603,86	14%
24	50294,67	48645,27	3%
25	50162,68	44622,62	12%
26	50918,2	48517,64	5%
27	50525,3	209538	76%
28	50323,38	83804,08	40%
29	50638,78	82353,3	39%
30	52176,29	47356,21	10%

31	50645,34	158986,2	68%
32	50768,21	83731,65	39%
33	51099,47	57529,26	11%
34	51703,65	56174,65	8%
35	52064,72	146102,6	64%
36	52345,39	46871,99	12%
37	52931,47	49175,45	8%
38	50547,84	39540,17	28%
39	51792,03	67681,85	23%
40	52222,42	39742,75	31%
41	52483,91	45934,71	14%
42	53178,26	44027,2	21%
43	52830,69	44121,84	20%
44	52863,15	мапе	18%
45	53690,13		
46	53461,29		
47	53866,67		
48	52944,83		
49	54075,22		
50	53753,54		
51	54040,89		
52	55025,47		

Тепер розглянемо прогноз для ТГ пиво.

Для початку перевіримо дані на наявність тренду за допомогою критерію Дарбіна-Вотсона.

Таблиця 3

Перевірка на наявність тренду ТГ консервація

tc	0,026885	<	t	2,008559
td	2,635066	>	t	2,093024

Для ТГ консервація приймається гіпотеза про наявність тренду в дисперсії.

За 2017 рік план продажів складав: 1 200 000 грн. А фактично було продано на: 1 127 802, тобто ми доволі точно спланували суму від проданого товару.

Планом на 2018 рік є продаж на суму: 1 550 000 грн. Побудуємо прогноз за період для перевірки точності і прогноз до кінця року.

Таблиця 4

Порівняння прогнозу і факту, а також додатковий прогноз до кінця року для ТГ пиво

Тиждень	Прогноз	Факт	% відхилення
1	6401,033	21403,25	70%
2	26079,89	21480,11	21%
3	20398,68	20660,98	1%
4	17438,68	23828,08	27%
5	17405,52	23060,44	25%
6	20523,21	21619,34	5%
7	20212,87	25990,58	22%

8	21399,22	23224,36	8%
9	19691,96	33963,66	42%
10	19727,36	34117,85	42%
11	25971,45	24579,84	6%
12	24153,94	22866,9	6%
13	32521,08	22458,12	45%
14	23921,03	25669,07	7%
15	19793,37	27830,69	29%
16	21431,42	27084,41	21%
17	21093,86	26752,79	21%
18	25501,14	29867,84	15%
19	34026,67	25949,3	31%
20	26194,13	23600,26	11%
21	28872,73	30966,63	7%
22	29522,7	27954,96	6%
23	29312,25	24107,93	22%
24	27608,89	23513,47	17%
25	26727,89	22378	19%
26	26851,52	24876,99	8%
27	24982,25	26609,65	6%
28	23853,69	32714,13	27%
29	25493,33	26100,24	2%
30	26642,75	29873,07	11%
31	28195,34	28436,82	1%
32	40347,84	32498,72	24%
33	34853,05	33976,34	3%
34	34501,38	33483,11	3%
35	44855,03	28690,65	56%
36	37009,14	30066,84	23%
37	31869,16	28015,16	14%

38	30032,63	33257,96	10%
39	27082,44	41340,85	34%
40	40135,71	34318,86	17%
41	35617,85	37450,99	5%
42	44732,45	32463,34	38%
43	46034,37	37142,84	24%
44	37853,15	Маре	19%
45	39599,97		
46	37893,9		
47	29291,4		
48	35683,83		
49	34411,72		
50	40316,55		
51	42378,62		
52	43450,77		

Поточний прогноз дає нам змогу глянути повну картину за календарний рік, а також ми прогнозуємо продажі на 1 529 900 грн.

Висновки. Впровадження різних методик розрахунку запасів дозволить підприємствам не тільки знизити витрати на зберігання і складування запасів, а й вивільнить кошти для вкладення їх в інші види продукції, що принесе додатковий прибуток. Поточний прогноз дає нам змогу глянути повну картину за календарний рік, а також ми прогнозуємо продажі на 2 610 000 грн для Торговельної групи консервація, тоді як для Торговельної групи пиво прогнозуємо продажі на суму в 1 529 900 грн. Це дозволить планувати кількість товару яку ми спрогнозували продати.

Література

1. Гребньова А.І., Баженова Ю.К. Економіка торговельного підприємства: Підручник для вузів / Під ред. А.І. Гребньова, Ю.К. Баженова. — М.: Економіка, 1996 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://buklib.net/books/22043/> (дата звернення: 01.12.2018).
2. Шваб Л. І Економіка підприємства: Навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. — 2-е вид. — К.: Каравела, 2005. — 568 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://biblio.knutd.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe? Z21ID=&I21DBN=BOOK&P21DBN=BOOK&S21STN=1&S21REF=5&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=10&S21P01=0&S21P02=1&S21P03=A&S21STR=%D0%A8%D0%B2%D0%B0%D0%B1,%20%D0%9B%D1%8E%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BB%D0%B0%20%D0%86%D0%BB%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0 (дата звернення: 01.12.2018).
3. Шершньова З.Є. Стратегічне управління — Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2004. — 699 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://buklib.net/books/24438/> (дата звернення: 01.12.2018).
4. Горфінкеля В.Я., Швандара В.А. Економіка підприємства: Підручник для вузів. — 3-е изд., Перераб.і доп. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001.
5. Щур Д.Л., Труханович Л.В. Основи торгівлі. Роздрібна торгівля: Настільна книга керівника, головного бухгалтера та юриста. — 2-е вид., Доп. — М.: Річ навіть і Сервіс, 2000.
6. Петров П.В., Соломатін А.Н. Економіка товарного обігу: Учеб.для вузів. — М.: ИНФРА-М, 2002. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://webirbis.spisl.nsc.ru/irbis64r_01/cgi/cgiirbis_64.exe? Z21ID=&I21DBN=CAT_PRINT&P21DBN=CAT&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullw_print&C21COM=S&S21CNR=&S21P01=0&S21P02=1&S21P03=A&S21STR=%D0%A1%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%BD,%20%D0%90.%20%D0%9D (дата звернення: 02.12.2018).

References

1. Grebnova A.I., Bazhenova Y. K. Economy of a trading enterprise: A textbook for universities / Under the editorship A. I. Grebnova, Yu. K. Bazhenova. — Moscow: Economics, 1996 URL: <https://buklib.net/books/22043/> (date of reference: 01.12. 2018).
2. Shvab, I. L. Enterprise Economics: Teaching. tutorial for studio higher educators establishments — 2nd kind. — K.: Karavela, 2005. — 568 pp. URL: http://biblio.knutd.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=BOOK&P21DBN=BOOK&S21STN=1&S21REF=5&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=10&S21P01=0&S21P02=1&S21P03=A=&S21STR=%D0%A8%D0%B2%D0%B0%D0%B1%20%D0%9B%D1%8E%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BB%D0%B0%20%D0%86%D0%BB%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0 (application date: 01/12/2018).
3. Shershnyova Z. Y. Strategic Management — Textbook. — 2nd form, processing. and add — K.: KNEU, 2004—699 p. URL: <https://buklib.net/books/24438/> (date of submission: 01/12/2018).
4. Gorfinkel V. Y., Shvandara V. A. Economics of the enterprise: Textbook for high schools. — 3rd ed., Pererab.i and additional. — M.: UNITI-DANA, 2001.
5. Shchur D. L., Trukhanovich L. V. Basics of trade. Retail: Deskbook of the head, chief accountant and lawyer. — 2nd ed., Dop. — M.: Rich even Service, 2000.
6. Petrov P. V., Solomatin A. N. Economics of commodity circulation: Textbook for higher educational institutions. — M.: INFRA-M, 2002. URL: 1. http://webirbis.spsl.nsc.ru/irbis64r_01/cgi/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=CAT_PRINT&P21DBN=CAT&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullw_print&C21COM=S&S21CNR=&S21P01=0&S21P02=1&S21P03=A=&S21STR=%D0%A1%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%BD%20%D0%90.%20%D0%9D (date of reference: 02.12.2018).

Погасій Сергій Олександрович

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри туризму і готельного господарства

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Погасій Сергей Александрович

кандидат технических наук, доцент,

доцент кафедры туризма и гостиничного хозяйства

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

Pohasii Serhii

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of Department of Tourism and Hotel Economy

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Золотухіна Поліна Олегівна

магістрант кафедри туризму і готельного господарства

Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

Золотухина Полина Олеговна

магистрант кафедры туризма и гостиничного хозяйства

Харьковского национального университета городского хозяйства имени А.Н. Бекетов

Zolotukhina Polina

Master of the

Department of Tourism and Hotel Economy of the

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ ДЛЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ТУРИЗМА ДЛЯ ЛИЦ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

PROSPECTS FOR RURAL TOURISM DEVELOPMENT FOR PERSONS WITH LIMITED OPPORTUNITIES

Анотація. В статті вказано на можливість збільшення обсягів туристської діяльності за рахунок задоволення потреб осіб з обмеженими можливостями в туристських послугах, наведено класифікацію осіб з обмеженими можливостями, вказано на зростаючий інтерес у світі до проблем відносно такого нового напрямку туристської діяльності як інклюзивний туризм. Обґрунтовано необхідність приділення уваги потребам інвалідів в туристських послугах. Вказані складові елементи туристських подорожей, які є проблемними для осіб з обмеженими можливостями. Доведено, що коло осіб з обмеженими можливостями не вичерпується лише інвалідами. Зроблено розподіл осіб з обмеженими можливостями на дві групи в залежності від проблем із здоров'ям та пересуванням. Вказано на доцільність розвитку в Україні сільського туризму для осіб з обмеженими можливостями. Наведено стислу характеристику сучасних можливостей в Україні для розвитку сільського туризму. Виявлені переваги розвитку сільського туризму в Україні для осіб з обмеженнями. Виявлено значення розвитку сільських садиб для задоволення потреб осіб з обмеженими можливостями в туристських послугах, пов'язаних з відпочинком та оздоровленням. Сформульовані вимоги до власників сільських садиб та обслуговуючого персоналу, які необхідно задовольнити при наданні туристських послуг особам з обмеженими можливостями. Зроблено висновок про необхідність розробки системи підготовки і перепідготовки власників і персоналу сільських садиб до прийому осіб з обмеженими можливостями. Доведено перспективність розвитку сільського туризму в Україні для осіб з обмеженими можливостями.

Ключові слова: інклюзивний туризм, потреби осіб з обмеженими можливостями, сільський туризм, сільські садиби.

Аннотация. В статье указано на возможность увеличения объемов туристской деятельности за счет удовлетворения потребностей лиц с ограниченными возможностями в туристских услугах, приведена классификация лиц с ограниченными возможностями, указано на растущий интерес в мире к проблемам относительно такого нового направления туристской деятельности, как инклюзивный туризм. Обоснована необходимость уделять внимания потребностям инвалидов в туристских услугах. Указаны составляющие элементы туристских путешествий, которые являются проблемными для лиц с ограниченными возможностями. Доказано, что круг лиц с ограниченными возможностями не исчерпывается только инвалидами. Сделано распределение лиц с ограниченными возможностями на две группы в зависимости от проблем со здоровьем и передвижением. Указано на целесообразность развития в Украине сельского туризма для лиц с ограниченными возможностями. Приведена краткая характеристика современных возможностей в Украине для развития сельского туризма. Выявлены преимущества развития сельского туризма в Украине для лиц с ограничениями. Показано значение развитию сельских усадеб для удовлетворения потребностей лиц с ограниченными возможностями в туристских услугах, связанных с отдыхом и оздоровлением. Сформулированы требования к владельцам сельских усадеб и обслуживающему персоналу, которые необходимо удовлетворить при предоставлении туристских услуг лицам с ограниченными возможностями. Сделан вывод о необходимости разработки системы подготовки и переподготовки владельцев и персонала сельских усадеб к приему лиц с ограниченными возможностями. Доказана перспективность развития сельского туризма в Украине для лиц с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: инклюзивный туризм, потребности лиц с ограниченными возможностями, сельский туризм, сельские усадьбы..

Summary. The article points out the possibility of increasing the volume of tourism activities by meeting the needs of persons with limited opportunities in tourism services, provides a classification of persons with limited opportunities, points to the growing interest in the world in the problems of such a new direction of tourism activities as inclusive tourism. The necessity of paying attention to the needs of disabled people in tourist services is grounded. These are the constituent elements of tourist travel, which are problematic for persons with limited opportunities. It is proved that the circle of persons with limited opportunities is not limited only to persons with disabilities. Distribution of persons with limited opportunities into two groups was made depending on problems with relaxation and recovery. Indicated the feasibility of the development in Ukraine of rural tourism for persons with limited opportunities. A brief description of modern opportunities in Ukraine for the development of rural tourism is given. The advantages of the development of rural tourism in Ukraine for persons with limited opportunities are identified. The importance of the development of rural estates to meet the needs of persons with limited opportunities in tourist services related to recreation and rehabilitation is shown. The requirements to the owners of rural estates and attendants are formulated, which must be met when providing tourist services to people with limited opportunities. It is concluded that it is necessary to develop a system for training and retraining the owners and staff of rural estates for the reception of persons with limited opportunities. Proved the prospects of development of rural tourism in Ukraine for persons with limited opportunities.

Key words: inclusive tourism, the needs of persons with limited opportunities, rural tourism, rural estates.

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку туризму характеризується зростанням інтересу науковців та практиків до надання туристських послуг особам, які мають певні обмеження, обумовлені різними причинами. Мова йде про відносно новий напрямок туристської діяльності — інклюзивний туризм. Такий інтерес пояснюється тим, що особи з обмеженими можливостями утворюють значний потенційний попит на туристські послуги, який може бути задоволений при виконанні деяких вимог із забезпечення доступності до туристських послуг. В різних країнах вже багато зроблено для подолання бар'єрів при наданні особам з обмеженими можливостями туристських послуг різних видів туризму. Однак, в літературі дуже мало уваги приділяється наданню послуг сільського туризму особам з обмеженнями, який має значний інтерес для таких осіб. Проблема і перспективам розвитку сільського туризму в Україні для осіб з обмеженими можливостями і присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти розробки теоретичних питань туризму для

осіб з інвалідністю відображено в наукових працях таких науковців як: В. Абрамов [1], А. Войтовська [5], М. Бойко [18], Н. Борисенко-Клепач [2,3], О. Волошинський [4], В. Іванов [19], І. Каспрук [4], Л. Малинович [4], Р. Медведський [19], Л. Нохріна [14], Л. Оболенцева [15], М. Сварник [4], Л. Слатвінська [18], Ю. Хрущ [19] та ін.

Питання розвитку сільського туризму в Україні розглядалися такими авторами як: В. Васильєв [6], О. Волошинський [4], П. Горішевський [6], В. Гловацька [7], Ю. Зінько [6], М. Костриця [11], Н. Кудла [12], Т. Лужанська [13], С. Махлинець [13], Я. Маєвський [16], М. Рутинський [17], Л. Тебляшкіна [13] та ін.

Хоча перелічені вчені у своїх роботах торкалися питань, пов'язаних з інклюзивним та сільським туризмом, але ці питання залишаються не достатньо розкритими і потребують подальшого вивчення з урахуванням особливостей, які мають місце в умовах, що склалися в країні в теперішній час. Крім того, слід зазначити, що серед публікацій практично відсутні роботи, присвячені розвитку сільського туризму для осіб з обмеженими можливостями.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є визначення проблем розвитку сільського туризму в Україні для осіб з обмеженими можливостями та виявлення підходів для їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Туристський бізнес, є однією з найприбутковіших сфер світової економіки, що динамічно розвивається. Високі темпи розвитку туризму та високий рівень прибутковості в цій сфері сприяв зростанню конкуренції на ринку туристських послуг. Подальше збільшення надходжень від туристської діяльності можливе за рахунок перетворення потенційного попиту на подорожі в поточний, тобто за рахунок залучення нових туристів, які б хотіли б подорожувати але будуть це робити при виконанні певних умов.

Значний резерв для нарощування туристських потоків складають люди з обмеженими можливостями.

До цієї категорії населення відносяться: люди з інвалідністю; люди з тимчасовими проблемами здоров'я; вагітні жінки; люди похилого віку; батьки з малими дітьми; люди нестандартного зросту та ваги; люди, які не знають іноземної мови; люди, які можуть подорожувати з великим та важким багажем.

Аналіз наведеного переліку категорій людей свідчить, що усі вони можуть мати потенційне бажання подорожувати, але реалізувати його можливо лише при певних умовах.

З цієї та інших причин Всесвітня туристська організація (UNWTO), інші світові організації починаючи з 1980 р. почали приділяти значну увагу подоланню певних бар'єрів та розширенню можливостей для здійснення подорожей людьми з обмеженнями. З'явився новий термін — інклюзивний туризм.

Проблеми розвитку інклюзивного туризму стали предметом дослідження багатьох науковців. З'явилося безліч статей присвячених інклюзивному туризму. В теперішній час інклюзивний туризм не обмежується задоволенням потреб лише інвалідів. Проблеми розглядаються значно ширше, про що свідчить поява таких термінів синонімічних поняттю інклюзивний туризм, як «туризм для всіх», «туризм без бар'єрів», «безбар'єрний туризм», «доступний туризм», «доступний туризм для всіх» та ін.

Однак, в будь-якому разі, при розгляді питань, пов'язаних з інклюзивним туризмом, на першому місці завжди постають проблеми надання туристських послуг людям з інвалідністю, що обумовлено закріпленням основних положень з розвитку доступності туристських послуг для всіх без обмежень у багатьох важливих міжнародних документах.

Так, у Конвенції ООН про права інвалідів тема доступності туризму для всіх й кожного порушена в статті 30. Там зазначається, що держави — учасниці Конвенції визнають право людей з інвалідністю брати участь нарівні з іншими в культурному житті й визнають всі належні заходи для забезпечення того, щоб люди з інвалідністю мали доступ:

– до творів культури;

– телевізійних програм, фільмів, театральних та інших культурних заходів;

– театрів, музеїв, кінотеатрів, бібліотек та туристських послуг, а також до пам'ятників й об'єктів, які мають національну культурну значущість [10].

Для того щоб забезпечити можливість людям з інвалідністю брати участь нарівні з іншими в проведенні дозвілля і відпочинку та у спортивних заходах, держави-учасниці вживають належних заходів:

– для заохочення і пропаганди участі людей з інвалідністю в спортивних заходах на всіх рівнях;

– для забезпечення того, щоб люди з інвалідністю мали можливість організовувати спортивні та дозвільні заходи спеціально для людей з інвалідністю, брати участь в них, розвивати їх, надавати належне навчання, підготовку і ресурси;

– для забезпечення того, щоб люди з інвалідністю мали доступ до спортивних, рекреаційних і туристичних об'єктів;

– для забезпечення того, щоб діти з інвалідністю мали рівний з іншими дітьми доступ до участі в іграх, в проведенні дозвілля і відпочинку та у спортивних заходах, включаючи заходи в рамках шкільної системи;

– для забезпечення того, щоб люди з інвалідністю мали доступ до послуг тих, хто займається організацією дозвілля, туризму, відпочинку та спортивних заходів [10].

На початку XXI сторіччя стало зрозуміло, що інклюзивність в туризмі слід розглядати значно ширше, так як обмеження в користуванні туристськими послугами мають не тільки інваліди, а й здорові люди і ці обмеження обумовлені різними причинами, не обов'язково станом здоров'я.

Так чи інакше, мова йде про те, що у світі є значна кількість людей, які мають бажання подорожувати, але не роблять це через наявність певних обмежень. Такі обмеження виникають на таких етапах та складових туристських подорожей як:

– підготовка до подорожі, бронювання та оформлення документів;

– транспортне забезпечення та обслуговування під час переміщення;

– засоби розміщення, перебування в них та харчування;

– об'єкти туристського інтересу, підходи та під'їзди до них, перебування на цих об'єктах, орієнтація на місцевості;

– об'єкти з надання різноманітних послуг населенню в міській та сільській місцевості;

– фінансове забезпечення витрат на подорожі та забезпечення доступності;

– інформаційне забезпечення подорожуючих;

– законодавство, яке стимулює подолання бар'єрів;

– відношення персоналу, який обслуговує туристів, інших подорожуючих та місцевого населення до туристів з обмеженнями;

– інше.

Виникає питання: які види туризму найбільш придатні для осіб з обмеженими можливостями? Згідно вище викладених основних положень концепції інклюзивного туризму особи з обмеженими можливостями можуть мати потребу на послуги будь-якого виду туризму.

В результаті аналізу наведеного вище переліку осіб, які мають обмеження їх необхідно розділити на дві групи. До першої слід віднести людей з інвалідністю, людей з тимчасовими проблемами здоров'я, вагітних жінок, людей похилого віку, батьків з малими дітьми. До другої групи усіх інших: людей нестандартного зросту та ваги, людей, які не знають іноземної мови, людей, які можуть подорожувати з великим та важким багажем, людей з іншими обмеженнями. Зрозуміло, що подолання перешкод пересування для осіб першої групи є більш складним завданням. Особливою складністю реалізація даного завдання характеризується для людей з інвалідністю та людей, які мають тимчасові проблеми із здоров'ям. Надалі в статті буде розглядатися тільки перша група осіб з обмеженими можливостями.

З урахуванням цих обставин, в останні роки стало надзвичайно багато уваги приділятися облаштуванню об'єктів загального користування різноманітними засобами, які б надавали можливість особам з інвалідністю безперешкодно відвідувати такі об'єкти. Вимоги забезпечення безперешкодного пересування інвалідів закріплюються в законодавчих документах, а також в стандартах на будівлі і споруди, які розробляються і затверджуються в останні роки.

Слід звернути увагу на ще одну характерну особливість осіб, віднесених до першої групи. Усіх людей, які увійшли до першої групи, перш за все, будуть цікавити види туризму, які надають можливості відпочинку та оздоровлення. Одним з таких видів туризму є сільський туризм.

В теперішній час існує кілька різних визначень поняття «сільський туризм». Так за даними UNWTO сільським туризмом вважається складна багатоаспектна діяльність, що включає в себе пішохідні прогулянки, гірські походи та альпінізм, кінні прогулянки, спортивні та оздоровчі подорожі, полювання й рибальство, а також інші, менш спеціалізовані форми туризму [16, с. 14]. В роботі Кифяк В. Ф. наведено таке визначення «Сільський туризм — це тимчасове переміщення туристів в сільську місцевість з метою відпочинку і ознайомлення з її способом життя, культурою, традиціями, звичаями» [8]. Існують інші визначення даного поняття. Однозначного визначення немає. Однак, усі визначення характеризує те, що туристи знаходяться в сільській місцевості з метою активного відпочинку. А, як відомо, активний відпочинок в сільській місцевості при безпосередньому контакті з природою найкращим чином впливає на відновлення фізичних і моральних сил людини, що надзвичайно важливо для людей з обмеженими можливостями, віднесеними в даній статті до першої групи.

Концепція сільського туризму передбачає розміщення туристів в малих готелях, турбазах, домах відпочинку, таборах, індивідуальних садибах розташованих в сільській місцевості. Україна має надзвичайно великий потенціал для розвитку сільського туризму. В Україні налічується більш 28,3 тис. сільських населених пунктів, що складає більш ніж 95% усіх населених пунктів в країні. Частка населення в Україні, яке проживає в сільській місцевості складає 30%.

Особливий інтерес для інклюзивного туризму має розвиток сільських садиб, так як розміщення туристів в сільських садибах дозволяє максимально забезпечити індивідуальний підхід до обслуговування туристів, що є важливим для осіб з обмеженими можливостями. В теперішній час в Україні налічується 1590 сільських садиб, у тому числі 1077 у Західному регіоні, 273 у Центральному регіоні, 130 на Поділлі, 80 в Південному регіоні, 30 у Східному регіоні. Ціни на послуги розміщення коливаються від 60 до 150 грн. за кімнату на добу, від 500 до 100 грн. і вище за невеликий будинок на добу. Вартість харчування може складати від 40 грн. до 300 грн. з особи на добу [8]. Позитивним явищем є те що в Україні навколо великих міст є значна кількість сільських населених пунктів придатних для надання послуг сільського туризму, що значно скорочує транспортну складову туристського продукту і створює сприятливі умови для перспектив розвитку цього виду туризму.

Слід зазначити, що сільський туризм має певні переваги для осіб з обмеженими можливостями у порівнянні з іншими видами туризму. До таких переваг відносяться: невелика вартість відпочинку у порівнянні з відпочинком за кордоном; значна диференціація вартості відпочинку в сільській місцевості, що надає можливість оптимально вибрати варіант відпочинку в залежності від потреб і можливостей людини; відсутність необхідності перетинання державного кордону; невелика відстань пересування туристів від місця постійного мешкання до місця відпочинку і назад; можливість реалізації схеми доставки туриста «від дверей до дверей» з використанням одного виду транспорту; безпосередній контакт з природою та з деякими тваринами створює ідеальні умови для лікування певних видів захворювань; можливість вживання натуральних та екологічно чистих та свіжих продуктів харчування; ознайомлення з перевагами органічного землеробства та новими підходами до утримання тварин; відсутність необхідності звикання до змін клімату; можливість освоєння навичок виконання доступних для осіб з обмеженнями робіт з метою подальшої соціалізації їх життя та інше.

Разом з тим потрібно звернути увагу на те, що надання туристських послуг в сільському туризмі потребує від власників сільських садиб та інших засобів розміщення виконання певних вимог. До таких вимог відносяться: облаштування будівель та споруд засобами, які забезпечують можливості

вільного пересування осіб з обмеженими можливостями; наявність спеціального транспорту для перевезення осіб з обмеженими можливостями у разі потреби; наявність у господаря та обслуговуючого персоналу навичок поведінки з особами з обмеженими можливостями та надання їм першої медичної допомоги; забезпечення безпечних умов для відвідувачів в місцях безпосередньої близькості до тварин; інформування і проведення роз'яснювальної роботи з усіма присутніми про перебування осіб з обмеженими можливостями у разі одночасного проживання звичайних туристів і осіб з обмеженнями; доведення рекламної інформації про надання різноманітних послуг для осіб з обмеженими можливостями та інше.

Аналіз вказаних вимог свідчить про доцільність спеціальної підготовки або перепідготовки власників та персоналу сільських садиб для роботи з особами з обмеженими можливостями через проведення спеціальних курсів, на яких фахівці різних галузей надавали б певні юридичні, медичні, технічні, економічні та інші знання з організації сільського туризму.

Розвиток сільського туризму в Україні з урахуванням потреб осіб з обмеженими можливостями на сьогоднішньому етапі потребує певної державної підтримки, що буде сприяти його становленню в перспективі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інклюзивний туризм є відносно новим явищем, яким потрібно займатися на різних рівнях усім суб'єктам туристської діяльності, так як особи з обмеженими можливостями складають значний потенційний попит на різноманітні туристські продукти. Розвиток сільського туризму з урахуванням потреб осіб з обмеженими можливостями є надзвичайно перспективним напрямком для України, так як по-перше Україна має значні природно-рекреаційні ресурси, розміщені в сільській місцевості і велику кількість населених пунктів придатних для розвитку сільського туризму, по-друге це дозволить особам з обмеженнями задовольняти попит на відпочинок та оздоровлення, по-третє створити додаткові робочі місця, підвищити рівень зайнятості населення на селі.

Можна вважати, що сільський туризм в Україні знаходиться на початковій стадії розвитку. Подальше становлення сільського туризму в Україні з урахуванням потреб осіб з обмеженими можливостями потребує в перспективі детальної розробки проблем, розглянутих в даній статті. Вирішення вказаних в статті проблемних питань дозволить відкрити нові можливості для осіб з обмеженнями, а також збільшити доходні надходження від розвитку сільського туризму в країні.

Література

1. Абрамов В. В. Дослідження стану розвитку активного виду туризму серед людей з обмеженими можливостями та перспективи його розвитку в Україні / В. В. Абрамов, К. Шарикіна // Фізичне виховання, спорт і туристсько-краєзнавча робота в закладах освіти: Збірник наукових праць. — Додаток до гуманітарного вісника ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». — Переяслав-Хмельницький, ФОП Домбровская Я. М., 2016. — С. 221–226.
2. Борисенко-Клепач, Н. М. Развитие категориального аппарата инклюзивного туризма / Н. М. Борисенко-Клепач // Сборник тезисов 74-й научно-практической конференции студентов, магистрантов и аспирантов факультета международных отношений БГУ. Минск, 19 апреля 2017 г. / Редкол.: В. Г. Шадурский [и др.]. — Минск, 2017. — с. 393–395.
3. Борисенко-Клепач, Н. М. Инклюзивный туризм: что, как и зачем? / Н. М. Борисенко-Клепач // ППУ «Офис по правам людей с инвалидностью». — Минск, 2016. — 23 с.
4. Волошинський О. М. Сільський відпочинок для неповносправних: для власників агроосель та людей з інвалідністю, котрі бажають розпочати власну справу / О. М. Волошинський, І. О. Каспрук, Л. В. Малинович, М. Сварник — Львів: Ліга Прес. — 2011. — 232 с.
5. Войтовська А. І. Особливості інклюзивного туризму [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/vojtovska.htm.
6. Горішевський П. В. Сільський зелений туризм: організація гостинності на селі / П. В. Горішевський, В. П. Васильєв, Ю. В. Зінко — Івано-Франківськ: Місто-Н, 2003. — 158 с.
7. Гловацька В. В. Суть та види сільського зеленого туризму / В. В. Гловацька // Агроінком. — 2006. — № 5–6. С. 132–135.
8. Зелений туризм: нині це модно! Матеріали з сайту Асоціації індустрії гостинності України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://aigu.org.ua/zelenii-tourism.html>
9. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк — Чернівці: Книга ЧЧІ. 2003. — 300 с.
10. Конвенція ООН о правах инвалидов [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disability.shtml
11. Костриця М. М. Етноісторичний туристичний кластер — Древянська земля: ресурси та економічний механізм функціонування / М. М. Костриця; [за ред. Є. І. Ходаківського]. — Ж.: ЖДТУ, 2005. — 76 с.
12. Кудла Н. Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності / Н. Є. Кудла. — Київ: Центр учбової літератури, 2015. — 152 с.
13. Лужанська Т. Ю. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи / Т. Ю. Лужанська, С. С. Махлинець, Л. І. Тебляшкіна / За редакцією д.г.н., проф. Волошина І. М. — К.: Кондор, 2008. — 385 с.

14. Нохріна Л. А. Інклюзивний туризм: соціально-економічні аспекти розвитку // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». — 2018. — № 19. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.inter-nauka.com/issues/2018/19/4302>

15. Оболенцева Л. В. Соціальний туризм в Україні: особливості, проблеми, перспективи / Л. В. Оболенцева // Європейський вибір економічного поступу регіону: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці, 26–27 травня 2016 р. — Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2016. — С. 70–72.

16. Маєвський Я. Агротуризм: Порадник для сільського господаря / Я. Маєвський. — Львів, 2005. — 80 с.

17. Рутинський М. Й. Сільський туризм / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько / К.: Знання, 2008. — 271 с.

18. Слатвінська Л. А. Розвиток інклюзивного туризму в Україні / Л. А. Слатвінська, М. В. Бойко // Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, 30 листопада — 1 грудня 2017 р.) Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. — 364 с. — С. 312–314.

19. Хрущ Ю. М. Туризм для інвалідів: сучасні підходи до визначення поняття / Ю. М. Хрущ, В. М. Іванова, Р. С. Медведський // Науковий вісник Херсонського університету. Серія географічні науки. — 2017. — № 6. — С. 206–211.

References

1. Abramov V. V. Doslidzhennja stanu rozvytku aktyvnogo vydu turyzmu sered ljudej z obmezhenymy mozhlyvostjamy ta perspektyvy jogo rozvytku v Ukraїni / V. V. Abramov, K. Sharykina // Fizychnye vyhovannja, sport i turysťsko-krajeznavcha robota v zakladah osvity: Zbirnyk naukovykh prac'. — Dodatok do gumanitarnogo visnyku DVNZ «Perejaslav-Hmel'nyč'kyj der-zhavnyj pedagogičnyj universytet imeni Grygorija Skovorody». — Perejaslav-Hmel'nyč'kyj, FOP Dombrovskaja Ja. M., 2016. — S. 221–226.

2. Borisenko-Klepach, N. M. Razvitie kategorialnogo apparata inklyuzivnogo turizma / N. M. Borisenko-Klepach // Sbornik tezisov 74-y naučno-praktičeskoj konferentsii studentov, magistrantov i aspirantov fakulteta mezhdunarodnykh otnoshenij BGU. Minsk, 19 aprelya 2017 g. / Red-kol.: V G. Shadurskiy [i dr.]. — Minsk, 2017. — s.393–395.

3. Borisenko-Klepach, N. M. Inklyuzivnyy turizm: čto, kak i zache? / N. M. Borisenko-Klepach // PPU «Ofis po pravam lyudej s invalidnos-tju». — Minsk, 2016. — 23 s.

4. Voloshyn's'kyj O. M. Sil's'kyj vidpochynok dlja nepovnospravnyh: dlja vlasnykiv agroosel' ta ljudej z invalidnistju, kotri bazhajut' rozpochaty vlasnu spravu / O. M. Voloshyn's'kyj, I. O. Kaspruk, L. V. Malynovyh, M. Svarnyk — L'viv: Liga Pres. — 2011. — 232 s.

5. Vojtov's'ka A. I. Osoblyvosti inklyuzyvnoho turyzmu [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://tourlib.net/statti_ukr/vojtovska.htm.

6. Gorishevs'kyj P. V. Sil's'kyj zelenyj turizm: organizacija gostynnosti na seli / P. V. Gorishevs'kyj, V. P. Vasyľ'jev, Ju. V. Zin'ko — Ivano-Frankivs'k: Misto-N, 2003. — 158 s.

7. Glovac'ka V. V. Sut' ta vydy sil's'kogo zelenogo turyzmu / V. V. Glovac'ka // Agroinkom. — 2006. — № 5–6. S. 132–135.

8. Zelenyj turizm: nyny ce modno! Materialy z sajtu Asociačii' indus-trii' gostynnosti Ukraїny [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupa: <http://aigu.org.ua/zelenii-tourism.html>

9. Kyfjak V. F. Organizacija turystyčnoj' dijal'nosti v Ukraїni / V. F. Kyfjak — Chernivci: Knyga ChChI. 2003. — 300 s.

10. Konventsija OON o pravakh invalidov. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupa: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disability.shtml

11. Kostrycja M. M. Etnoistoryčnyj turystyčnyj klaster — Drevljan-s'ka zemlja: resursy ta ekonomičnyj mehanizm funkcionuvannja / M. M. Kos-trycja; [za red. Je. I. Hodakivs'kogo]. — Zh.: ZhDTU, 2005. — 76 s.

12. Kudla N. Je. Sil's'kyj turizm: osnovy pidpryjemnyctva ta gostynnosti / N. Je. Kudla. — Kyi'v: Centr uchbovoi' literatury, 2015. — 152 s.

13. Luzhans'ka T. Ju. Sil's'kyj turizm: istorija, s'ogodennja ta perspektyvy / T. Ju. Luzhans'ka, S. S. Mahlyneč', L. I. Tebljashkina / Za redakci-jeju d. g. n., prof. Voloshyna I. M. — K.: Kondor, 2008. — 385 s.

14. Nohrina L. A. Inklyuzyvnyj turizm: social'no-ekonomični aspekty rozvytku // Mizhnarodnyj naukovyj zhurnal «Internauka». — 2018. — № 19. [Elektronnyj resurs] — Rezhym dostupu: <https://www.inter-nauka.com/issues/2018/19/4302>

15. Obolenceva L. V. Social'nyj turizm v Ukraїni: osoblyvosti, problemy, perspektyvy / L. V. Obolenceva // Jevropejs'kyj vybir ekonomično-go postupu regionu: materialy Mizhnarodnoi' nauko-vo-praktyčnoj' konferen-cii', m. Chernivci, 26–27 travnja 2016 r. — Chernivci: ChTEI KNTU, 2016. — 280 s. — S. 70–72.

16. Majevs'kyj Ja. Agroturizm: Poradnyk dlja sil's'kogo gospodarja / Ja. Majevs'kyj. — L'viv, 2005. — 80 s.

17. Rutyn's'kyj M. J. Sil's'kyj turizm / M. J. Rutyn's'kyj, Ju. V. Zin'ko / K.: Znannja, 2008. — 271 s.

18. Slatvins'ka L. A. Rozvytok inklyuzyvnoho turyzmu v Ukraїni / L. A. Slatvins'ka, M. V. Bojko // Suchasni problemy i perspektyvy ekonomično-choj' dynamiky: materialy IV Vseukrai'ns'koi' nauko-vo-praktyčnoj' konfere-ncii' (m. Uman', 30 lystopada — 1 grudnja 2017 r.) Uman': VPC «Vizavi», 2017. — 364 s. — C.312–314.

19. Hrushh Ju. M. Turizm dlja invalidiv: suchasni pidhody do vyznachennja ponjattja / Ju. M. Hrushh, V. M. Ivanova, R. S. Medved's'kyj // Naukovyj vis-nyk Hersons'kogo universytetu. Serija geografichni nauky. — 2017. — № 6. — S. 206–211.

УДК 336.22:352:061

Польова Олена Леонідівна

доктор економічних наук, доцент

Вінницький національний аграрний університет

Полевая Алена Леонидовна

доктор экономических наук, доцент

Винницкий национальный аграрный университет

Polova Olena

Doctor of Economics, Associate Professor

Vinnitsia National Agrarian University

Василевська Алла Василівна

магістрант

Вінницького національного аграрного університету

Василевская Алла Васильевна

магистрант

Винницкого национального аграрного университета

Vasilevskaya Alla

Graduate Student of the

Vinnitsia National Agrarian University

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ У ВДОСКОНАЛЕННІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

МЕСТНЫЕ НАЛОГИ В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ФИНАНСОВОЙ ПОЛИТИКИ БЮДЖЕТНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

LOCAL TAXES IN IMPROVEMENT OF FINANCIAL POLICIES OF BUDGET INSTITUTIONS

Анотація. Досліджено роль місцевих податків у вдосконаленні фінансової політики бюджетних установ. Визначено підходи до розуміння сутності запровадження децентралізації, мети, ролі та наведено основні вимоги до фінансової політики бюджетних установ. Встановлено, що за правильно скерованої програми децентралізації має забезпечуватись належний розвиток територіальних громад та бюджетних установ відповідних рівнів. Проведено аналіз доходів місцевих бюджетів на основі Томашпільського району Вінницької області. Визначено проблеми наповненості місцевих бюджетів, надання місцевим податкам та зборам пріоритетності в формуванні власних доходів, розширення самостійності органів місцевої влади.

Ключові слова: місцеві бюджети, місцеві податки, фінансова політика, доходи бюджету, зведений бюджет, бюджетні кошти.

Аннотация. Исследована роль местных налогов в совершенствовании финансовой политики бюджетных учреждений. Определены подходы к пониманию сущности введения децентрализации, цели, роли и приведены основные требования к финансовой политике бюджетных учреждений. Установлено, что при правильно направленной программы децентрализации должно обеспечиваться надлежащее развитие территориальных общин и бюджетных учреждений соответствующих уровней. Проведен анализ доходов местных бюджетов на основе Томашпольского района Винницкой области. Определены проблемы наполненности местных бюджетов, предоставление местным налогам и сборам приоритетности в формировании собственных доходов, расширение самостоятельности органов местной власти.

Ключевые слова: местные бюджеты, местные налоги, финансовая политика, доходы бюджета, сводный бюджет, бюджетные средства.

Summary. The role of local taxes in improving the financial policy of budgetary institutions is researched. The approaches to understanding the essence of the introduction of decentralization, purpose, role and the basic requirements to the financial policy of budgetary institutions are determined. It has been established that properly managed decentralization programs should ensure the proper development of territorial communities and budget institutions of the respective levels. The analysis of local budget revenues based on the Tomashpil district of Vinnytsia region was carried out. The problems of filling the local budgets, giving local taxes and priority collections in the formation of their own revenues, and increasing the autonomy of local authorities are determined.

Key words: local budgets, local taxes, financial policy, budget revenues, consolidated budget, budget funds.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні удосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів неможливе без зміни підходів до організації і проведення бюджетного процесу, який полягає у запровадженні середньострокового планування доходів, що в свою чергу планується здійснювати з 2018 року і переході від наявної форми утримання бюджетних установ до фінансування цільових середньострокових програм, в яких бюджетні кошти виділяються під конкретну мету.

Зміни, що відбулися за останні роки в економіці України виявили ряд невирішених проблем, що мають надзвичайне значення для сталого функціонування і подальшого розвитку територіальних громад та бюджетних установ відповідних рівнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню даного питання приділили увагу багато як українських, так і зарубіжних вчених-економістів, а саме: В. Я. Амбросов, К. В. Багацька, І. А. Бланк, А. М. Бричко, Т. В. Донченко, І. В. Кошккалда, Т. М. Костанецька, Н. В. Куряча, Л. А. Лахтіонов, Д. В. Палій, В. Я. Плаксінко, О. О. Терещенко, О. С. Черкасова, Л. Е. Фурдичко, О. Д. Щербаньта ін. Але, незважаючи на вагомий внесок вчених в дослідження сутності та основних аспектів проблеми дослідження, не дослідженим залишається питання розробки конкретних заходів стосовно місцевих податків у вдосконаленні фінансової політики бюджетних установ.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета наукової публікації полягає в розробці теоретичних та методичних положень і практичних рекомендацій щодо формування механізму економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Велике значення має удосконалення механізму формування доходів бюджету через встановлення стабільних ставок розподілу податкових надходжень між державним та місцевими бюджетами. Сьогодні про вплив на формування доходів бюджету, можна говорити про його недосконалість та неадекватність теперішнім умовам господарювання, оскільки доходи бюджету в сучасних умовах не стали стабільними й передбачуваними як загалом, так і в розрізі окремих джерел їх надходжень. Прогноз, планування, виконання, контроль і моніторинг доходів бюджету й чинного

законодавства мають відбуватися в межах єдиного механізму формування та функціонування доходів бюджету.

За таких умов функціонування податкових зобов'язань їх нарахування та мобілізація мають стати основою мобілізації доходів місцевого бюджету як єдиного неподільного процесу формування доходів бюджету. Аналіз доходів місцевих бюджетів на основі Томашпільського району Вінницької області після запровадження децентралізації дає підставу визнати останню як прорив у місцевому самоврядуванні, оскільки місцеві бюджети наростили дохідну базу, оптимізували видаткову частину, що створило умови для набуття повної фінансової самостійності органами місцевого самоврядування та розвитку кожної територіальної громади.

Подальші кроки децентралізації не повинні знищити здобутки її впровадження, а навпаки, закріпити ці досягнення і здійснювати реформування з метою нарощування доходів місцевих бюджетів зокрема, шляхом:

- запровадження прозорих процедур щодо продажу та оренди земельних ділянок через відповідні аукціони з метою збільшення надходжень від податку на землю та забезпечення контролю за цим процесом з боку територіальної громади;
- посилення контролю за об'єктами нарахування податку на нерухоме майно;

Надходжень від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності надійшло до зведеного бюджету району 91 610 грн., що становить 120,1% виконання до уточненого плану на рік в сумі 76 250 грн. В порівнянні з фактичними надходженнями 2015 року надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності зменшилися на 2 251 грн., або на 2,4%.

- недопущення відміни певних субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам і перекадання фінансового тягаря на органи місцевого самоврядування, які не мають адекватних фінансових можливостей;
- при уточненому плані на рік в сумі 189 771 255 грн. надійшло 188 237 781 грн. субвенцій, які в структурі надходжень займають 70,2%, що становить 99,2% виконання до уточненого плану на рік (на виконання статті 57 Бюджетного кодексу

України № 2456-VI від 08.07.2010 року із змінами та Постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2010 року № 1132 «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів» 29 грудня 2016 року кошти в сумі 1 161 302,44 грн. повернуто відповідно до сільських, районного, обласного та державного бюджетів), в тому числі:

- субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам, тимчасової державної допомоги дітям та допомоги по догляду за інвалідами I чи II групи внаслідок психічного розладу надійшло 44 470 059 грн., що становить 100,0% виконання до плану на рік з урахуванням змін в сумі 44 470 060 грн.;
- субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати (утримання будинків і споруд та прибудинкових територій), вивезення побутового сміття та рідких нечистот надійшло 55 556 995 грн., що становить 100,0% виконання до уточненого плану на рік в сумі 55 567 146 грн.;
- субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг та житлових субсидій населенню на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу надійшло 3 398 973 грн., що становить 100,0% виконання до плану на рік з урахуванням змін в сумі 3 398 974 грн.;
- освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам надійшло 42 095 200 грн., що становить 100,0% виконання до уточненого плану на рік;
- медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам надійшло 21 102 300 грн., що становить 100,0% виконання до плану на рік з урахуванням змін;
- субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій (будівництво гаражу школи на 1296 учнів в смт. Томашпіль Вінницької області (завершення будівництва гаражу) надійшло 1 783 317 грн., що становить 89,2% виконання до уточненого плану на рік в сумі 2 000 000 грн. (на виконання статті 57 Бюджетного кодексу України № 2456-VI від 08.07.2010 року із змінами та Постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2010 року № 1132 «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів» 29 грудня 2016 року кошти в сумі 216 683,20 грн. повернуто до державного бюджету);
- субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною» надійшло 1 336 782 грн. при уточненому плані на рік в сумі 1 698 800 грн., що становить 78,7% виконання до плану на рік з урахуванням змін;
- до районного бюджету надійшло 536 672 грн. субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на будівництво (придбання) житла для сімей загиблих військовослужбовців, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, а також для інвалідів I — II групи з числа військовослужбовців, які брали участь у зазначеній операції, та потребують поліпшення житлових умов, що становить 100,0% виконання до плану на рік з урахуванням змін;
- субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проведення виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів надійшло 594 119 грн., що становить 99,8% виконання до уточненого плану на рік в сумі 595 300 грн. (на виконання статті 57 Бюджетного кодексу України № 2456-VI від 08.07.2010 року із змінами та Постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2010 року № 1132 «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів» 29 грудня 2016 року кошти в сумі 1 181,46 грн. повернуто відповідно до районного та державного бюджетів (до районного бюджету з селищних бюджетів повернуто кошти в сумі 590,73 грн. та відповідно з районного бюджету до державного бюджету повернуто кошти в сумі 590,73 грн.));
- інші субвенції — призначено 18 306 803 грн., надійшло 17 363 365 грн., що становить 94,8% виконання до уточненого плану на рік (на виконання статті 57 Бюджетного кодексу України № 2456-VI від 08.07.2010 року із змінами та Постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2010 року № 1132 «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів» 29 грудня 2016 року кошти в сумі 943 437,78 грн. повернуто до сільських, районного та обласного бюджетів), в тому числі:
 - 1) субвенцій, що передаються з обласного бюджету до районного бюджету надійшло 255 063 грн., що становить 100,0% виконання до плану на рік з урахуванням змін в сумі 255 064 грн. (на виконання статті 57 Бюджетного кодексу України № 2456-VI від 08.07.2010 року із змінами та Постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2010 року № 1132 «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів» 29 грудня 2016 року кошти в сумі 0,60 грн. повернуто до обласного бюджету);

- 2) субвенцій, що передаються до районного бюджету з сільських та селищних бюджетів надійшло 1 471 242 грн., що становить 97,4% виконання до уточненого плану на рік в сумі 1 511 081 грн. (на виконання статті 57 Бюджетного кодексу України № 2456-VI від 08.07.2010 року із змінами та Постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2010 року № 1132 «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів» 29 грудня 2016 року кошти в сумі 39 839,52 грн. повернуто до сільських бюджетів);
- 3) субвенцій, що передаються з районного бюджету до сільських та селищних бюджетів надійшло 15 583 630 грн., що становить 94,5% виконання до уточненого плану на рік в сумі 16 487 227 грн. (на виконання статті 57 Бюджетного кодексу України № 2456-VI від 08.07.2010 року із змінами та Постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2010 року № 1132 «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів» 29 грудня 2016 року кошти в сумі 903 597,66 грн. повернуто до районного бюджету);
- 4) субвенцій між бюджетами сіл і селищ надійшло 53 430 грн., що становить 100,0% виконання до плану на рік з урахуванням змін.

В порівнянні з фактичними надходженнями 2015 року обсяг надходження субвенцій до зведеного бюджету району збільшився на 32,6%, або на 46 272 606 грн., в тому числі: до районного бюджету надходження збільшилися на 45 545 508 грн., або на 35,9%, до бюджетів місцевого самоврядування надходження збільшилися на 727 099 грн., або на 4,8%.

– лібералізація державного контролю за рухом коштів органів місцевого самоврядування, які знаходяться на рахунках у Держказначействі, в частині ліквідації норми щодо неможливості використання власних надходжень у разі невиконання доходів зведеного бюджету України;

Фактичні надходження поточного року в порівнянні з фактичними надходженнями відповідного періоду минулого року збільшилися на 12 960 грн. Сума власних надходжень бюджетних установ, які займають 93,1% надходжень доходів спеціального фонду (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 7 058 405 грн. при плані на рік з урахуванням змін в сумі 6 790 162 грн., що становить 104,0% виконання.

В порівнянні з фактичними надходженнями відповідного періоду минулого року надходження власних надходжень бюджетних установ збільшилися на 2 984 793 грн., або на 73,3%;

– до зведеного бюджету району надійшло 55 698 грн. коштів від відчуження майна, що належить Автономній Республіці Крим та майна, що перебуває в комунальній власності, в тому числі: до бюджету Вапнярської селищної ради надійшло 46 955 грн. надходжень згідно Протоколів № 16/15-1,

№ 16/15-2, № 16/15-3, № 16/15-4 аукціону з продажу комунального майна, що обліковується на балансі Вапнярської селищної ради Томашпільського району Вінницької області від 16 травня 2016 року, проведеного товариством з обмеженою відповідальністю «Вінекс», до бюджету Паланської сільської ради надійшло 8 744 грн. надходжень.

– створення реальних фінансових стимулів щодо об'єднання територіальних громад з метою збільшення фінансової самодостатності регіонів. Реальне втілення цих заходів дасть змогу розширити дохідну частину місцевих бюджетів, нейтралізувати негативні тенденції прийнятих законодавчих актів, не допустивши зведення досягнень першого року бюджетної децентралізації до вибіркового реформ з міркувань політичної доцільності [3, с. 902];

Станом на 1 січня 2017 року до зведеного бюджету Томашпільського району по доходах місцевих бюджетів, які в структурі надходжень займають 27,9%, надійшло 74 702 583 грн., що становить 117,6% виконання до уточненого плану на рік в сумі 63 542 758 грн., в тому числі:

– районний бюджет виконано на 112,1% виконання до уточнених планових показників звітного періоду (при плані на рік з урахуванням змін в сумі 40 531 698 грн. надійшло 45 424 847 грн.);

– бюджети селищ виконані на 103,2% виконання (при уточненому плані звітного періоду в сумі 10 499 866 грн. надійшло 10 833 126 грн.);

– бюджети сіл виконані на 147,4% виконання (при уточненому плані звітного періоду в сумі 12 511 194 грн. надійшло 18 444 609 грн.).

В порівнянні з 2015 роком надходження доходів місцевих бюджетів в абсолютній сумі збільшилися на 27 998 840 грн., або на 59,9%, а у співставних умовах надходження збільшилися на 28 085 771 грн., або на 60,2%, зокрема по: районному бюджету на 19 791 647 грн., бюджету Томашпільської селищної ради на 1 750 000 грн., бюджету Вербівської сільської ради на 1 326 548 грн., бюджету Липівської сільської ради на 630 179 грн., бюджету Яланецької сільської ради на 558 774 грн., бюджету Гнатківської сільської ради на 548 239 грн., бюджету Комаргородської сільської ради на 379 279 грн., бюджету Великорусавської сільської ради на 348 406 грн. та бюджету Рожнятівської сільської ради на 300 468 грн. Поряд з цим, проти 2015 року зменшилися надходження доходів лише по Височанській сільській раді на 142 539 грн.

Слід зазначити, що станом на 01.01.2017 року із 24 адміністративно-територіальних одиниць району уточнені планові показники доходів місцевих бюджетів загального фонду звітного періоду виконано по всіх місцевих бюджетах а також по районному бюджету.

Висновки та напрямки подальших досліджень полягають у наступному:

- потрібно постійно аналізувати зменшення чи зростання надходжень до місцевих бюджетів, порівнюючи з минулими періодами;
- налагодження взаємодії роботи органів місцевого самоврядування та органів Державної фіскальної служби України;
- визначення та ліквідація причини несплати податків;
- розробка програми заходів, спрямованих на повну мобілізацію до місцевих бюджетів податків та зборів;
- контроль за діяльністю фізичних та юридичних осіб, котрі займаються підприємницької діяльністю з метою запобігання порушення податкового законодавства.

У перспективі основним джерелом наповнення місцевих бюджетів повинен стати податок на нерухомість. Його базу розширюють за рахунок залучення в оподаткування комерційного майна. Проте порядок його нарахування та справляння не відповідає практиці розвинутих країн світу, де розмір податку залежить від вартості об'єкта нерухомості, а не від житлової площі, як визначено чинним законодавством України.

Крім того, органи місцевого самоврядування повинні мати право самостійно запроваджувати

на своїй території власні місцеві податки та збори, враховуючи специфіку території та наявні там потенційні об'єкти оподаткування.

Нами констатовано, що діюча на сьогодні в Україні система місцевих податків і зборів потребує удосконалення, оскільки вона має, з одного боку, забезпечити достатню кількість власних доходів місцевих бюджетів, а з іншого — бути інструментом місцевої соціально-економічної політики, спрямованої на виконання завдань збалансованості економіки та розвитку регіонів. Пошук шляхів збільшення обсягу місцевих податків і зборів повинен йти не лише в напрямку простого збільшення платників податків та розширення бази оподаткування, а й у напрямку встановлення таких податків, які б забезпечували достатній обсяг надходжень, що надасть можливість створити надійне джерело доходної частини місцевих бюджетів. Дотримання окреслених вимог є запорукою створення міцної, стабільної системи місцевого оподаткування в Україні. Вирішення проблем наповненості місцевих бюджетів, надання місцевим податкам та зборам пріоритетності в формуванні власних доходів, розширення самостійності органів місцевої влади зможуть відіграти важливу роль у вдосконаленні фінансової політики та реформуванні фінансової системи.

Література

1. Рішення Вінницької міської ради «Про встановлення місцевих податків і зборів та затвердження Порядків їх справляння» від 23.01.2015 № 1984. — [Електронний документ]. — Режим доступу: <http://www.vmr.gov.ua/Docs/CityCouncilDecisions/2015/%E2%84%961984%2023-01-20158F.pdf>
2. Станкус Т. Місцеві податки і збори / Т. Станкус, Ю. Крот. — Х.: Фактор, 2017. — 80 с.
3. Табінський В. А. Формування доходів місцевих бюджетів в умовах фіскальної децентралізації / В. А. Табінський, Є. О. Колеснік, І. С. Сіліна // Молодий вчений. — 2016. — № 12 (39). — С. 902–906.
4. Фурдичко Л. Є. Місцеві бюджети України: їх функціонування, проблеми та шляхи реформування / Л. Є. Фурдичко // Економіка та держава. — 2015. — № 1. — С. 131–136.
5. Хрімлі К. О. Проблемні питання розрахунку та сплати транспортного податку в Україні / К. О. Хрімлі // Економіка та управління на транспорті. — 2017. — № 4. — С. 136–141.
6. Черкасова О. С. Податковий потенціал регіону: сутність та методика оцінки / О. С. Черкасова // Міжнародний науково-виробничий журнал. — 2014. — № 3. — С. 138–143.
7. Щербань О. Д. Напрями удосконалення формування доходів місцевих бюджетів / О. Д. Щербань // Вісник економіки транспорту і промисловості — 2013. — С. 74–79.

УДК 657.37:336.713

Радіонова Наталія Йосипівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри обліку та аудиту

Київського національного університету технологій та дизайну

Радионова Наталья Иосифовна

кандидат экономических наук, доцент,

доцент кафедры учета и аудита

Киевского национального университета технологий и дизайна

Radionova Natalia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of Accounting and Audit

Kyiv national University of Technologies and Design

Козачук Альона Андріївна

магістр

Київського національного університету технологій та дизайну

Козачук Алёна Андреевна

магистр

Киевского национального университета технологий и дизайна

Kozachuk Alona

Master of the

Kyiv national University of technology and design

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ НА ОСНОВІ ДІЮЧОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К СОСТАВЛЕНИЮ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА НА ОСНОВЕ ДЕЙСТВУЮЩЕЙ СИСТЕМЫ УЧЕТА

ORGANIZATION AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE COMPANY BANK'S FINANCIAL STATEMENTS BASIS ON THE BASIS OF THE EXISTING BANK ACCOUNTING

Анотація. Стаття є дослідженням організаційних та методичних підходів до складання фінансової звітності комерційного банку на основі діючої системи банківського обліку. Відмічено, що метою фінансових звітів загального призначення є надання інформації про фінансовий стан, результати діяльності та грошові потоки суб'єкта господарювання.

Ключові слова: фінансова звітність, комерційні банки, банківський облік.

Аннотация. Статья представляет собой исследование организационных и методических подходов к составлению финансовой отчетности коммерческого банка на основе действующей системы банковского учета. Отмечено, что целью финансовых отчетов общего назначения является представление информации о финансовом состоянии, результатах деятельности и движении денежных средств субъекта хозяйствования.

Ключевые слова: финансовая отчетность, коммерческие банки, банковский учет.

Summary. The article is a study of organizational and methodical approaches to the preparation of financial statements of a commercial bank on the basis of the current banking system. It is noted that the purpose of the general purpose financial statements is to provide information about the financial position, performance and cash flows of the entity.

Key words: financial reporting, commercial banks, bank accounting.

Актуальність проблеми дослідження. Фінансова звітність є заключним етапом облікового циклу банку та основним джерелом представлення фінансової інформації внутрішнім і зовнішнім користувачам. Специфіка діяльності та функції, які виконують банки як фінансові посередники зумовлюють необхідність підвищення якості та корисності інформації, яка розкривається у фінансовій звітності. З переходом банківської системи України на ведення бухгалтерського обліку відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) склад, форми та зміст фінансової звітності перебувають у процесі постійного оновлення і вдосконалення, що обумовлює актуальність теми дослідження [2, с. 14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням ефективної та раціональної організації бухгалтерського обліку приділена значна увага як вітчизняних, так і закордонних вчених А. С. Глущенко, І. А. Волкова, В. М. Жук, О. В. Качмар, К. Ф. Ковальчук, М. Я. Пушкар, Я. В. Соколов, Ю. С. Цал-Цалко та ін. Проте організаційні та методичні підходи до складання фінансової звітності комерційних банків, потребують подальшого дослідження.

Мета дослідження — проаналізувати особливості організаційних та методичних підходів до складання фінансової звітності комерційного банку на основі діючої системи обліку.

Об'єкт дослідження — організаційні та методичні підходи до складання фінансової звітності комерційного банку

Предмет дослідження — процес формування фінансової звітності банку.

Комерційні банки організовують бухгалтерський облік відповідно до внутрішньої облікової політики, яка розробляється на підставі правил, затверджених НБУ у відповідності до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Відповідальні працівники банку, які здійснюють організацію бухгалтерського обліку забезпечують: своєчасне обслуговування клієнтів та відображення банківських операцій у бухгалтерському обліку, надання достовірної звітності; оптимізацію документообігу та контроль за оформленням документів; захист бухгалтерської інформації. Починаючи з 01.01.2012 р. банки складають фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за МСФЗ, згідно яких банк зобов'язаний подавати НБУ фінансову і статистичну звітність щодо своєї роботи, операцій, ліквідності, платоспроможності, прибутковості для оцінки фінансового стану [4, с. 49]. Також, банк зобов'язаний протягом місяця, наступного за звітним періодом, розмістити

для оприлюднення квартальний баланс, звіт про фінансові результати банку та документи, перелік яких визначається НБУ. З переходом української банківської системи на МСФЗ склад і міст фінансової звітності банків ґрунтувався на вимогах МСБО 1 «Подання фінансової звітності» та МСБО 30 «Розкриття інформації у фінансових звітах банків та подібних фінансових установ». З 01.01.2007 р. МСБО 30 було замінено МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації». МСФЗ 7 застосовується до всіх суб'єктів господарювання, у тому числі банків. Згідно цього стандарту суб'єкти господарювання подають фінансові звіти, які дають можливість оцінити: значущість фінансових інструментів для фінансового стану і результатів діяльності суб'єкта господарювання; характер і рівень ризиків, що виникають унаслідок фінансових інструментів, яким суб'єкт господарювання доступний протягом періоду та на звітну дату і як суб'єкт господарювання управляє цими ризиками.

Основні зміни НБУ, що стосуються складу і назв банківських фінансових звітів представлено в табл. 1.

Аналіз вимог Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затвердженої постановою Правління НБУ від 24.10.2011 р. № 373, свідчить про те, що вона не повною мірою узгоджується з усіма чинними на сьогодні вимогами МСФЗ. Оскільки застосування МСФЗ є обов'язковим для банків України, а Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку продовжує активно вдосконалювати і розробляти нові стандарти, необхідність внесення змін до нормативно-правових актів НБУ з метою їх повної відповідності МСФЗ, буде продовжуватися. На сьогоднішній день основні вимоги щодо форм фінансової звітності комерційного банку наступні: відповідність національним та міжнародним стандартам з бухгалтерського обліку; формування на основі відомостей бухгалтерського обліку; оптимальність за кількістю і складом показників, які відображені у фінансових звітах; розкриття кількісних та якісних характеристик господарських операцій, явища чи процесу, що відображені у фінансовому звіті; зручність форм фінансової звітності для заповнення, розроблення та створення програм електронного оброблення інформації.

Детальніше зупинимось на методичних підходах до складання наступних фінансових звітностей комерційного банку: звіт про фінансові результати, звіт про фінансовий стан (Баланс), звіт про рух грошових коштів.

Таблиця 1

Порівняння складу і назв банківських фінансових звітів у інструкції про порядок складання фінансової звітності банків України, затверджених постановою Правління НБУ

Вимога щодо банківської фінансової звітності	Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджена постановою Правління НБУ	
	від 27.12.2007 р. № 480	від 24.10.2011. р. № 373
Склад та назви фінансових звітів	Річна фінансова звітність	
	Загальна інформація про діяльність банку Баланс Звіт про фінансові результати Звіт про рух грошових коштів Звіт про власний капітал 46 приміток	Звіт про фінансовий стан (Баланс) Єдиний звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід Звіт про прибутки і збитки Звіт про сукупний дохід Звіт про зміни у власному капіталі Звіт про рух грошових коштів 49 приміток
	Проміжна фінансова звітність	
	Баланс Звіт про фінансові результати 3 примітки	Звіт про фінансовий стан Звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід 3 примітки

Джерело: складено автором на основі [7]

Звіт про фінансові результати призначений для обчислення чистого прибутку (збитку) звітного періоду. Головна мета звіту про фінансові результати — демонстрація доходів отриманих банком та витрат за певний звітний період. Комерційні банки складають звіт про фінансові результати за звітні періоди: місяць, квартал, рік. Місячний і квартальний звіти є проміжними, а річний Звіт про фінансові результати — кінцевим. Річний Звіт показує остаточний фінансовий результат за рік від діяльності: чистий прибуток або збиток [1, с. 39]. Процес розрахунку чистого прибутку (збитку) звітного періоду представлено в табл. 2.

Методика складання балансового звіту ґрунтується на основі бухгалтерських принципів нарахування і відповідності доходів і витрат. Балансові звіти складаються за агрегованими рахунками, які формують статті Балансу. Сума статті обчислюється шляхом об'єднання певних бухгалтерських рахунків четвертого порядку, які відображені в щоденному балансі, за ознакою їх економічного змісту. Основні статі звіту про фінансовий стан (Баланс) представлено в таблиці 3.

Звіт про рух грошових коштів може складатися банком за прямим або непрямим методом. Прямий метод базується на постійному накопиченні даних про рух грошових коштів, узагальненні потрібних показників в аналітичному обліку. Непрямий метод ґрунтується на максимальному використанні вже підготовлених показників фінансових звітів — балансу і звіту про фінансові результати та мінімальному використанні даних первинних документів. Банк самостійно обирає метод складання звіту про рух грошових коштів.

На думку експертів, формування фінансової звітності згідно з МСФЗ має наступні переваги: форма представлення інформації більш удосконалена для прийняття управлінських рішень, що сприяє оптимізації використання фінансових ресурсів банку, формуванню ефективної депозитної та кредитної політики; дає можливість порівняння фінансової звітності банку з даними конкурентів; посилює зрозумілість, надійність, обачливість, доступність та прозорість інформації [5, с. 237].

Висновки. Тож, фінансові звіти є структурованим відображенням фінансового стану та фінансових

Таблиця 2

Основні етапи процесу складання звіту про фінансові результати банку

Етапи розрахунку	Характеристика етапу	Пункт звіту
I	розрахунок валового прибутку (збитку)	7
II	розрахунок прибутку (збитку) від здійснених банком операцій	12
III	розрахунок прибутку (збитку) від звичайної діяльності банку до оподаткування	15
IV	розрахунок прибутку (збитку) від звичайної діяльності	17

Джерело: складено автором на основі [6, с. 371]

Таблиця 3

Основні статі звіту про фінансовий стан

Актив балансового звіту	Пасив балансового звіту
Валюта, монети і банківські метали	Коррахунки банків
Дорожні та інші чеки	Депозити та кредити банків
Коррахунок у НБУ	Кошти до запитання клієнтів
Інші кошти в НБУ	Строкові депозити клієнтів
Коррахунки в інших банках	Цінні папери власного боргу
Депозити та кредити в інших банках	Кредити, отримані від міжнародних фінансових організацій
Цінні папери в портфелі банку на продаж	Субординована заборгованість
Цінні папери в портфелі банку на інвестиції	Інші зобов'язання
Кредити та фінансовий лізинг, надані клієнтам	
Нематеріальні активи	
Матеріальні активи	
Інші активи	

Джерело: складено автором на основі [3, с. 208]

результатів діяльності комерційного банку. Сьогодні банківські установи складають звітність за міжнародними стандартами, що має ряд переваг: адаптація форм звітності для прийняття управлінських рішень, більш повне розкриття кількісних

і якісних характеристик банківської установи, можливість аналізу власних даних відносно показників конкурентів.

Все це сприятиме більш ефективній роботі банку та посиленню його потенціалу.

Література

1. Волкова І. А. Бухгалтерський облік у банках. Навч. посіб. / І. А. Волкова, О. Ю. Калініна. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 520 с.
2. Глуценко А. С. Ринок похідних фінансових інструментів в Україні: монографія / А. С. Глуценко, Д. М. Загорська. — Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. — 192 с.
3. Ковальчук К. Ф. Банківські операції, навчальний посібник / К. Ф. Ковальчук, І. В. Вишнякова, Л. М. Савчук, І. Г. Сокиринська. — К.: Центр навчальної літератури, 2013. — 326 с.
4. Литвин Н. Концептуально — правові засади складання фінансової звітності банками України / Н. Литвин // Науково-практичний журнал «Бухгалтерський облік і аудит». — 2012. — № 7 — С. 48–53.
5. Несторенко Ж. К. Фінансова звітність банків: порядок складання та необхідність узгодження з МСФЗ / Ж. К. Несторенко, Н. С. Сівець // Економічний простір: зб. наук. праць. — 2010. — № 35 — С. 232–245.
6. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз. Підручник / Ю. С. Цал-Цалко. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 566 с.
7. Постанова Національного Банку України «Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України» № 373 від 24.10.2011 р. Джерело: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11>. Дата звернення: 29.11.2018.
8. Радіонова Н. Й. Принципи формування інформаційно економічного простору стратегічного управлінського обліку // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. — 2015. — № 3(72). — С. 165–170.

УДК 339.7

Семененко Тетяна Олексіївна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри теоретичної і прикладної економіки
Сумський державний університет*

Семененко Татьяна Алексеевна

*кандидат экономических наук,
доцент кафедры теоретической и прикладной экономики
Сумский государственный университет*

Semenenko Tetiana

*PhD in Economics, Associate Professor
Sumy State University*

Глубока Наталія Андріївна

*студент
Сумського державного університету*

Глубокая Наталья Андреевна

*студент
Сумского государственного университета*

Hluboka Nataliia

*Student of the
Sumy State University*

Кириченко Дар'я Олексіївна

*студент
Сумського державного університету*

Кириченко Дарья Алексеевна

*студент
Сумского государственного университета*

Kyrychenko Daria

*Student of the
Sumy State University*

МВФ ТА ГРУПА СВІТОВОГО БАНКУ: НЕЗАЛЕЖНІ КРЕДИТНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЧИ ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ США?

МВФ И ГРУППА ВСЕМИРНОГО БАНКА: НЕЗАВИСИМЫЕ КРЕДИТНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ ИЛИ ИНСТРУМЕНТ ПОЛИТИКИ США?

IMF AND WORLD BANK GROUP: INDEPENDENT CREDIT ORGANIZATIONS OR US POLICY TOOL?

Анотація. Дана стаття присвячена дослідженню діяльності, впливу та взаємодії двох головних міжнародних кредитних організацій: МВФ та Світового Банку. Проаналізовано історичний аспект становлення та розвитку даних інституцій, визначено їх функції, принципи та особливості функціонування. Досліджено їх спільні та відмінні риси, де особливу увагу акцентовано на домінуючій ролі США в процесі прийняття рішень, як у Міжнародному валютному фонді, так і у Світовому банку. Маючи найбільшу квоту (16,5%) країна фактично має можливість накладати вето при вирішенні найважливіших питань (прийняття чи виключення держав з організацій, можливість надання кредитів, проведення реформ, внесення змін до Статуту). Через критику даних організацій, яка останнім часом набирає обертів, було проаналізовано

вплив Америки на реалізацію політики МВФ та Світового банку. Для підтвердження цього факту, наведено приклади співпраці країн з даними міжнародними інституціями, які мали руйнівні наслідки. Геноцид у Руанді, розпад Югославії — це лише деякі із компонентів «портфелю невдач» політики МВФ. З плином часу ситуація щодо надання кредитів та фінансової підтримки лише державам, які мають стратегічну цінність для Америки, не змінюється. З останніх подій було проаналізовано припинення фінансової допомоги Пакистану від МВФ через низку політичних причин, пов'язаних з торговельною війною між Сполученими Штатами Америки та Китаєм. Щодо результатів діяльності Світового банку, то було встановлено, що 37 країн стали ще біднішими внаслідок неефективних кредитів Світового банку. Так як проекти, що фінансуються даною організацією, у більшій мірі реалізуються американськими транснаціональними корпораціями, які в результаті отримують надприбутки. А бідні та слаборозвинені країни не мають ніякого позитивного ефекту, оскільки грошові ресурси оминають держави. Для того, щоб дані інституції стали незалежними від інтересів однієї країни та здійснювали ефективну політику, було розроблено ряд рекомендацій.

Ключові слова: Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку, квота, кредит, заборгованість.

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию деятельности, влияния и взаимодействия двух главных международных кредитных организаций: МВФ и Всемирного Банка. Проанализирован исторический аспект становления и развития данных институтов, определены их функции, принципы и особенности функционирования. Исследованы их общие и отличительные черты, где особое внимание акцентировано на доминирующей роли США в процессе принятия решений, как в Международном валютном фонде, так и во Всемирном банке. Имея самую большую квоту (16,5%) страна фактически имеет возможность накладывать вето при решении важнейших вопросов (принятия или исключения государств из организаций, возможность предоставления кредитов, проведения реформ, внесение изменений в Устав). Из-за критики данных организаций, которая в последнее время набирает обороты, было проанализировано влияние Америки на реализацию политики МВФ и Всемирного банка. Для подтверждения этого факта, приведены примеры сотрудничества стран с данными международными институтами, которое имело разрушительные последствия. Геноцид в Руанде, распад Югославии — это лишь некоторые из компонентов «портфеля неудач» политики МВФ. С течением времени ситуация по предоставлению кредитов и финансовой поддержки только государствам, которые имеют стратегическую ценность для Америки, не меняется. Из последних событий было проанализировано прекращения финансовой помощи Пакистану от МВФ по ряду политических причин, связанных с торговой войной между США и Китаем. Если говорить о деятельности Всемирного банка, то было установлено, что 37 стран стали еще беднее в результате неэффективных кредитов Всемирного банка. Так как проекты, финансируемые данной организацией, в большей степени реализуются американскими транснациональными корпорациями, которые в результате получают сверхприбыль. А бедные и слаборазвитые страны не имеют никакого положительного эффекта, так как денежные ресурсы обходят государства. Для того, чтобы данные институты стали независимыми от интересов одной страны и осуществляли эффективную политику, был разработан ряд рекомендаций.

Ключевые слова: Международный валютный фонд, Группа Всемирного банка, квота, кредит, задолженность.

Summary. This article is devoted to the research of the functioning, influence and interaction of two major international credit organizations: the IMF and the World Bank. The historical aspect of the formation and development of these institutions has been analyzed, their functions, principles and features of functioning have been determined. Their common and distinctive features have been explored, with particular emphasis on the dominant role of the United States in decision making, both within the International Monetary Fund and the World Bank. With the largest quota (16.5%), the country actually has the ability to impose a veto on major issues (accepting or excluding countries from organizations, granting loans, implementing reforms, amending the Statute). Due to the criticism of these organizations, which has been increasing, America's influence on the implementation of IMF and World Bank policies has been analyzed. To confirm this fact, examples of cooperation between countries with these international institutions, which has devastating consequences, are given. The genocide in Rwanda, the break-up of Yugoslavia are just some of the components of the «IMF policy failures portfolio». Over time, the provision of loans and financial support to countries, which are strategic value for America remains unchanged. From the latest situation, the suspension of Pakistan's financial assistance from the IMF, because of political reasons related to the trade war between the United States of America and China has been analyzed. As for the World Bank's performance, it has been found that 37 countries have become even poorer as a result of ineffective World Bank loans. As the projects funded by this organization, but realized by US multinational corporations, which eventually earn extra profits. But poor and underdeveloped countries do not have any positive effect, as money resources are off the state. A number of recommendations were developed to make these institutions independent of the interests of one country and implement effective policies.

Key words: International Monetary Fund, World Bank Group, quota, credit, indebtedness.

Постановка проблеми. Метою функціонування міжнародних фінансових організацій є акумулювання світових фінансових ресурсів і перерозподіл їх на користь країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою. Упродовж сімдесяти років функціонування, Міжнародний валютний фонд та Світовий банк стали найбільш впливовими кредитними організації світу, що не лише фінансово підтримують країни, а втручаються у їхню внутрішню політику. Через низку прийнятих рішень ці організації все частіше піддаються критиці зі сторони експертів та фахівців. Тому досить актуальним є питання щодо необхідності та подальшого існування таких організацій, адже об'єднуючою причиною критики є провідна роль США в процесі прийняття рішень. Отже, чи справді політики МВФ та Світового Банку підпорядковуються американським інтересам, що перетворює, по суті, незалежні організації в інструмент впливу однієї країни та чи має США певний зиск від заходів, реалізованих МВФ та СБ? Також важливим і актуальним є пошук відповіді на питання: «Чи дійсно дані інституції допомагають розвиватися країнам, чи просто применшують й навіть знецінюють їх значення у світовій економіці, підкорюючись інтересам США?».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання діяльності МВФ та Групи Світового банку висвітлювали як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Це — О. Г. Білорус, В. С. Будкін, А. С. Гальчинський, І. Н. Герчікова, Дж. Фулме, Л. Хофманн, Р. С. Мойер, В. Новицький, Г. П'ятаченко, А. Філіпенко, Я. Жаліла, А. Мороз, В. Опарін, В. Федосов, І. Шамова та багато інших. Незважаючи на величезну кількість публікацій, все ж проблема потребує подальшого вивчення та узагальнення.

Мета статті — дослідження діяльності МВФ та Групи Світового банку, аналіз результатів реалізації їхньої політики щодо країн-членів через призму американських інтересів; аналіз ролі США в функціонуванні даних організацій та розробка шляхів вдосконалення їх функціонування.

Виклад основного матеріалу. Основною передумовою створення міжнародних фінансових організацій було відновлення економіки Західної Європи після Другої світової війни, адже до 1944 року третя частина європейського ВВП витрачалася на воєнні потреби. Таким чином, після Бреттон-Вудської конференції було ухвалено рішення про початок функціонування Міжнародного валютного фонду (1944 р.) та Світового банку (1945 р.). Ідея створення даних організацій належала представникам британського казначейства Джону Кейнсу та казначейства США Гаррі Уайту. Британський економіст наголошував на створенні світової резервної валюти, відмовившись від панівної ролі долара та золота в міжнародних розрахунках, проте його ідеї не були підтримані, тому був прийнятий план Уайта і домінуючу роль

у прийнятті рішень отримали США. Перші результати діяльності організацій виявилися успішними, тому країни Західної Європи змогли швидко досягти бажаного рівня розвитку. Виконавши першочергову мету створення, вони продовжили свою діяльність переорієнтувавшись на надання фінансової допомоги країнам, що розвиваються, та країнам з перехідною економікою.

Однак, принципи роботи МВФ та Світового банку наразі суттєво відрізняються. Головна відмінність — сфера надання кредитів. МВФ виділяє кошти членам Фонду для покриття тимчасового дефіциту їхніх платіжних балансів, забезпечуючи тим самим можливість нівелювання диспропорцій в платіжних балансах без застосування заходів, які можуть завдати шкоди добробуту на національному або міжнародному рівні, у той час, як Світовий банк кредитує конкретні проекти, надає необхідну технічну допомогу для підвищення рівня життя та подолання бідності. До того ж кредити МВФ супроводжуються переліком обов'язкових вимог, які здебільшого негативно впливають на економічну, політичну та навіть соціальну ситуації в країні-позичальниці. У свою чергу, Світовий банк висуває для держав лише рекомендації, які не носять обов'язкового характеру, що також є неефективним, оскільки використання коштів є не контрольованим.

Зазначимо, що дані кредитні організації мають тісний зв'язок, оскільки для вступу країни до Світового банку вона має бути членом МВФ. Не тільки вступ до МВФ, а й виключення з нього супроводжується аналогічними діями з боку Банку: будь-який акціонер, що припиняє (добровільно чи примусово) своє членство у Фонді, в обов'язковому порядку виключається з числа акціонерів Банку впродовж трьох місяців. Жодна з установ Світового банку не надає позики країні, якій МВФ повністю або тимчасово відмовляє у кредитуванні. Якщо Фонд припиняє надання коштів за вже відкритими кредитними лініями будь-якій країні-члену, така країна автоматично перестає отримувати фінансування і від банку. Країна не тільки не отримує нових позик, а й буде призупинено виконання раніше узгоджених кредитних ліній. Як зазначив Джефрі Сакс, професор економіки Гарвардського університету, МВФ і Світовий банк частково дублюють один одного, і тому жоден з інститутів не несе повної відповідальності за свої дії [1]. При певних форс-мажорах, МВФ може перекласти відповідальність на Світовий банк і навпаки. Взаємозв'язок організацій також полягає у домінуючій ролі США та підтримка інтересів певної країни при реалізації кредитних програм та інвестиційних проектів. Як відомо, ролі країн в організаціях визначаються квотами (див. табл. 1).

Завдяки системі квот, США з моменту створення організацій отримали можливість ефективного контролю над Фондом та Банком. Найбільша квота фактично забезпечує право вето при вирішенні

Таблиця 1

Розподіл квот між країнами в структурі МВФ та Світового банку, 2018 рік [2–3]

МВФ		Світовий банк	
США	16,5%	США	16,5%
Японія	6,1%	Японія	9,8%
Китай	6,0%	Німеччина	4,3%
Німеччина	5,3%	Великобританія	4,3%
Великобританія	4,0%	Франція	2,8%
Франція	4,0%	Індія	2,8%
Італія	3,0%	Китай	2,8%
Індія	2,6%	Росія	2,8%
Росія	2,6%	Італія	2,8%

найважливіших питань, у тому числі, і зміни квот інших держав, оскільки для їх прийняття необхідно 85% голосів. У результаті, за всю свою історію існування МВФ та Світовий банк не прийняв жодного важливого рішення всупереч національним інтересам США. Цьому сприяв також той факт, що президентами Світового банку завжди були громадяни Америки, а кандидатури на дану посаду пропонує президент США, яка ухвалюється Радою Директорів банку.

Не є таємницею, що дані організації надають кредити урядам тих країн, зовнішня політика яких тісно пов'язана із зовнішньополітичним курсом США і які приймають американські «правила гри» у міжнародних фінансах. Таким чином, якщо країна має дружні відносини зі США, вона отримує фінансування від Світового Банку у вигляді грантів, які не входять до складу держаного боргу. Подібна схема працює і для надання воєнних кредитів країнам, які представляють для США певний зиск. Серед таких країн — ті, що мають значні запаси корисних копалин, нафтопродукції, але мають низькорозвинену та нестабільну економіку. Таким чином, гроші, які теоретично виділялися на розвиток певної країни, підвищення добробуту населення, фактично прямо чи опосередковано надходили на рахунки американських компаній, які займалися виконанням інфраструктурних проектів, зокрема, будівництвом енергосистем чи автомобільних доріг. Відповідно, вартість таких проектів була завищеною, а надприбутки отримували підприємства, що займалися будівництвом, та місцеві чиновники, а країни-реципієнти накопичували величезні борги, що лягали тягарем на бідні і середні прошарки населення.

Так, аналіз результатів діяльності МВФ і Світового банку свідчить, що випадки, коли країни, співпрацюючи з цими інституціями, не мали поліпшення ситуації, а навпаки — погіршення, а іноді й трагічні наслідки, є непоодинокими. Таким прикладом є Югославія, яка була соціалістичною федерацією кількох республік. Відмовившись від тісних зв'язків із СРСР — головним конкурентом Америки, вона отримала певну підтримку з боку США. Однак вже після розпаду Союзу, Югославія

стала проблемою для Вашингтону: уряд контролював притік іноземного капіталу у економіку, мінімізував вихід на вітчизняний ринок транснаціональних корпорацій та відмовився від вступу до НАТО. У 1980-х роках МВФ надав уряду Югославії перший кредит на певних умовах. Між різними частинами Югославії існували етнічні та релігійні відмінності, і саме цим маніпулювали США, щоб спровокувати війни, які привели до розвалу федерації. Саме тому МВФ вимагав припинити економічну стабілізацію регіонів та значно скоротити дотації слаборозвиненим регіонам, що призвело до зростання сепаратизму і подальшої громадянської війни, що забрала життя понад 600 тисяч осіб. До 1990 року річний показник ВВП скоротився на 7,5%. У 1991 році ВВП зменшився ще на 15%, в той час як обсяг промислового виробництва скоротився на 21%. Як результат, Югославія зникла з політичної карти світу.

Іншим прикладом є Руанда, яка упродовж багатьох років вважалася вдалою моделлю розвитку сільського господарства. У 1989 році МВФ надав позику за умови, що уряд припинить підтримку фермерських господарств і здійснить девальвацію національної валюти. Наслідком впровадження даних вимог стали: галопуюча інфляція і падіння реальних доходів населення. До того ж експерти МВФ, аналізуючи історичний аспект, абсолютно усвідомлювали, що економічна криза в Руанді є причиною початку громадянської війни в країні. Звичайно, у 1990–1991 роках все повторилося: кривава громадянська війна між місцевими племенами хуту і тутсі (зброю якому надавали США), в якій загинуло за півтора року понад півтора мільйона осіб. Масово розорювалися фермери, а їх землі скуплялися транснаціональними корпораціями. Зовнішній борг Руанди за ці роки зріс із 150,3 млн. доларів США до 804,3 млн. [4].

З останніх подій — ситуація в Пакистані. На нашу думку, ще одним прикладом впливу США на політику Міжнародного валютного Фонду є проблема заборгованості у Пакистані. Уряд США припинив надавати фінансову підтримку країні та скоротив обсяги воєнної допомоги більше ніж на 300 млн. дол. США. Дане рішення було прийняте з політичних

причин: підписання договору між Пакистаном і Китаєм про відкриття вільного торговельного коридору, тоді як зараз точиться війна між КНР та США за товарною експансією у світі. Згодом і Міжнародний валютний фонд відмовив уряду Пакистану у отриманні кредиту для погашення і виплати відсотків існуючого боргу (65 млрд. дол. США станом на 2016 рік). Аргументацією щодо прийнятого рішення стала теза, що гроші МВФ не будуть направлені на погашення китайських кредитів. Важливо, що до даної ситуації МВФ надав уряду Пакистану 21 кредит, термін останнього закінчився у 2016 році. Існує ще далеко не один приклад подібної схеми дій, яка доводить те, що МВФ та Світовий банк є маріонетками в руках американського уряду [6].

Діяльність Світового банку хоч є не такою руйнівною як діяльність МВФ, але існує також низка неефективних проектів, які слугують підставою для постійної критики з боку міжнародних експертів. Як стверджують фахівці [7], політика СБ та МВФ, розроблена для країн, що розвиваються, є помилковою, адже якби такої політики дотримувалися самі США, то ніякого економічного росту не було взагалі. Група американських та європейських економістів зазначають [8], що за десятиріччя роботи дана організація стала настільки масштабною, розгалуженою та самостійною структурою, що управляти нею надзвичайно складно, або навіть неможливо. А тому будь-які реформи приречені на провал, як і будь-які спроби змусити його працювати успішно.

Попри те, що першочергова метою функціонування СБ є допомога у післявоєнному відновленні країн Західної Європи, на цю ціль банком було виділено лише 4 кредити на загальну суму 497 млн. дол. США, яку отримали Франція, Данія, Нідерланди та Люксембург. Для порівняння, за «планом Маршалла», США виділяє 41,3 млрд. дол. Отже, Світовий Банк не виконав свою головну місію.

Автори книги «Несвята трійця: МВФ, Світовий Банк та ВТО», зазначають, що організації діють на користь гравців бірж, а не для країн, що розвиваються. Під всеосяжним впливом Уолл-Стріт, Нью-Йорка, Лондона та безрозсудної спекуляції, світ став абсолютно нерівноправним, де МВФ і Світовий банк підпорядковують «цілі континенти своєму згубному впливу». За оцінками експертів, на кожний долар, що використовують міжнародні організації, американські компанії-експортери отримують понад 2 дол. замовлень, які фінансуються з кредитів, перш за все, Світового банку. До того ж у 2004 році у США була створена Національна рада радників (National Advisory Council), яка допомагала розробляти міжнародну фінансову політику і, зокрема, управляти СБ і МВФ. З історії відомо, що фінансист Джон Маккллой та секретар казначейства Джон Снайдер змогли остаточно прописати стратегію, в рамках якої приватні банки отримали владу над Світовим банком. Одним з головних нововведень стало рішення про те, що фінансові

компанії з Уолл-стріт продаватимуть бонди Світового банку. В результаті приватні банки отримали повний контроль над боргами СБ. Таким чином, Маккллой приватизував Всесвітній банк, де представники приватного сектора вирішують, які країни міжнародний інститут буде кредитувати і на яких умовах.

Результати дослідження Heritage Foundation, щодо діяльності Світового Банку, такі:

- з 66 країн «третього світу», які отримують кошти від Світового банку, більш ніж на 25 років, у 37 країнах економічна ситуація не стала кращою, ніж до кредитування;
- з цих 37 країн більшість (близько 20) фактично сьогодні є біднішими, ніж були до отримання допомоги від Банку;
- із цих 20 країн, у восьми спостерігався спад економіки на 20% з моменту їх першого кредиту від Світового Банку [9].

Визначаючись з перспективами, можемо констатувати, що ситуація навряд чи зміниться найближчим часом, оскільки вплив США може бути зменшено лише реформуванням квот, що, звичайно, не буде узгоджуватися з інтересами США. Зазначимо, що останні зміни в перерозподілі квот відбулися у 2015 році. Проте цей процес тривав майже 5 років, в основному, за оцінками експертів, через гальмування з боку США [10]. Таке протистояння є зрозумілим. У підсумку, країна все одно має необхідний відсоток квот для накладання вето на будь-яке рішення. Головні ж зміни відбулися на користь Китаю та країн БРІКС, які в сумі отримали 14,7% голосів. Отже, США і у подальшому буде активно протистояти будь-яким змінам, аби не втратити домінуючу роль у прийнятті рішень МВФ та Світовому Банку.

Висновок. Діяльність МВФ та Світового банку у сфері міжнародних фінансів піддається значній критиці зі сторони світових експертів, що пов'язано із провідною роллю США у процесі прийняття рішень. Результати дослідження показали чітку тенденцію підпорядкування реалізованих проектів даних організацій інтересам американського уряду, які досягали величезних масштабів: від провокації громадянської війни до розпаду цілої країни. Гальмування процесів реформування квот, небажання змінювати правила роботи — є підтвердженням того, що дані організації не є незалежними і не виконують поставлену у статуті мету та суперечать пункту «не використовувати заходи, які наносять шкоду добробуту на національному або міжнародному рівні». До того ж підтримку з боку МВФ та Світового банку отримують лише уряди країн, які знаходяться в дружніх стосунках з Америкою або які представляють певну вигоду для Вашингтону. Бідні країни стають ще біднішими та залежними від американських товарів та кредитів. Десятки країн на сьогоднішній момент є жертвами боргової залежності від МВФ та Світового Банку і не можуть від неї звільнитися, перекладаючи тягар на майбутнє покоління. Для

того аби дані організації були насправді незалежними, не підпорядковувалися інтересам однієї країни та запроваджували ефективні методи стабілізації економічного стану країн-членів, на наш погляд, доцільною буде реалізація таких рекомендацій:

- по-перше перегляд існуючих квот із зміненою формулою розрахунку, яка б відповідала сучасним тенденціям розвитку світової економіки;
- президентами даних організацій мають бути представники інших країн-членів, а їх кандидатуру повинна затверджувати спеціально утворена комісія, а не Президент США;

- наявність права вето повинна бути у всіх членів організації в обмеженій кількості (не більше 2 на рік), та рішення має прийматися простою більшістю голосів, для запобігання диктату однієї країни;

- при наданні кредитів МВФ повинна аналізувати особливості економічної, політичної та соціальної ситуації у країні і складати список рекомендації згідно з результатами проведеного аналізу;
- при наданні коштів на певний проект Світовий банк має контролювати процес його реалізації та напрямки використання фінансових ресурсів.

Література

1. Sachs Jeffrey. The Age of Sustainable Development, p.95. — Published March 3rd 2015, Columbia University Press.
2. Офіційний сайт Світового Банку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.worldbank.org/>
3. IMF Members' Quotas and Voting Power, and IMF Board of Governors [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx#total>
4. Ананьев А. Противоречивость роли МВФ в современной экономике // Международная экономика, № 5/2008 г. — с. 64–68.
5. Epstein Helen. Another Fine Mess: America, Uganda, and the War on Terror (Columbia Global Reports), p. 25. — 2017, Columbia.
6. Пакистан и МВФ не смогли согласовать условия кредита, 2018 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://regnum.ru/news/2524338.html>
7. The IMF is hurting poor countries [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2009/may/13/imf-us-congress-aid>
8. How the World Bank and the IMF destroy Africa? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.africaw.com/how-the-world-bank-and-the-imf-destroy-africa>
9. The Heritage Foundation. The World Bank and Economic Growth: 50 Years of Failure [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.heritage.org/trade/report/the-world-bank-and-economic-growth-50-years-failure>
10. Катаносов В. Реформа МВФ вступила в силу, но борьба ещё впереди, 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ruskline.ru/news_rl/2016/02/01/reforma_mvf_vstupila_v_silu_no_borba_ewyo_vpered/

References

1. Sachs Jeffrey. The Age of Sustainable Development, p.95. — Published March 3rd 2015, Columbia University Press.
2. World Bank Official Website [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.worldbank.org/>
3. IMF Members' Quotas and Voting Power, and IMF Board of Governors [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx#total>
4. Ananiev A. Controversy of the role of the IMF in the modern economy // International Economics, No. 5/2008. — with. 64–68.
5. Epstein Helen. Another Fine Mess: America, Uganda, and the War on Terror (Columbia Global Reports), p. 25. — 2017, Columbia.
6. Pakistan and the IMF were unable to agree on the terms of the loan, 2018 [Electronic resource]. — Access mode: <https://regnum.ru/news/2524338.html>
7. The IMF is hurting poor countries [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2009/may/13/imf-us-congress-aid>
8. How the World Bank and the IMF destroy Africa? [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.africaw.com/how-the-world-bank-and-the-imf-destroy-africa>
9. The Heritage Foundation. The World Bank and Economic Growth: 50 Years of Failure [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.heritage.org/trade/report/the-world-bank-and-economic-growth-50-years-failure>
10. Katanosov V. The IMF's reform took effect, but the struggle is still ahead, 2016 [Electronic resource]. — Access mode: http://ruskline.ru/news_rl/2016/02/01/reforma_mvf_vstupila_v_silu_no_borba_ewyo_vpered/

Сипало Микола Борисович

студент магістратури

Університету митної справи та фінансів

Сыпало Николай Борисович

студент магистратуры

Университета таможенного дела и финансов

Sipalo Nikolai

Student of the Magistracy of the

University of Customs and Finance

Науковий керівник:

Гордієнко Володимир Олександрович

кандидат економічних наук, доцент

Університет митної справи та фінансів

Научный руководитель:

Гордиенко Владимир Александрович

кандидат экономических наук, доцент

Университет таможенного дела и финансов

Scientific director:

Gordienko Volodymyr

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

University of Customs and Finance

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

УПРАВЛЕНИЕ ЗАТРАТАМИ СТРАХОВОЙ КОМПАНИИ

MANAGEMENT OF EXPENSES OF THE INSURANCE COMPANY

Анотація. Обґрунтовано теоретичні та методологічні основи управління витратами від основної діяльності страхових компаній.

В роботі розкрито економічну сутність витрат від основної діяльності страхових компаній здійснено їх класифікацію, визначено основні фактори формування витрат та механізм управління ними.

До основних результатів дослідження належать: розкриття основної сутності витрат від основної діяльності з врахуванням специфіки страхової діяльності; визначено необхідність механізму управління витратами в страховій компанії.

Ключові слова: витрати страхової компанії, собівартість страхових продуктів механізм управління витратами.

Аннотация. Обоснованы теоретические и методологические основы управления затратами от основной деятельности страховых компаний.

В работе раскрыта экономическая сущность расходов от основной деятельности страховых компаний осуществлена их классификация, определены основные факторы формирования затрат и механизм управления ими.

К основным результатам исследования относятся: раскрытие основной сущности расходов от основной деятельности с учетом специфики страховой деятельности; определена необходимость механизма управления затратами в страховой компании.

Ключевые слова: расходы страховой компании, себестоимость страховых продуктов механизм управления затратами.

Summary. The theoretical and methodological bases of cost management from the main activity of insurance companies are substantiated.

The paper reveals the economic essence of expenses from the main activities of insurance companies, their classification, their main factors of cost formation and their management mechanism.

The main results of the study include: disclosure of the main nature of the costs of the main activities, taking into account the specifics of insurance activities; The need for a cost management mechanism in an insurance company is determined.

Key words: costs of the insurance company, cost of insurance products, cost management mechanism.

Постановка проблеми. Необхідність економічного зростання визначає розвиток сучасного фінансового ринку як основу стабільного стану країни. На українському ринку фінансових послуг страхування є одним із перспективних сегментів. За даними Національної комісії з державного регулювання ринків фінансових послуг, сьогодні лідируючі позиції зайняті страховими організаціями, які поступаються лише банківському сектору.

Страхування є способом захисту майнових інтересів громадян та підприємств. Особливо його роль у ринковій економіці зростає. Кожна бізнес-одиниця повинна знати, як зменшити ризик свого бізнесу. У той же час, страхова діяльність є своєрідним підприємництвом, тому необхідно вивчити питання формування доходів та витрат страхових компаній.

Проте, страхові компанії не провели комплексних досліджень щодо управління витратами. Тому однією із умов для подальшого розвитку страхових компаній є визначення механізму управління витратами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В спеціальній літературі досліджуються особливості формування витрат страхових компаній. Цим питанням присвячені праці українських вчених: В. Бабко, В. Базилевича, І. Бланка, А. Бушанського, Н. Внукової, О. Гаманкової, Л. Горбач, О. Залетова, О. Заруби, М. Клапківа, О. Огаренко, С. Осадця, В. Фурмана, Я. Шумелди, зарубіжних вчених: І. Балабанова, З. Боді, Є. Брігхема, А. Вагнера, Т. Гварліані, Ж. Леммера, Є. Коломіна, М. Федотової, Дж. К. Ван Хорна та інших.

Водночас, в Україні ще недостатньо проведено досліджень щодо формування витрат страхових компаній за умов розвитку ринкової економіки. Бракує наукових та практичних напрацювань щодо оптимізації структури страхового портфелю українських страхових компаній.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): дослідження механізму управління витратами страхової компанії.

Виклад основного матеріалу. Отже під витратами слід розуміти зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів чи збільшення зобов'язань, яке зумовлює скорочення власного капіталу. При цьому, витрати характеризують у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах вартісну оцінку операційної, інвестиційної та фінансової видів діяльності.

Витрати страховика пов'язані з двоїстим характером його діяльності, яка передбачає проведення власне страхування (страхових операцій) і виконання страховиком ролі активного інвестора, тобто інвестування і розміщення тимчасово вільних коштів страхових резервів та власних коштів [1].

Витрати страхової компанії відображають використання нею коштів для забезпечення своєї діяльності і визначають два взаємопов'язані процеси:

- виконання зобов'язань перед страхувальниками;
- фінансування діяльності страхової компанії.

Страхові витрати діляться за економічним змістом на такі основні групи:

Витрати на страхові виплати покривають більшу частину витрат страховика і залежать від багатьох факторів, в тому числі ймовірності настання страхового випадку, суми страхового випадку та суми боргу страхування. Витрати, зазначені для видів страхування в конкретній галузі (види ризику, страхування об'єкта, району, віку застрахованого і т.д.) не сильно відрізняються від тих, страхової компанії регіону і тому практично не впливають.

Витрати, які пов'язані з страховою діяльністю, включають витрати, пов'язані з укладанням та утриманням договорів страхування, тобто фінансово-господарської діяльності страховика. На ці витрати впливають багато факторів і постійно розвиваються. Тому неможливо розробити стандарти для цих витрат, але ви можете розробити загальні рекомендації щодо їх обмеження та оптимізації. Ці витрати, дозволяють визначити суму страхових тарифів. Через їх оптимізацію, економічне та ефективне використання коштів, скорочення стандартів використання тощо, тому можна зменшити витрати на страхові послуги.

Витрати на фінансування запобіжних заходів визначається страховою компанією відповідно до зобов'язань взятих на себе, розмір яких встановлюється фінансовим департаментом страховика.

Витрати на здійснення інвестиційної діяльності є незначними та пов'язана з обслуговуванням розміщення страхових резервів та тимчасових фондів страховика.

Витрати на страхові виплати, на ведення страхової справи, на фінансування превентивних заходів складають собівартість страхової послуги.

Собівартість страхових операцій — є складною концепцією, яка має свою специфіку в порівнянні з іншими секторами економіки. Ми знаємо, що оборот коштів страховика має ризиковий (ймовірнісний) характер. Якщо інша компанія отримує певний дохід для продажу нерухомості та несе певні витрати, страховик, взявши на себе зобов'язання по страхуванню з цього договору, лише знає, скільки це коштує (це або сума цього договору, або набагато більша сума) оплата страхової компенсації включає). У цьому сенсі вартість страхових операцій може бути виражена в широкому і вузькому сенсі.

Собівартість страхової послуги у широкому розумінні — це сума валових витрат страховика на надання страхових виплат, як прямих (страхові виплати та операційні витрати), так і викликаних потребою забезпечити фінансової стійкості страхового бізнесу (формування вільних резервів і запасних фондів).

Собівартість у вузькому розумінні — це лише витрати страхової компанії на здійснення своєї діяльності.

Управління витратами — це складний, багатоаспектний та динамічний процес, що включає в себе

управлінські дії, метою яких є досягнення високого економічного результату функціонування страхової компанії. Воно передбачає створення єдиної, чітко й безперебійно функціонуючої системи з певними цільовими установками й взаємопов'язаними елементами.

Констатовано, що при розробці механізму управління витратами необхідно покладатися на такі положення: аналіз ефективності витрат, що передбачає ретельне вивчення впливу багато чисельних факторів, що впливають один на одного і що впливають в умовах змінного зовнішнього середовища; традиційні методи оптимізації; потрібний механізм, що дозволяє суб'єктові управління оцінювати конкретну ситуацію і порівнювати її з певним еталоном, для визначення напрямлення дії, що управляє; такий механізм може бути заснований на моделях, що показують взаємодію поточних витрат і основних чинників, що впливають на них; моделі мають бути універсальними, причому, не лише в сенсі використання їх в різних страхових організаціях без якої-небудь адаптації, але і в сенсі організації різних підходів до завдання переліку

початкових і результатних даних і однотипного вирішення поставленої проблеми.

Практичне застосування існуючих методів обліку витрат, таких, як: стандарт — костинг, директ — костинг, таргет — і кайзер — костинги, — дає змогу точніше визначати й оцінювати витрати й фінансові результати під час здійснення операцій на страхової компанії. В той же час, кожен метод має як переваги, так і недоліки, на які обов'язково треба звертати увагу в процесі прийняття рішення щодо їх впровадження на страхової компанії. В умовах ринкової системи особливої актуальності в управлінні витратами набуває вирішення таких завдань, як: врахування інтересів всіх учасників бізнесу, розширення горизонтів та глибини аналізу, можливість оцінки та моделювання операційних ризиків тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Тому розробка ефективної системи управління витратами знижує можливість негативного впливу випадкових явищ на діяльність страхової компанії дозволяє вчасно передбачити дію негативних заходів та розробити упереджуючі заходи по зниженню їх впливу на витрати.

Література

1. Вовчак, Ольга Дмитрівна. Страхова справа: підручник / О. Д. Вовчак. — К.: Знання, 2011. — 391 с.
2. Методи управління витратами [Електронний ресурс] // «Управління витратами» соський сільськогосподарський технікум бухгалтерського обліку. — 2014. — Режим доступу: <https://stbouv.wordpress.com/2014/12/12/методи-управління-витратами/>
3. Чернова Г. В. Страхование и управление рисками: учебник для бакалавров / Г. В. Чернова [и др.]; под ред. Г. В. Черновой. — 2-е изд., пер. и доп. — М.: Издательство Юрайт, 2016. — 767 с. — (Серия: Бакалавр. Академический курс).
4. Хоминич И. П. Организация страхового дела: учебник и практикум для прикладного бакалавриата / И. П. Хоминич [и др.]; под ред. И. П. Хоминич, Е. В. Дик.. — М.: Издательство Юрайт, 2018. — 231 с. — (Серия: Бакалавр. Прикладной курс).

УДК 330.341.1

Сніжко Лариса Леонідівна

кандидат економічних наук, доцент

Національний транспортний університет

Снижко Лариса Леонидовна

кандидат экономических наук, доцент

Национальный транспортный университет

Snizhko Larisa

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

National Transport University

Олійник Анастасія Сергіївна

студентка

Національного транспортного університету

Олейник Анастасия Сергеевна

студентка

Национального транспортного университета

Oliynyk Anastasia

Student of the

National Transport University

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЕЛЕКТРОМОБІЛІВ NISSAN LIFE В УКРАЇНІ

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ЭЛЕКТРОМОБИЛЕЙ NISSAN LIFE В УКРАИНЕ

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE NISSAN LIFE ELECTROMOTIVE MARKET IN UKRAINE

Анотація. Електромобілі це наше майбутнє, з кожним роком їх розвиток набирає стрімких темпів. Для України інноваційна діяльність дуже важлива для розвитку нашої країни. Постійний попит дає зрозуміти, що за електрокарами майбутнє. Головна відмінність електрокарів від звичних нам авто – відсутність двигуна внутрішнього згоряння (ДВЗ) і коробки передач. Електроавтомобілі не шкодять навколишньому середовищу, повітря залишається чистим та збереженням для людей. Це є одним з головніших характеристик сьогодні, адже з кожним роком боротьба за збереження навколишнього середовища посилюється. Багато представників легкових електроавтомобілів запровадили не один електроавтомобіль, а вже декілька.

Українці все більше уваги приділяють таким легковим авто, або гібридним. З кожним роком кількість зареєстрованих електроавтомобілів стає все більше. Лідером серед споживачів виявився Nissan Leaf. На другому місці – BMW i3, а третє місце посіли Tesla Model S. Компанія Nissan є однією з кращих по виробництву електроавтомобілів, а саме модель авто Nissan Leaf. На авто зручно пересуватись, економно їздити, не псувати навколишнє середовище. Цей автомобіль дуже популярний та економічно вигідний для українців. Компанія Nissan на території України має власну дилерську мережу, та жодний офіційний дилер не має права продажу електроавтомобілів, їх ремонту та гарантійного обслуговування.

На ринку України висока конкуренція, і якщо зараз компанія не почне розробляти заходи щодо впровадження електрокарів то компанія відійде на задній план порівняно з конкурентами. Не можна допустити щоб Nissan Leaf знизив свої позиції на ринку України. Для цього компанії потрібно запровадити офіційний продаж та ремонт електрокарів в дилерській мережі; розробити план заходів, фінансування; прорахувати всі затрати та вигоди від впровадження інновацій. Але компанії потрібно розвивати стратегію щоб не втрачати клієнтів, головне обрати правильний рух просування.

Ключові слова: інновація, електроавтомобілі, Nissan Leaf, легкові автомобілі.

Аннотация. Электромобили это наше будущее, с каждым годом их развитие набирает стремительных темпов. Для Украины инновационная деятельность очень важна для развития нашей страны. Постоянный спрос дает понять, что за электрокарами будущее. Главное отличие электрокаров от привычных нам авто – отсутствие двигателя внутреннего сгорания (ДВС) и коробки передач. Электроавтомобили не вредят окружающей среде, воздух остается чистым и сохраненным для людей. Это является одним из главнейших характеристик сегодня, ведь с каждым годом борьба за сохранение окружающей среды усиливается. Многие представители легковых электромобилей ввели не один электроавтомобиль, а уже несколько.

Украинцы все больше внимания уделяют таким легковым авто, или гибридным. С каждым годом количество зарегистрированных электромобилей становится все больше. Лидером среди потребителей оказался Nissan Leaf. На втором месте – BMW i3, а третье место заняли Tesla Model S. Компания Nissan является одним из лучших по производству электромобилей, а именно модель авто Nissan Leaf. На авто удобно передвигаться, экономно ездить, не портить окружающую среду. Этот автомобиль очень популярен и экономически выгодный для украинцев. Компания Nissan на территории Украины имеет собственную дилерскую сеть, и ни один официальный дилер не имеет права продажи электромобилей, их ремонта и гарантийного обслуживания.

На рынке Украины высокая конкуренция, и если сейчас компания не начнет разрабатывать мероприятия по внедрению электрокаров то компания отойдет на задний план по сравнению с конкурентами. Нельзя допустить чтобы Nissan Leaf снизил свои позиции на рынке Украины. Для этого компании нужно ввести официальный продажа и ремонт электрокаров в дилерской сети; разработать план мероприятий, финансирование; просчитать все затраты и выгоды от внедрения инноваций. Но компании нужно развивать стратегию чтобы не терять клиентов, главное выбрать правильное движение продвижения.

Ключевые слова: инновация, электроавтомобили, Nissan Leaf, легковые автомобили.

Summary. Electric cars are our future, every year their development is gaining momentum. For the development of Ukraine, innovation activity is very important our country. Constant demand makes it clear that the future of electric cars. The main difference of electric cars from the other is the lack of an internal combustion engine (ICV) and gearboxes. Electric cars do not harm the environment, the air remains clean and preserved for people. This is one of the most important characteristics today, because every year the struggle for environmental protection is intensifying. Many representatives of passenger cars have already released more than one electric vehicle module.

Ukrainians are paying more attention to such cars, or hybrid ones. Every year, the number of registered electric cars is increasing. The leader among consumers was the Nissan Leaf, in second place – BMW i3, and the third place was occupied by Tesla Model S. Nissan is one of the best in the production of electric cars, namely the Nissan Leaf model. It's convenient to drive, ride economically, and not damage the environment. This car is very popular and economically beneficial for Ukrainians. Nissan has its own dealer network in Ukraine, and no other official dealer has the right to sell electric cars, repair them and provide warranty service.

There is a high competition in the Ukrainian market, and if the company does not start developing measures for the introduction of electric cars, then the company will go back to the background compared to its competitors. It's impossible to let Nissan Leaf lower its position in the Ukrainian market. For this company it is necessary to introduce official sale and repair of electric cars in the dealer network; develop a plan of activities, finance; calculate all the costs and benefits of innovation. But the company needs to develop its strategy in order not to lose customers, the main thing is to choose the right move.

Key words: Innovation, electric cars, Nissan Leaf, cars.

Ринок електромобілів у світі стрімко розвивається. На початку 21-го століття ніхто не брав до уваги електроавтомобіль як перспективний вид транспорту. Але сьогодні можна з впевненістю сказати, що за електрокарами — майбутнє. За 2017 рік зафіксований великий попит на електроавтомобілі в усьому світі. Це і не дивно, адже виробники легкових автомобілів почали з кожним роком все більше запроваджувати різні моделі електроавтомобілів та виводити їх на ринок. Незважаючи на те, що електроавтомобілі ще не зовсім досконалі для того, щоб такий транспортний засіб вважали люди першочерговим в своїй життєдіяльності людини, величезний попит на такі авто з кожним роком не згасає.

Популярність електромобілів у світі зумовлена тим, що вони мають великий ряд переваг у порів-

нянні з автомобілями із двигуном внутрішнього згоряння. Виділяють такі плюси електрокарів:

- дешева заправка (найекономніші електромобілі споживають у середньому 10 кВт на 100 км): зарядка електромобіля обходиться значно дешевше, ніж заправка дизельним паливом чи бензином;
- проста конструкція електромобіля дає змогу спростити і зробити найбільш зручним його експлуатацію та полегшити ремонт;
- простота управління та зручність в експлуатації (відсутність коробки передач, двигуна внутрішнього згорання та різного виду насосів);
- повна відсутність шкідливих для здоров'я людини вихлопів, адже електромобіль повністю безпечний для людини з точки зору екології;

- електромобіль не створює сильного шумового забруднення, оскільки його структура містить набагато менше технічних деталей, здатних створювати шум, на відміну від традиційних авто;
- енергоефективність: коефіцієнт корисної дії паливного двигуна — 16%, а коефіцієнт корисної дії електродвигуна — майже 85% та ін..

Незважаючи на досить суттєві переваги, електромобілі мають і суттєві недоліки:

- висока ціна купівлі автомобіля;
- обмежений пробіг на одній підзарядці;
- погано розвинена інфраструктура заправок, яка обмежує дальність поїздок;
- зарядка автомобіля займає значно кількість часу;
- висока ціна на заміну акумулятора (приблизно половина вартості автомобіля);
- відсутність споживчого вибору (ринок електромобілів нині не такий різноманітний, як ринок автомобілів із двигунами внутрішнього згорання).

Але не зважаючи на це, на сьогодні електромобілі набирають розвиток також і завдяки державній підтримці в різних країнах світу. Це — скорочення податків і надання пільг, виплата преміальних для покупців електрокарів та ін.

Слід зазначити, що Китай є найбільш розвинутою країною з вироблення та розвитку електрокарів. У 2009 р. влада цієї країни запровадила ряд пілотних програм в окремих містах, що базувалися на введенні місцевих субсидій для розвитку електромобілів. Ці проекти були спрямовані на покращення екологічної ситуації в країні, пов'язаної із забрудненістю повітря та скорочення залежності від нафтопродуктів. Відповідно до законодавства Китаю, при купівлі електромобілів передбачаються загальнодержавні та локальні (надаються в окремому місті) стимули.

У 2016 році Німеччина запровадила субсидії на електрокари. З липня 2016 року тому, хто бажає купити електромобіль надається грошова виплата у розмірі 4000 євро. На таку виплату держава

окремо закладає певний відсоток в бюджет. Також запроваджені і податкові пільги. Але в даний час попит на електроавтомобілі в Німеччині незначний, та влада прагне до 2020 року значно збільшити кількість придбаних електроавтомобілів.

Однією з найпривабливіших країн для придбання та використання електроавтомобілів є Норвегія. Влада країни звільнила власників таких автомобілів від сплати дорожніх зборів. Вони можуть вільно та без перешкод рухатись по маршрутній смугі. Також власники не платять за місце на парковці, а найголовніше за заряд автомобіля. Але на даний момент представники країни розмірковують над зняттям таких пільг для електроавтомобілів.

Дуже важливий крок у напрямку електроавтомобілізації зробила Великобританія. У Великобританії Nissan та паливна компанія Enel домовилися про запуск мережі Vehicle-to-grid (V2G). Передбачається, що власники електрокарів будуть заряджати машини вночі, коли електроенергія дешевша, а в години простою створювати мобільні енерговузли для забезпечення домогосподарств, підприємств енергією та навіть планують продавати надлишки електроенергії. Як зазначив П. Уїллкокс, глава Nissan Europe, що запуск цього проекту у Великобританії є важливим кроком до управління відновлюваними джерелами енергії, а розумне управління електроенергією — це одне з основних завдань будь-якого уряду [2].

Яка ж ситуація з розвитком електроавтомобілів в Україні. Як показують спостереження цей ринок динамічно розвивається. Українці не встигають детально дослідити та спробувати один новий електроавтомобіль, як за ним виходить інший. Компанії починають розривати ринок для завоювання прихильності споживачів.

Безперечним лідером серед електромобілів в Україні є Nissan Leaf.

Компанія Nissan почала історію електроавтомобілів ще в 40-х роках. Тоді було створено два електроавтомобіля Tama і Tama Senior на свинцевих

Рис. 1. Основні факти Nissan Leaf

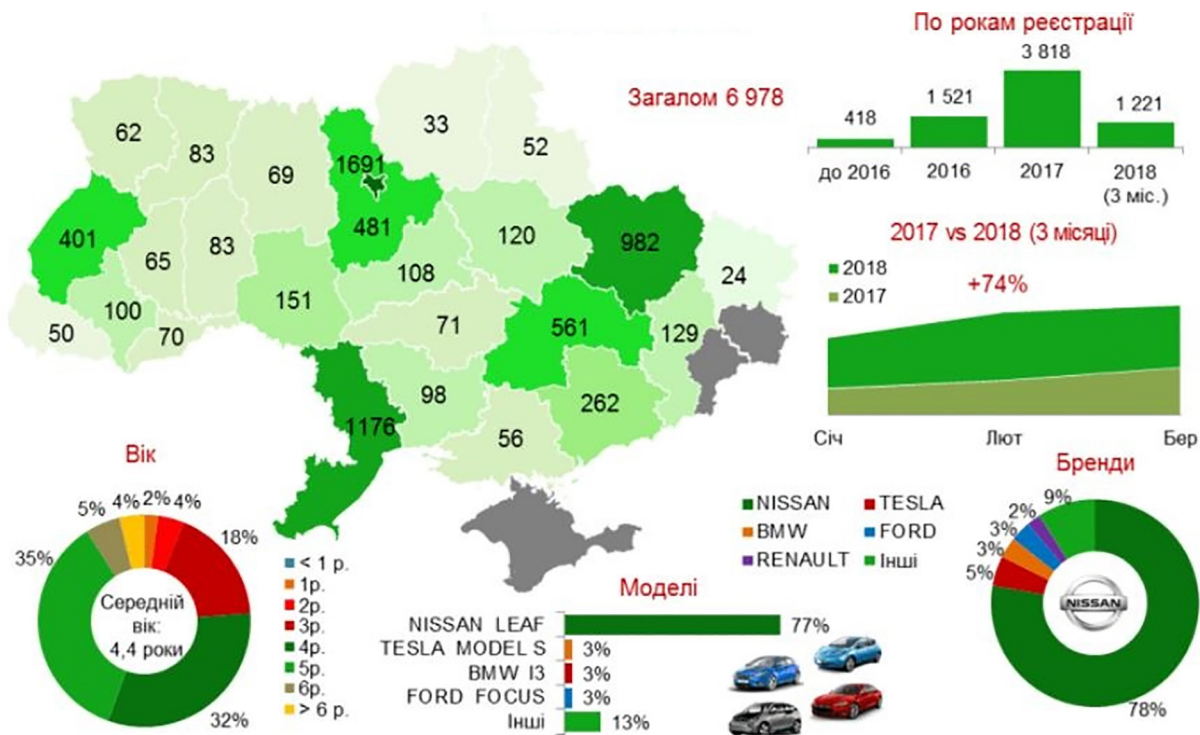

Рис. 2. Кількість зареєстрованих легкових електроавтомобілів в Україні, станом на 1.04.2018 року

батареях. У 1951 році фірма об'єдналася з компанією Prince Motor, яка, в свою чергу, в 1966 році стала частиною Nissan.

За даними компанії Nissan на початок 2013 року світовий парк електромобілів Leaf становив понад 55000 одиниць, а їх сумарний пробіг склав 288 млн. км (для транспортних засобів, зареєстрованих в CARWINGS). Найбільший національний парк Leaf перебуває в експлуатації в Норвегії (понад 3400 автомашин).

Електромобіль Leaf показав найвищий показник задоволеності клієнтів серед всіх моделей Nissan на європейському ринку. Згідно з опитуваннями 92% власників Leaf використовують їх майже щодня для власних цілей, 55% власників їздять на них на роботу, менша частина водіїв здійснюють в день пробіги понад 60 км.

Популярність автомобіля росте з кожним роком, адже конструктори постійно вдосконалюють його ходові якості і ємність акумуляторів. Основні характеристики електроавтомобіля Nissan Leaf наведено на рис. 1.

На сьогоднішній день в світі було продано понад 240 000 примірників даної моделі.

Загальна кількість реєстрацій за перший квартал 2018 року — 1221. Це в 1,7 разів більше, ніж в першому кварталі минулого року (рис. 2).

У березні 2018 р. було зафіксовано понад 421 реєстрацій, що майже в 1,5 рази більше, ніж за аналогічний період минулого року.

Найбільший приріст кількості реєстрацій серед регіонів України в Донецькій області (підконтрольна

Україні територія) — на 15% більше, ніж місяць тому.

Лише в Чернігівській області не здійснила поки що жодної реєстрації.

Nissan Leaf постійно розвивається та набирає популярності в Україні. Вона стала неперевершеним лідером серед електроавтомобілів. У світі даний автомобіль був лідером завжди, а в Україні стає ним поступово.

Компанія Nissan в Україні не поспішає з офіційним стартом продажів Leaf, її конкуренти Renault, BMW та Hyundai створюють власну мережу швидкісних зарядок (суперчарджерів) по Україні. Планується, що ця мережа електрозаправок матиме уніфікований стандарт, що дозволить поліпшити рівень експлуатації електрокарів та зменшити витрати виробників.

З усього перерахованого вище можна зробити такі **висновки**:

- Nissan Leaf стабільно перший, але його частка поступово зменшується; оскільки в Україні є тільки вторинний ринок акумуляторів для Nissan Leaf;
- попит на конкурентні електромобілі Renault та Hyundai буде збільшуватися;
- динаміка зростання попиту на електрокари в Україні дозволяє покращити інвестиційний клімат держави в цій сфері.

Для того щоб залишатися лідером і вдосконалюватися компанії Nissan необхідно започаткувати офіційний продаж в дилерській мережі електроавтомобілів Nissan Leaf. Слід ретельно обмірковувати,

який саме дилер повинен бути першим і докласти усіх зусиль для розвитку та впровадження інновацій, пов'язаних з розвитком електромобілів. Якщо компанія не буде робити жодних рухів та кардиналь-

них змін у цьому напрямку, то її швидко витіснять з ринку конкуренти і вже потім стати знову лідером буде досить важко.

Література

1. Новини на ринку електромобілів 2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bioauto.com.ua/news.html> (дата звернення 02.02.2016).
2. Аналітика ринку електромобілів в Україні та світі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://tokar.ua/read/25713>
3. «Укренерго» з 2018 року планує використовувати електромобілі як джерело енергії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ecoautoinfo.com/techno/ukrenergo-z-2018-roku-planue-vikoristovuvati-elektromobili-yak-dzherelo-energii.html>
4. Скрипко Т. О. Інноваційний менеджмент: підручник / Т. О. Скрипко. — К.: Знання, 2011.

УДК 334.724.6

Соболева-Терещенко Олена Анатоліївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів та економіки

Київський університет імені Бориса Грінченка

Соболева-Терещенко Елена Анатольевна

кандидат экономических наук,

доцент кафедры финансов и экономики

Киевский университет имени Бориса Гринченко

Sobolieva-Tereshchenko Olena

PhD in Economics, Associate Professor of the

Department of Finance and Economics

Kyiv Boris Grinchenko University

Гапотій Анастасія Олександрівна

студентка спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»

Київського університету імені Бориса Грінченка

Гапотий Анастасия Александровна

студентка специальности «Финансы, банковское дело и страхование»

Киевский университет имени Бориса Гринченко

Наротий Anastasia

Master's Degree of Applicant «Finance, Banking and Insurance» of the

Kyiv Boris Grinchenko University

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ АНАЛИЗА ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ БЮДЖЕТНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF ANALYSIS OF THE FINANCIAL POSITION OF THE BUDGET INSTITUTION

Анотація. В статті розглянуто сутність та особливості методики аналізу фінансового стану бюджетної установи. Проведено аналіз фінансового стану бюджетної установи на прикладі Державної установи «Національний науково-дослідний інститут промислової безпеки та охорони праці». Запропоновано систему показників, що використовують під час аналізу фінансової звітності, оцінці фінансового стану та результативності діяльності бюджетної установи. Наведено методику оцінки фінансової стійкості установи, яка відображає повноту та своєчасність отримання бюджетних асигнувань, а також вміння заробляти бюджетними установами фінансові ресурси самостійно в межах чинного законодавства.

Ключові слова: бюджетні установи, фінансовий аналіз, фінансовий стан, кошторис, фінансова стійкість, доходи, витрати, спеціальний фонд.

Аннотация. В статье рассмотрены сущность и особенности методики анализа финансового состояния бюджетного учреждения. Проведен анализ финансового состояния бюджетного учреждения на примере Государственного учреждения «Национальный научно-исследовательский институт промышленной безопасности и охраны труда». Предложена система показателей, которую используют при анализе финансовой отчетности, оценке финансового состояния и результативности деятельности бюджетного учреждения. Приведена методика оценки финансовой устойчивости учреждения, которая отражает полноту и своевременность получения бюджетных ассигнований, а также умение зарабатывать бюджетными учреждениями финансовые ресурсы самостоятельно в рамках действующего законодательства.

Ключевые слова: бюджетные учреждения, финансовый анализ, финансовое состояние, смета, финансовая устойчивость, доходы, расходы, специальный фонд.

Summary. The article discusses the essence and features of the methodology for analyzing the financial condition of the budgetary institution. The analysis of the financial state of the budgetary institution on the example of the State institution «National Research Institute of Industrial Safety and Labor Protection» was conducted. Authors proposed system of indicators, which is used in the analysis of financial statements, assessment of the financial condition and performance of the budgetary institution. The methodology for assessing the financial sustainability of an institution is given, which reflects the completeness and timeliness of obtaining budget allocations, as well as the ability to earn financial resources by budgetary institutions independently within the limits of current legislation.

Key words: budget institutions, financial analysis, financial position, estimate, financial stability, income, expenses, special fund.

Постановка проблеми. В сучасних умовах вітчизняної економіки виникає необхідність раціонального використання наявних ресурсів та провадження ефективної діяльності підприємств, організацій та установ, що фінансуються з державного бюджету. Актуальність даної теми зумовлена тим, що для правильної та продуктивної роботи бюджетної установи необхідне проведення ефективної аналітичної діяльності, яка базується на детальнішому аналізі даних звітності, що відображає результати фінансової та господарської діяльності бюджетної установи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам проведення аналізу фінансового стану в бюджетних установах України присвячено ряд праць вітчизняних науковців, серед яких М. Болюх, А. Заросило, С. Левицька, К. Назарова, Т. Чередниченко, які присвятили свої дослідження методиці аналізу фінансово-господарської діяльності бюджетних установ. В інших дослідженнях автори більш детально вивчають особливості аналізу в установах різних галузей та за напрямками аналізу. Однак попри численні дослідження дане питання на сьогоднішній час не одержало достатнього висвітлення.

Мета статті. Основною метою статті є з'ясування методичного інструментарію проведення аналізу фінансового стану бюджетної установи на прикладі Державної установи «Національний науково-дослідний інститут промислової безпеки та охорони праці» (ДУ «ННДІПБООП») за даними фінансової та бюджетної звітності.

Результати дослідження. Бюджетні установи є первинною ланкою галузей невиробничої сфери, де щоденно відбуваються численні господарські операції, що вносять зміни до складу та розміщення господарських засобів і джерел їх утворення, використання яких потребує ретельного контролю.

Для з'ясування проблеми, поставленої у цій статті, насамперед маємо за необхідність визначити значення терміну «бюджетна установа». За Бюджетним кодексом України, бюджетними установами є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету [1].

Фінансово-господарська діяльність бюджетних установ характеризується деякими особливостями,

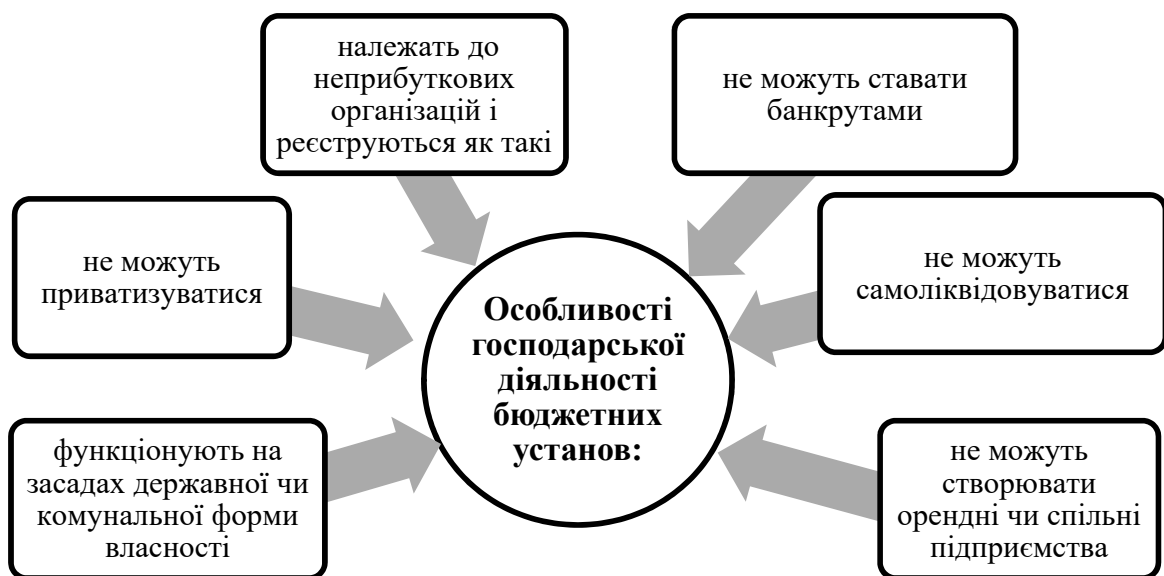

Рис. 1. Особливості господарської діяльності бюджетних установ [2, с. 47]

які впливають на методику й організацію господарської діяльності цих установ (рис. 1).

Фінансовий стан бюджетної установи — це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин бюджетної установи, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають надходження, наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів спеціального і загального фонду [3, с. 65].

Оцінка фінансового стану — невід’ємна частина фінансового аналізу без якого неможливе раціональне ведення господарства будь-якого суб’єкта госпо-

дарювання. Щодо основних напрямків та методики здійснення фінансового аналізу, то, слід зазначити, що в сучасних економічних умовах відсутня єдина універсальна методика оцінки фінансового стану. Це пояснюється тим, що фінансовий аналіз може проводитись різними суб’єктами, які мають різноспрямовані цілі, що й відображається на напрямках та інструментах оцінки фінансового стану [7, с. 131].

Фінансова звітність бюджетних установ може слугувати інформаційною базою для оцінки фінансового стану такого суб’єкту. Також важливим джерелом інформації є кошториси та звіти про їх виконання за звітний період [4, с. 769].

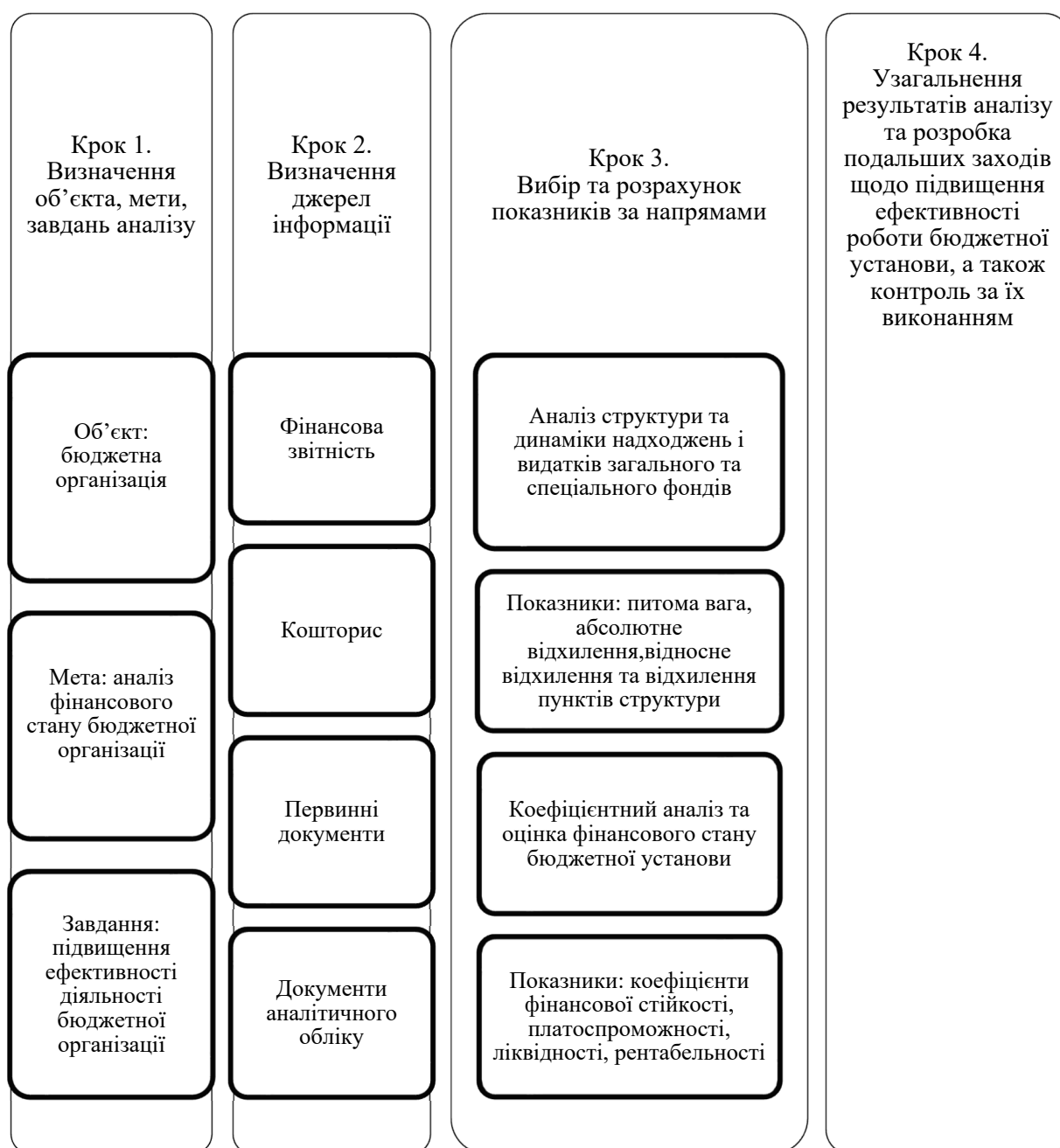

Рис. 2. Методичні засади здійснення аналізу фінансового стану бюджетної установи
Джерело: розроблено авторами на основі [2–8]

Основними завданнями аналізу фінансового стану бюджетної організації є: дослідження фінансової стійкості підприємства; дослідження ефективності використання майна (капіталу), забезпечення організації власними оборотними коштами; об'єктивне оцінювання динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стабільності організації; оцінювання становища суб'єкта господарювання на ринку та кількісне оцінювання його конкурентоспроможності; визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

Для аналізу діяльності бюджетної установи необхідно використовувати спеціальну методику, засновану на класичному аналізі фінансового стану з використанням моментів, що враховують особливості українських бюджетних організацій [3, с. 65]. Таким чином, аналіз фінансового стану бюджетної установи проводиться в декілька етапів, серед яких необхідно виділити:

- аналіз джерел фінансування бюджетних установ, визначення величини дефіциту або профіциту та факторів, що його викликали;
- аналіз результатів використання кошторису доходів та витрат бюджетних установ;
- аналіз та оцінка фінансового стану бюджетної установи, під час якого розраховуються показники ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, аналізується дебіторська та кредиторська заборгованість, а також оцінюються результати діяльності суб'єкта господарювання;
- узагальнення результатів аналізу фінансового стану та розробка подальших заходів щодо підвищення ефективності роботи бюджетної установи, а також контроль за їх виконанням.

Порядок здійснення аналізу фінансового стану бюджетної установи наведено на рис. 2.

Застосування ключових аспектів методики аналізу виконання кошторису застосуємо на прикладі даних бюджетної звітності ДУ «ННДІПБОП» за 2017 рік, зазначена установа є науково-дослідним інститутом та фінансується з державного бюджету України, головним розпорядником бюджетних коштів виступає Міністерства соціальної політики. Проаналізуємо планові показники кошторису видатків інституту за 2017 рік наведено в таблиці 1.

За даними проведеного аналізу можна зробити висновок, що 54,4% необхідних видатків інституту планувалося здійснити за рахунок асигнувань державного бюджету, решту 45,6% — за рахунок коштів спеціального фонду, що формується від надання платних послуг інститутом. Частка загального фонду в витратах на оплату праці та соціальні заходи становить 66,8%, за рахунок спецфонду — 33,2%. Придбання матеріальних цінностей на 100% здійснюється за рахунок спеціального фонду та становить незначну частку в структурі видатків, що свідчить про явну недостатність фінансування даної статті видатків. За КЕКВ 2240 «Оплата послуг (крім комунальних)» здійснюється зазвичай оплата телекомунікаційних послуг, вивіз сміття, оплата доступу в Інтернет, обслуговування програмного забезпечення, тобто всі види послуг, окрім тих, що фінансуються за КЕКВ 2270 «Оплата комунальних послуг та енергоносіїв». За даними кошторису, 100% таких видатків фінансується за рахунок спеціального фонду.

Важливим елементом аналізу кошторису є аналіз його фактичного виконання та виявлення відхилень. Розглянемо показники виконання кошторису видатків спеціального фонду ДУ «ННДІПБОП» за 2017 рік (таблиця 2).

Таблиця 1

Аналіз показників кошторису видатків ДУ «ННДІПБОП» на 2017 р.

Показники	КЕКВ	Загальний фонд (Зф), грн.	Спеціальний фонд (Сф), грн.	Частка Зф, %	Частка Сф, %
Оплата праці	2110	3 920 164	1 947 600	66,8	33,2
Нарахування на оплату праці	2120	862 436	428 500	66,8	33,2
Предмети, матеріали, обладнання та інвентар	2210	0	70 300	0,0	100,0
Оплата послуг (крім комунальних)	2240	0	409 100	0,0	100,0
Видатки на відрядження	2250	0	23 600	0,0	100,0
Оплата теплопостачання	2271	0	199 900	0,0	100,0
Оплата водопостачання та водовідведення	2272	0	13 000	0,0	100,0
Оплата електроенергії	2273	0	216 800	0,0	100,0
Оплата природного газу	2274	0	166 400	0,0	100,0
Дослідження і розробки	2281	0	108 100	0,0	100,0
Інші поточні видатки	2800	0	416 700	0,0	100,0
Разом	X	4 782 000	4 000 000	54,4	45,6

Джерело: розроблено авторами за даними бюджетної звітності

Таблиця 2

Аналіз виконання кошторису видатків за спеціальним фондом у 2017 р.

Стаття видатків	КЕКВ	За кошторисом		Фактичні видатки		Відхилення, + (-)	
		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
Оплата праці	2110	1 947,6	48,7	1580,2	43,1	-367,4	-5,6
Нарахування на оплату праці	2120	428,5	10,7	330,9	9,0	-97,6	-1,7
Предмети, матеріали, обладнання, інвентар	2210	70,3	1,8	219,4	6,0	149,1	4,2
Оплата послуг (крім комунальних)	2240	409,1	10,2	641,1	17,5	232,0	7,3
Видатки на відрядження	2250	23,6	0,6	6,0	0,2	-17,6	-0,4
Оплата теплопостачання	2271	199,9	5,0	80,2	2,2	-119,7	-2,8
Оплата водопостачання та водовідведення	2272	13,0	0,3	11,5	0,3	-1,5	0,0
Оплата електроенергії	2273	216,8	5,4	67,9	1,9	-148,9	-3,6
Оплата природного газу	2274	166,4	4,2	57,3	1,6	-109,1	-2,6
Дослідження і розробки	2281	108,1	2,7	68,1	1,9	-40,0	-0,8
Інші поточні видатки	2800	416,7	10,4	602,6	16,4	185,9	6,0
Разом	X	4000,0	100	3665,1	100	-334,9	X

Джерело: розроблено авторами за даними бюджетної звітності

Таблиця 3

Методика розрахунку показників фінансового стану бюджетної установи

Коефіцієнт	Коротка характеристика	Методика розрахунку
Загальної ліквідності	Показує, яка частка поточних зобов'язань та забезпечень може бути погашена оборотними активами	$\frac{\text{Оборотні Активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$
Поточної ліквідності	Характеризує достатність обігових коштів для погашення боргів протягом року	$\frac{\text{Поточно дебіторська заборгованість та грошові кошти}}{\text{Поточні зобов'язання}}$
Негайної ліквідності	Характеризує готовність негайно ліквідувати короткострокову заборгованість	$\frac{\text{Грошові кошти}}{\text{Поточні зобов'язання}}$
Фінансової стабільності	Значення коефіцієнта вказує, яку частку активів установа здатна фінансувати за рахунок постійного капіталу і капіталу, залученого на довгостроковій основі	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Зобов'язання}}$
Фінансування	Характеризує виникнення фінансового ризику в діяльності установи.	$\frac{\text{Зобов'язання}}{\text{Власний капітал}}$
Фінансової незалежності (автономії)	Показує частку власного капіталу у сукупних джерелах фінансування або частку чистих активів у сукупному майні установи	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}}$
Залежності від довгострокових зобов'язань	Зростання цього показника обумовлює збільшення частки позичених коштів у фінансуванні установи	$\frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Власний капітал}}$
Маневреності власного капіталу	Показник показує, яке частину власного капіталу використовується для фінансування по точної діяльності	$\frac{\text{Власні оборотні кошти}}{\text{Власний капітал}}$
Обороту власного капіталу	Показник ділової активності, який демонструє ефективність управління власним капіталом установи	$\frac{\text{Доходи установи}}{\text{Середній власний капітал}}$

Джерело: розроблено авторами на основі [4, с. 769; 5, с. 517, 8, с. 230]

Отже, кошторис видатків спеціального фонду інституту недовиконаний майже за всіма статтями. Найбільше недовиконання кошторису спостерігається традиційно за такими статтями видатків, як за КЕКВ 2270 «Оплата комунальних послуг та енергоносіїв», а саме: оплата теплопостачання (–119,7%), оплата електроенергії (–148,9%), Оплата природного газу (109,1%), а також оплата праці (–367,4%) та нарахування на неї (–97,6%).

Для оцінки та аналізу фінансового стану бюджетних установ пропонується визначати показники, адаптовані для застосування суб'єктами державного сектору та розрахунок яких ґрунтується на використанні даних балансу за формою 1-дс.

У процесі аналізу використовують відносні показники (коефіцієнти) фінансового стану підприємства. Розраховані коефіцієнти за звітний період порівнюють з їх нормативним рівнем, із відповідними показниками за попередні періоди та на аналогічних установах. На основі отриманих результатів визначають рівень фінансового стану, слабкі і сильні сторони діяльності установи [5, с. 517]. Методика розрахунку найбільш використовуваних показників наведена у табл. 3.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, аналіз фінансового стану бюджетної установи є одним із найважливіших елементів прийняття ефективних управлінських рішень, адже завдяки аналізу можна здійснити кількісну та якісну характеристику змін та відхилень від планових показників, а також з'ясувати причини даних відхилень та виявити резерви підвищення ефективності діяльності бюджетної установи.

В статті проведена коротка характеристика бюджетних установ, визначено особливості їх діяльності, також окремо розглянуті теоретичні основи аналізу фінансового стану бюджетної установи, а саме мета, завдання, перелік методів і прийомів та основні етапи аналізу за основними показниками. Аргументовано необхідність проведення аналізу діяльності установ, які фінансуються за рахунок коштів державного бюджету України.

Аналіз, проведений на прикладі конкретної бюджетної установи з використанням її фінансової та бюджетної звітності, дозволив обґрунтувати доцільність окремих його етапів. Обґрунтовано, що доходи одержувачів бюджетних коштів можна аналізувати в розрізі джерел отримання. В межах аналізу видатків може бути проведений аналіз виконання кошторисів видатків за загальним та спеціальним фондом.

Обґрунтовано значення аналізу, який дозволяє здійснити кількісну та якісну характеристику змін, з'ясувати причини відхилень від планових показників, виявити резерви підвищення ефективності діяльності установи, а отже є дієвим способом контролю за ефективним та раціональним використанням бюджетних коштів.

Кожен етап запропонованого алгоритму дослідження фінансового стану бюджетної організації присутній як самостійний блок, що вимагає більш глибокої деталізації і пророблення. Результати, які отримані на окремих етапах, можуть бути економічно значимі як самі по собі, так і для використання в якості вихідних даних для подальшого аналізу.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Вишнівецька А. А. Особливості аналізу діяльності бюджетних установ / А. А. Вишнівецька // Збірник наукових робіт «Управління розвитком». — 2014. — № 4(167). — С. 46–49
3. Зуб М. О. Особливості аналізу фінансової стійкості та ліквідності бюджетних установ / М. О. Зуб // Управління розвитком. — 2014. — № 4. — С. 64–67.
4. Кемарська Л. Г. Особливості аналізу фінансової звітності суб'єктів державного сектору / Л. Г. Кемарська // Бухгалтерський облік та аудит. — 2017. — № 8. — С. 768–774.
5. Стригуль, Л. С. Економіко-методичне забезпечення оцінки достатності фінансових ресурсів підприємства в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / Л. С. Стригуль // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2016. — № 10. — С. 516–520.
6. Шаповал А. С. Методика економічного аналізу виконання кошторису бюджетних установ / «Молодий вчений». — № 3 (30). — березень, 2016 р. — С. 234–238.
7. Штимер Л. До питання фінансового аналізу діяльності установ державного сектору економіки / Л. Штимер // Економічний форум. — 2016. — № 2. — С. 329–338.
8. Соболева-Терещенко О. А., Гапотій А. О. Комплексна оцінка виконання кошторису організацій, що фінансуються за рахунок місцевих бюджетів / О. А. Соболева-Терещенко, А. О. Гапотій // Фінансові механізми інноваційного економічного розвитку України в умовах євроінтеграції: матеріали II науково-практичної конференції, 2018. — С. 228–233.

References

1. Bjudzhetnyj kodeks Ukrainy vid 08.07.2010 r. № 2456-VI [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Vyshnivejka A. A. Osoblyvosti analizu dijalnosti bjudzhetnykh ustanov. / A. A. Vyshnivejka // Zbirnyk naukovykh robot «Upravlinnja rozvytkom». — 2014. — № 4(167). — S. 46–49.
3. Zub M. O. Osoblyvosti analizu finansovoi stijkosti ta likvidnosti bjudzhetnykh ustanov / M. O. Zub // Upravlinnja rozvytkom. — 2014. — № 4. — S. 64–67.
4. Kemarsjka L. Gh. Osoblyvosti analizu finansovoi zvitnosti sub'ektiv derzhavnogho sektoru / L. Gh. Kemarsjka // Bukhghaltersjkyj oblik ta audyt. — 2017. — № 8. — S. 768–774.
5. Stryghulj, L. S. Ekonomiko–metodychne zabezpechennja ocinky dostatnosti finansovykh resursiv pidprijemstva v suchasnykh umovakh ghospodarjuvannja [Elektronnyj resurs] / L. S. Stryghulj // Ghlobalni ta nacionalni problemy ekonomiky. — 2016. — № 10. — S. 516–520.
6. Shapoval A. S. Metodyka ekonomichnogho analizu vykonannja koshtorysu bjudzhetnykh ustanov/ «Molodyj vchenyj». — № 3 (30). — berezenj, 2016 r. — S. 234–238.
7. Shtymer L. Do pytannja finansovogho analizu dijalnosti ustanov derzhavnogho sektoru ekonomiky / L. Shtymer // Ekonomichnyj forum. — 2016. — № 2. — S. 329–338.
8. Sobolieva-Tereshchenko A. A., Gapotiy A. A. Kompleksnaya otsenka vypolneniya smety organizatsiy, finansiruyemykh za schet mestnykh byudzheto / O. A. Soboleva-Tereshchenko, A. A. Gapotiy // Finansovyye mekhanizmy innovatsionnogo ekonomicheskogo razvitiya Ukrainy v usloviyakh yevrointegratsii: materialy II nauchno-prakticheskoy konferentsii, 2018. — S. 228–233.

УДК 658.15-021.387:640.412

Стещенко Олена Домірівна

кандидат економічних наук, доцент,

викладач кафедри Туризму і готельного господарства

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Стещенко Елена Дамировна

кандидат экономических наук, доцент,

преподаватель кафедры Туризма и гостиничного хозяйства

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

Steshenko Elena

Candidate of Economic Sciences, Assistant Professor,

Teacher of the Department of Tourism and Hospitality

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Белашова Віолета Олегівна

студентка

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Белашова Виолетта Олеговна

студентка

Харьковского национального университета городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

Belashova Violetta

Student of the

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

ДОСЛІДЖЕННЯ РИЗИКІВ ТА СТРАХУВАННЯ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ

ИССЛЕДОВАНИЕ РИСКОВ И СТРАХОВАНИЕ В ГОСТИНИЧНО-РЕСТОРАННОМ БИЗНЕСЕ И УПРАВЛЕНИЕ ИМИ

RISK RESEARCH AND INSURANCE HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS AND MANAGEMENT

Анотація. Досліджені теоретичні аспекти визначення підприємницького ризику, проведено аналіз фінансових ризиків в діяльності готельних та ресторанних підприємств.

Ключові слова: ризик-менеджмент, готельно-ресторанні підприємства, страхування.

Аннотация. Исследованы теоретические аспекты определения предпринимательского риска, проведен анализ финансовых рисков в деятельности гостинично-ресторанных предприятий.

Ключевые слова: риск-менеджмент, отельно-ресторанные предприятия, страхование.

Summary. Study theoretical aspects of indentifying entrepreneurial risk, analyzed the main risks of hotel and restaurant enterprises.

Key words: risk-menagement, hotel and restaurant enterprises, insurance.

Актуальність теми. На сьогоднішній день підприємства готельного та ресторанного господарства виконують одну з основних функцій у сфері обслуговування туристів — забезпечують їх житлом, харчуванням і побутовими послугами під час подорожі. Розвиток туристичної галузі значною мірою пов'язаний з рівнем матеріально-технічної бази цих підприємств, розгалуженістю та різноманітністю їх мережі, якістю та обсягом пропонованих послуг, їх безпекою. Проте ризики, які несуть власники готельного та ресторанного бізнесу, можуть призвести до величезних збитків, що обумовлює необхідність використання страхових механізмів управління ними.

Метою статті є вивчення та аналіз ризиків та страхування в готельно-ресторанних підприємствах України.

Ризик-менеджмент — це система управління ризиками, яка включає в себе стратегію та тактику управління, направлені на досягнення основних бізнес-цілей підприємства. Існує багато визначень терміну «ризик», деякі з них представлені в табл. 1.

Аналіз сутності ризику безпосередньо пов'язаний і повністю залежить від тих функцій, які в даний момент виконує ризик. Адже може бути і така ситуація, коли підприємець, ризикуючи і приймаючи певне рішення, може не тільки понести збитки, тобто мати негативну різницю від запланованого результату, але і отримати прибуток вище запланованого рівня. Цим і характеризується підприємницький ризик — можливістю отримання небажаних або, навпаки, більш ніж бажаних відхилень від запланованого результату діяльності [7].

Аналіз сучасних робіт, присвячених проблемам ризику свідчить про те, що ризик — це складне

явище, що має безліч різних, іноді суперечливих реальних складових.

Це пояснюється тим, що в основі ризику роботи підприємств готельно-ресторанного бізнесу (РГБ) лежить імовірнісна природа ринкової діяльності та невизначеність ситуації, характерна для підприємств даного сегмента ринку, так як вони, як правило, не мають тривалих договорів, замовлень, вони в найменшій ступені захищені від загроз, що виходять від конкуренти, внутрішня структура не завжди носить організаційно-завершеного характеру через низької кваліфікації кадрів, присутній нелояльність персоналу, багато рестораторів відзначають наявність на підприємствах харчування і в цілому в сфері послуг ризику шахрайства (крадіжки).

Слід враховувати, що ризик притаманний усім аспектам діяльності підприємств РГБ, і, тут проявляється така властивість ризику, варіативність, перед що визначає необхідність вибору з двох або декількох можливих варіантів рішень.

Існує ряд ризиків, пов'язаних з діяльністю підприємств ресторанного і готельного бізнесу, які підприємства пропонують покривати страховикам за окрему винагороду. Зараз ситуація змінюється, зменшення обсягів автострахування, медичного страхування, що відбуваються внаслідок кризових процесів, зростання конкуренції в цих сегментах об'єктивно потребують пошуків альтернатив. Ряд компаній серед таких альтернатив бачать добровільне підприємств готельного і ресторанного бізнесу, поєднання двох напрямків в комплексних програмах. Розглянемо деякі з них (табл. 2).

Страхові компанії приділяють організації та фінансуванню попереджувальної діяльності велику

Таблиця 1

Узагальнення підходів до визначення поняття «ризик»

Автор, джерело	Поняття «ризик» — це
А.В. Сигал, Я.С. Наконечний В.В. Вітлінський, П.І. Верченко,	Економічна категорія в діяльності суб'єктів господарювання, пов'язана з подоланням невизначеності, конфліктності оцінювання, управління, неминучого вибору. Він має діалектичну об'єктивно-суб'єктивну структуру. Оцінка ризику є багатовимірною величиною, що характеризує можливі відхилення від цілей, від бажаного результату, можливої невдачі з урахуванням впливів контрольованих та неконтрольованих чинників, прямих і зворотних зв'язків стосовно об'єкта керування [1]
В.М. Гранатуров, І.В. Литовченко, С.К. Харічков	Суб'єктивно-об'єктивна економічна категорія, яка має імовірний характер і характеризує невизначеність кінцевого результату діяльності внаслідок можливого впливу на нього низки об'єктивних або суб'єктивних факторів, які не враховуються при його плануванні [2]
Є. Герасимчук Н. Вавдіук	Ймовірність виникнення несприятливої ситуації в економічному регіоні [3]
Л.І. Донець	Небезпека втрати ресурсів чи недоодержання доходів порівняно з варіантом, розрахованим на раціональне використання ресурсів [4]
М. Дороніна	Діяльність, спрямована на подолання невизначеності, яка виражається у стійких відносинах між суб'єктами виробництва з приводу оптимізації своїх інтересів до максимізації прибутку при об'єктивній оптимізації своїх інтересів до максимізації прибутку при об'єктивній неможливості врахувати і кількісно визначити весь комплекс одночасно діючих факторів, що породжують невизначеність економічної системи [5]
О.С. Дубінська	Двовимірною величиною, яка характеризує ймовірність і обсяг витрат, викликаних невизначеністю, що супроводжує діяльність організації [6]

Таблиця 2

Комплексні програми страхування в готельно-ресторанних комплексах

Готельний бізнес	Ресторанний бізнес
Страхування майна.	Страхування майна.
Страхування готельного бізнесу.	Страхування товарних запасів.
Страхування транспортних засобів (КАСКО).	Страхування електронного обладнання.
Страхування електронного обладнання.	Страхування збитків від перерви в комерційній діяльності.
Страхування збитків від перерви в комерційній діяльності.	Добровільне медичне страхування персоналу підприємств і організацій.
Добровільне медичне страхування персоналу підприємств і організацій.	Страхування контейнерів.
Страхування професійної відповідальності власника готельного бізнесу перед персоналом, робітниками, службовцями.	-

увагу. При цьому не тільки мінімізується ризик страховика, але і поліпшується ризикова ситуація в окремих страхувальників і в країні.

Фінансова стабільність є головним компонентом економічної стабільності підприємства і відображає тенденції зміни фінансових відносин на підприємстві під впливом різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників, тому її оцінка має бути комплексною.

Для визначення типу фінансової стійкості підприємства необхідно одночасно визначитись з кількістю показників для оцінки і методом їх розрахунку.

Основна вимога до них — надання ними цілісної картини фінансової стабільності підприємства, а також вони мають базуватись на даних публічної звітності підприємства, що дозволить контролювати зміну фінансового стану всім зацікавленим користувачам.

Таким чином, рішення про страхування ризиків, пов'язаних з погрозами в процесі здійснення підприємницької діяльності, господарюючий суб'єкт приймає самостійно. Настання ризикової події може викликати великі втрати фінансові. Тому підприємцю варто перестраховуватися і звернутися до процедури страхування, яка не тільки зменшить невизначеність можливого події, а й зміцнить фінансову стійкість підприємства за рахунок перерозподілу можливих втрат між суб'єктами

Для прогнозування кризи та оцінки можливого банкрутства підприємств готельного господарства, визначення рівня ризику, можна використати методи ймовірного банкрутства. Оцінка ризику підприємства за п'ятифакторною моделлю Альтмана здійснювалась в порівняльному аналізі структури результатів діяльності готелів та нормативного ряду показників (формула 1) [8].

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + X_5 \quad (1)$$

де X_1 — оборотний капітал до суми активів підприємства;

X_2 — нерозподілений прибуток до суми активів підприємств;

X_3 — прибуток до оподаткування до загальної вартості активів;

X_4 — ринкова вартість власного капіталу до бухгалтерської (балансова) вартості всіх зобов'язань;

X_5 — обсяг продажів до загальної величини активів підприємства.

Шкала імовірності банкрутства за п'ятифакторною моделлю Альтмана наведена у табл. 3.

Таблиця 3

Шкала імовірності банкрутства за п'ятифакторною моделлю Альтмана

Розмір Z-фактора	Міра ризику
до 1,8	Висока
1,8–2,67	Можлива
2,68–2,99	Низька
3.00 і вище	Дуже низька

Якщо Z-фактор ≥ 3 — ризик провалу мінімальний, якщо Z-фактор $\leq 1,8$, то ризик високий. Результати численних розрахунків за моделлю Альтмана показали, що узагальнюючий показник Z може приймати значення в межах $[-14, +22]$, при цьому підприємства, для яких $Z > 2,99$ попадають до числа фінансово стійких; підприємства, для яких $Z < 1,8$ є безумовно неспроможними, а інтервал $[1,81–2,99]$ становить зону невизначеності [9].

Оцінка майбутньої стратегії передбачає прогноз можливих тенденцій, що дає можливість оцінити вибір стратегії розвитку організації.

Головним критерієм цього вибору є досягнення цілей підприємства. Оцінюючи стратегії підприємств

готельного господарства за п'ятифакторною моделлю Альтмана було визначено, що з урахуванням існуючих умов ризику у більшості досліджуваних підприємств реалізуються стратегії не достатньо ефективно (табл. 4). Економічний потенціал відповідних підприємств є достатньо низький. Ризик банкрутства-високий.

У ПАТ Президент, ПАТ Салют динаміка показників діяльності свідчить про наближення до нормативного, тобто їх стратегію розвитку можна вважати задовільною.

Z — фактор у ПАТ4 = 1,9, у ПАТ6 = 1,81 — знаходяться в зоні невизначеності.

Отже, ризик провалу стратегії існує, але він не високий і за грамотної реалізації стратегії і постійному контролі показників ризик даних підприємств готельного господарства можна знизити, або й взагалі уникнути.

Отже, необхідною умовою досягнення успіхів у діяльності підприємств готельно-ресторанного господарства, який характеризується підвищеною ризикованістю, є своєчасна ідентифікація та оцінка ризиків, а також визначення, чи виправдає очікувана дохідність відповідний ризик.

Виправданий або допустимий ризик — необхідна складова стратегії і тактики ефективного менеджменту та вдосконалення систем управління ризиками, що дозволяють виявити, оцінити, локалізувати та проконтролювати ризик.

Формалізовану схему стратегії управління ризиками втрати фінансової стійкості підприємства готельного господарства представлено на рис. 1 (Рфакт — фактичний рівень ризику; P_n — прийнятий допустимий рівень ризику) [10].

Стратегія управління ризиками, втрата фінансової стійкості (довгострокової стабільності) підприємства готельного господарства являє собою комплекс заходів, спрямованих на виявлення, оцінку і використання специфічних прийомів і методів для створення умов стійкого його функціонування.

У розробці і реалізації стратегії ключовими етапами стали:

- ідентифікація ризиків зниження фінансової стійкості підприємства;
- кількісний і якісний аналіз ризиків стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства;
- вибір методів управління ризиками і розробка заходів щодо доведення ризиків зниження фінансової стійкості підприємства до допустимого рівня.

В управлінні фінансовими ризиками на рівні підприємства важливо визначити фактори ризику і зону допустимого ризику. У період кризового стану підприємства потрібно розрахувати зону допустимого ризику не за одним чинником (наприклад, за коефіцієнтом ризику), а за кожним чинником

ризиків зокрема. Зоною допустимого ризику слід вважати таку, у межах якої фінансові втрати від ризику зниження фінансової стабільності менші за величину очікуваного прибутку підприємства.

Особливе значення в управлінні ризиками має системний підхід до оцінки ризиків, що передбачає:

- об'єктивний огляд основних задіяних чинників;
- ідентифікацію джерел фінансових ризиків і визначення ступеня їх впливу на вартість підприємства;
- ідентифікацію ознак, що викликають занепокоєння, для недопущення можливості виникнення небезпеки.

Стратегію управління ризиками зниження фінансової стабільності підприємства можна вважати ефективною лише у разі, якщо затрати на приведення ризику до допустимого рівня будуть менші за суму очікуваних збитків.

У системі стратегічного управління ризиками важлива роль належить внутрішньому контролю реалізації заходів щодо доведення ризиків зниження фінансової стійкості підприємства до допустимого рівня. У складі пріоритетних напрямів внутрішнього контролю мають бути:

Таблиця 4

Оцінка імовірності банкрутства підприємств готельного господарства за п'ятифакторною моделлю Альтмана

№ пор.	ПАТ	Категорія готелю	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	Z-фактор	Ризик
1	ПАТ Прем'єр Палац	5*	0,28	-3,62	-1,12	0,61	0,36	-7,69	високий
2	ПАТ Бескид	5	0,50	-1,67	-0,66	0,41	0,17	-3,5	високий
3	ПАТ Братислава	4	0,14	-0,88	-0,23	0,41	0,99	-0,6	високий
4	ПАТ Президент	4	0,48	0,48	0,00	0,05	0,24	1,9	зона невизначеності
5	ПАТ Дністер	4	0,27	-0,29	-0,06	0,73	0,45	0,6	високий
6	ПАТ Салют	3	0,29	0,18	0,12	0,60	0,23	1,81	зона невизначеності
7	ПАТ Бригантина	3*	0,11	0,01	0,00	0,33	0,32	0,7	високий
8	ПАТ Алмаз	2*	0,09	-0,75	0,01	0,05	0,27	-0,6	високий
9	ПАТ Прем'єр Палац	2*	0,07	0,30	0,05	0,06	0,62	1,3	високий

Рис. 1. Схема стратегії управління ризиками втрати фінансової стійкості підприємств

- контроль за генеруванням у передбачуваному обсязі чистого грошового потоку;
- контроль за своєчасним і повним формуванням фінансових ресурсів за передбаченими джерелами;
- контроль за забезпеченням постійної платоспроможності і фінансової стійкості підприємства;
- контроль за забезпеченням збільшення власного капіталу, підвищення ефективності його використання і зростання ринкової вартості підприємства.

Для доведення ризиків зниження фінансової стійкості підприємств готельного господарства України до допустимого рівня пропонуємо такі заходи, як:

- персоніфікація обслуговування залежно від якості основних, додаткових і супутніх послуг шляхом надання знижок на проживання у готелі і застосування програм лояльності;
- диференціація пропонованих готелем послуг для виявлення відмінних характеристик за місцем розташування готелю, стану його матеріально — технічної бази, класу обслуговування і спектру готельних послуг;
- удосконалення сервісу і підвищення якості обслуговування;
- модернізація діючих стандартів на готельні послуги;
- оптимізація напрямів використання інформаційних технологій;

- підвищення якості управління готелями;
- поліпшення організації бізнес-процесів;
- запровадження франчайзингу — стратегії розвитку готелю, що передбачає використання відомого міжнародного бренду.

Завершальним етапом стратегії управління ризиками втрат фінансової стійкості підприємства є вибір методів управління ними. На рис. 2 наведено методи нейтралізації (мінімізації) фінансових ризиків [11].

Загальноприйнятими методами є такі:

- запобігання фінансовим ризикам шляхом відмови від ризикових операцій;
- утримання фінансових ризиків шляхом внутрішнього страхування;
- передача фінансових ризиків іншим особам шляхом зовнішнього страхування;
- зменшення фінансових ризиків шляхом диверсифікації, мінімізації, хеджування.

Було розроблено перелік методів нейтралізації (мінімізації) фінансових ризиків такими організаційними методами впливу на фінансові ризики, як диверсифікація господарської діяльності підприємств готельного господарства (продуктова, територіальна, за розміром і категоріями) або інтеграція суб'єктів господарювання за цими ознаками, що передбачає компенсацію ризиків шляхом створення інтеграційних утворень — готельних мереж,

Рис. 2. Методи нейтралізації фінансових ризиків підприємств готельного господарства

що являють собою групу підприємств готельного господарства, яка здійснює колективний бізнес під відомою торговою маркою, брендом з єдиною концеп-

цією і знаходиться під єдиним керівництвом з боку управлінських компаній — готельних операторів на основі функціонального кластера.

Література

1. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко. — К.: КНЕУ, 2000. — 292 с.
2. Литовченко І. Л., Цуркан Ю. В. Особливості маркетингових досліджень через Інтернет // «Вісник Національного університету «Львівська політехніка» № 499. Серія: Логістика. Збірник наукових праць. — Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». — 2004.
3. Герасимчук В. Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання: навч. посібник. / Герасимчук В. Г. — К.: КНЕУ, 2000. — 360 с.
4. П'ятницька Г. Т., Найдюк В. С. Сучасні тренди розвитку ресторанного господарства в Україні. Економіка та держава. — 2017. — № 9. — С. 66–73.
5. Гінда М. І. Тенденції розвитку ресторанного господарства. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи» (Львів, 29 листопада 2016 р.). Львів: МАУП, 2016. — Ч. 1. — С. 301–306.
6. Воловельська І. В., Лоєнко О. Сучасні тенденції розвитку ресторанного бізнесу в Україні. Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2016. — № 55. — С. 115–118.
7. Бланк І. О., Ситник Г. В. та ін. Фінансове забезпечення розвитку підприємств: монографія / І. О. Бланк, Н. М. Гуляєва, Г. В. Ситник та ін.; за ред. І. О. Бланка. — Київ: Київ. над. торг.-екон. ун-т, 2011. — 343 с.
8. Гросул В. А., Іванова Т. П. Тенденції сучасного розвитку підприємств ресторанного господарства в Україні та Харківській області. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». — 2017. — Вип. 1(49). — Т. 1. — С. 143–149.
9. Проценко Я. В. Ризикоорієнтованість у розвитку фінансового планування на підприємстві / Я. В. Проценко // Екон. вісн. Донбасу. — 2018. — № 2 (52) — С. 108–113.

10. Науменкова С.В. Фінансове планування як складова система ефективного управління фінансами акціонерного товариства / С.В. Науменкова, О.І. Глазун // Вісн. Укр. акад. банк, справи. — 2004. — № 1(16). — С. 71–85.
11. Корж Н.В. Методи управління фінансовими ризиками / Н.В. Корж // Междунар. науч. журн. — 2016. — Т. 2. — № 10 Купин Є.М. Теоретичні та прикладні аспекти аутсорсингу / Є.М. Куцин // Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. — 2011. — № 1. — С. 213–217.

References

1. Vitlinskij V. V. Analiz, modeljuvannja ta upravlinnja ekonomichnym ryzykom: navch.-metod. posibnyk dlja samost. vyvch. dysc. / V. V. Vitlinskij, P. I. Verchenko. — K.: KNEU, 2000. — 292 s.
2. Lytovchenko I. L., Curkan Ju. V. Osoblyvosti marketynghovykh do-slidzenj cherez Internet // «Visnyk Nacionalnogo universytetu «Ljvivs'ka politekhnika» # 499. Serija: Loghystyka. Zbirnyk naukovykh pracj. — Ljviv: Vydavnytvo Nacionalnogo universytetu «Ljvivs'ka politekhnika», — 2004.
3. Gherasymchuk V. Gh. Strategichne upravlinnja pidpryjemstvom. Ghrafichne modeljuvannja: navch. posibnyk. / Gherasymchuk V. Gh. — K.: KNEU, 2000. — 360 s.
4. P'jatnyckja Gh.T., Najdjuk V.S. Suchasni trendy rozvytku restorannogho ghospodarstva v Ukraini. Ekonomika ta derzhava. — 2017. — # 9. — S. 66–73.
5. Ghinda M. I. Tendenciji rozvytku restorannogho ghospodarstva. Zbirnyk materialiv Vseukrajinskoji nauko-vo-praktychnoji konferenciji «Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnja v umovakh systemnoji kryzy» (Ljviv, 29 lystopada 2016 r.). Ljviv: MAUP. — 2016. — Ch. 1. — С. 301–306.
6. Voloveljs'ka I. V., Lojenko O. Suchasni tendenciji rozvytku restorannogho biznesu v Ukraini. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. — 2016. — # 55. — S. 115–118.
7. Blank I. O., Sytnyk Gh. V. ta in. Fshansove zabezpechennja rozvytku pidpryjemstv: monohrafija / IO. Blank, N. M. Ghulajeva, Gh. V. Sytnyk ta in.; zared. I. O. Blanka. — Kyjiv: Kyjiv. nad. torgh.-ekon. un-t, 2011. — 343 s.
8. Ghrosul V. A., Ivanova T. P. Tendenciji suchasnogho rozvytku pidpryjemstv restorannogho ghospodarstva v Ukraini ta Kharkivskij oblasti. Naukovyj visnyk Uzhghorodskogo universytetu. Serija «Ekonomika». — 2017. — Vyp. 1(49). — T. 1. — S. 143–149.
9. Procenko Ja. V. Ryzykoorijentovanistj u rozvytku finansovogho planuvannja na pidpryjemstvi / Ja. V. Procenko // Ekon. visn. Donbasu. — 2018. — #2 (52). — S. 108–113.
10. Naumenkova S. V. Finansove planuvannja jak skladova systema efektyvnogho upravlinnja finansamy akcioner-nogho tovarystva / S. V. Naumenkova, O. I. Ghlazun // Visn. Ukr. akad. bank, spravy. — 2004. — #1(16). — S. 71–85.
11. Korzh N. V. Metody upravlinnja finansovymy ryzykamy / N. V. Korzh // Mezhdunar. nauch. zhurn. — 2016. — Т. 2. — # 10 Купин Є.М. Теоретичні та прикладні аспекти аутсорсингу / Є.М. Куцин // Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. — 2011. — # 1. — С. 213–217.

УДК 658.14:005.52

Школьник Інна Олександрівна

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Сумський державний університет*

Школьник Инна Александровна

*доктор экономических наук, профессор,
заведующий кафедрой финансов, банковского дела и страхования
Сумский государственный университет*

Shkolnik Inna

*Doctor of Economics, Professor
Sumy State University*

Ткаченко Аліна Юріївна

*студент
Сумського державного університету*

Ткаченко Алина Юрьевна

*студент
Сумского государственного университета*

Tkachenko Alina

*Student of the
Sumy State University*

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ АРХІТЕКТУРИ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

АНАЛИЗ ФИНАНСОВОЙ АРХИТЕКТУРЫ УКРАИНСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

ANALYSIS OF FINANCIAL ARCHITECTURE OF UKRAINIAN ENTERPRISES

Анотація. Дослідження теоретичних та практичних аспектів фінансової архітектури українських підприємств.

Ключові слова: фінансова архітектура, українські підприємства.

Аннотация. Исследование теоретических и практических аспектов финансовой архитектуры украинских предприятий.

Ключевые слова: финансовая архитектура, украинские предприятия.

Summary. Research of theoretical and practical aspects of the financial architecture of Ukrainian enterprises.

Key words: financial architecture, Ukrainian enterprises.

В умовах економічної нестабільності кожна компанія має побудувати особливу систему діяльності, яка сприяла б пристосуванню до зовнішнього середовища. Адже існування будь-якого суб'єкта господарювання формується на основі зовнішніх різноманітних чинників. Саме з такою метою науковці визначили поняття фінансової архітектури компанії. Так, на основі розглянутих поглядів науковців [1–3], можна визначити, що фінансова архітектура компанії це сукупність правил та дій, які встановлюють особливу ефективну систему діяльності компанії з метою становлення

її на бізнес ринку. Фінансова архітектура компанії складається з структурних елементів: структура капіталу, структура власності, корпоративне управління, модель побудови бізнесу [5].

На сьогодні капітал є основою діяльності будь-якої компанії, адже він є основним ресурсом, який забезпечує спроможність організації діяти в межах власних інтересів. Поняття структури капіталу потрібно розглядати як співвідношення його структурних елементів.

Як показали проведені нами дослідження, в Україні обсяги власного капіталу протягом 2011–2016

років зросли на 48% та станом на 01.01.2017 року становили 2445803,7 млн. грн. Дана тенденція, на нашу думку, спричинена в першу чергу зовнішньоекономічними чинниками, а саме девальвацією гривні, що відповідно призвело до зростання капіталу в гривневому еквіваленті, але на ефективність та рентабельність становлення компаній це не здійснило впливу.

З таблиці 1 спостерігаємо, що протягом 2011–2016 років в складі капіталу компаній України досить суттєво зріс статутний капітал, що спричинено в першу чергу появою збитків у компаній України починаючи з 2014 роком. Відповідно під дією кризи компанії почали змінювати фінансову архітектуру компаній при цьому здійснювали нарощування обсягів статутного капіталу та підвищили розміри залучення додаткового капіталу.

З таблиці 2 спостерігаємо, що протягом 2011–2016 років структура капіталу компаній України можна сказати не зазнала суттєвих змін, адже основну частину капіталу займає статутний капітал. Відповідно, можна дійти висновку, що Українські компанії орієнтуються на фінансову стійкість, але така фінансова архітектура компаній призупиняє розвиток фірм, що призводить до збитковості діяльності. Таким чином, на нашу думку, Українські компанії потребують залучення додаткових активів, що в майбутньому відтворить рентабельність діяльності компаній.

Залучення ж позикового капіталу здійснюється з метою підвищення платоспроможності і попередження банкрутства, що в період кризових явищ є досить актуальним. Спостерігаємо, що додатковий капітал, починаючи з 2015 року в структурі капіталу компаній України розпочав перевищувати статутний капітал, що у свою чергу спричинено зростанням обсягів збитків, які необхідно покривати. З настанням кризових явищ в Україні в структурі капіталу компаній з'явився непокритий збиток, частка якого в капіталі була вагомою й протягом 2014–2016 років коливалась в межах 39–35%. Дана ситуація

говорить про те, що фінансова архітектура компаній України досить суттєво підвергається зовнішнім чинникам і компанії зазнають настання ризиків, що в першу чергу призводить до збитковості та неплатоспроможності.

Неоплачений та вилучений капітал в структурі капіталу компаній України мав невагому частку, яка коливалась в межах 5–8%. Відповідно в процесі регулювання та управління капіталом в Українських компаніях було вилучено у 2016 році 5,2% капіталу. Дана тенденція говорить про зниження ефективності управління капіталом суб'єктами господарювання.

При розгляді сутності структури капіталу в фінансовій архітектурі компанії важливо виокремити фінансовий леверидж, який відображає потенційну здатність фірми впливати на прибуток методом зміни обсягів та складу пасивів в якості позикових ресурсів. З рисунка 1 спостерігаємо, що протягом 2011–2016 років ефективність залучення позикових коштів компаніями України знизилась, що також спричинено економічними зрушеннями в країні, безпосередньо зростанням облікової ставки НБУ, яка є основним орієнтиром вартості позикових ресурсів. Так у 2011 році облікова ставка НБУ становила 6,5% та фінансовий леверидж для великих компаній становив 1,56 а для невеликих 1,07, а коли до 2015 року вартість позикових ресурсів зросла орієнтуючись на облікову ставку 30%, то фінансовий леверидж становив 0,9 та 0,69 відповідно, що говорить про низький ефект від залучення позикового капіталу компаніями України.

Структура власності компанії це система взаємодії всіх учасників фірми, як юридичних так і фізичних осіб, яка дає можливість встановити усіх ключових осіб в управлінні, контролі та регулюванні діяльності компанії. Розглядаючи вплив долі акцій, що знаходяться в руках власників компаній, на ефективність компанії, необхідно враховувати подвійність цього впливу. З одного боку, сконцентрована у великих акціонерів власність призводить

Таблиця 1

**Динаміка зміни складових елементів капіталу компаній України
протягом 2011–2016 років, млн. грн.**

Рік	Статутний капітал	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток (збиток)	Неоплачений та вилучений капітал	Усього власного капіталу
2011	842628	785563	43977	77561	95840	1653890
2012	909643	992749	47137	57015	101605	1950375
2013	1087284	667614	48991	84512	104418	1783983
2014	1256285	866086	57336	-579901	119149	1480658
2015	1534587	1713323	54299	-835054	121831	2345323
2016	1618370	1781941	61852	-889070	127289	2445804
Відхилення	775742	996378	17875	-966631	31448	791914
Темп росту	92	127	41	-1246	33	48

Джерело: розроблено автором на основі [4]

Таблиця 2

**Динаміка зміни структури капіталу компаній України
протягом 2011–2016 років, млн. грн.**

Рік	Статутний капітал	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Неоплачений та вилучений капітал
2011	50,9%	47,5%	2,7%	4,7%	5,8%
2012	46,6%	50,9%	2,4%	2,9%	5,2%
2013	60,9%	37,4%	2,7%	4,7%	5,9%
2014	84,8%	58,5%	3,9%	-39,2%	8,0%
2015	65,4%	73,1%	2,3%	-35,6%	5,2%
2016	66,2%	72,9%	2,5%	-36,4%	5,2%
Відхилення	15,2%	25,4%	-0,2%	-41,0%	-0,6%

Джерело: розроблено автором на основі [4]

до зростання їх зацікавленості в збільшенні ціни компанії, що в свою чергу стимулює їх посилити контроль над діями менеджерів. З іншого боку, концентрація великої частини власності в руках декількох головних акціонерів може призвести до зниження прав міноритаріїв.

На сьогодні за законодавчою базою України компанії поділяються на мікропідприємства, малі підприємства, великі та середні підприємства. Сутність структури власності підприємств України базується на основі за Законом № 2164-VIII ст. 55 ГКУ. Важливо відмітити, що економічна криза вплинула на структуру власності компаній України, так суб'єкти господарювання укрупнилися, тобто здебільшого об'єдналися у фінансово-промислові групи. Саме такі зміни дозволяють згрупувати фінансові ресурси для виходу на ринки з матою ефективного відтворення інвестиційних проектів та знизити видатки за рахунок кредитування між учасниками групи за ціною нижчою ринкової. Такі зміни роблять компанію більш стійкішою від зовнішньоекономічних зрушень.

Не враховуючи доволі не легку економічну ситуацію в нашій країні, станом на сьогодні прослідковується активізація на ринку злиття та поглинання України. Кількість угод злиття і поглинання збільшилась майже в 2,5 рази до 84 у порівнянні з 2016 роком. Розмір угод злиття і поглинання в Україні в 2017 році збільшився на 20% — до EUR605,3 млн. Згідно із базою даних M&A Ukraine, найвища кількість угод злиття та поглинання у сферах: банківських послуг (25 угод, з них 12 угод, покупцями виступають резиденти України); будівництва та нерухомості (9 угод, у т.ч. 6 — вітчизняні інвестори); АПК (8 угод, з них 3 — українські інвестиції). У розрізі світового обсягу угод M&A частка України становить лише 0,09%. У географічній структурі українського ринку M&A найбільшими інвесторами є Кіпр (7,1%), РФ (6,0%), а також Канада, Швейцарія, Австрія (по 3,6%) [6].

В період кризових явищ структура власності вітчизняних компаній залучає іноземних інвесторів, що у свою чергу змінює фінансову архітектуру таких

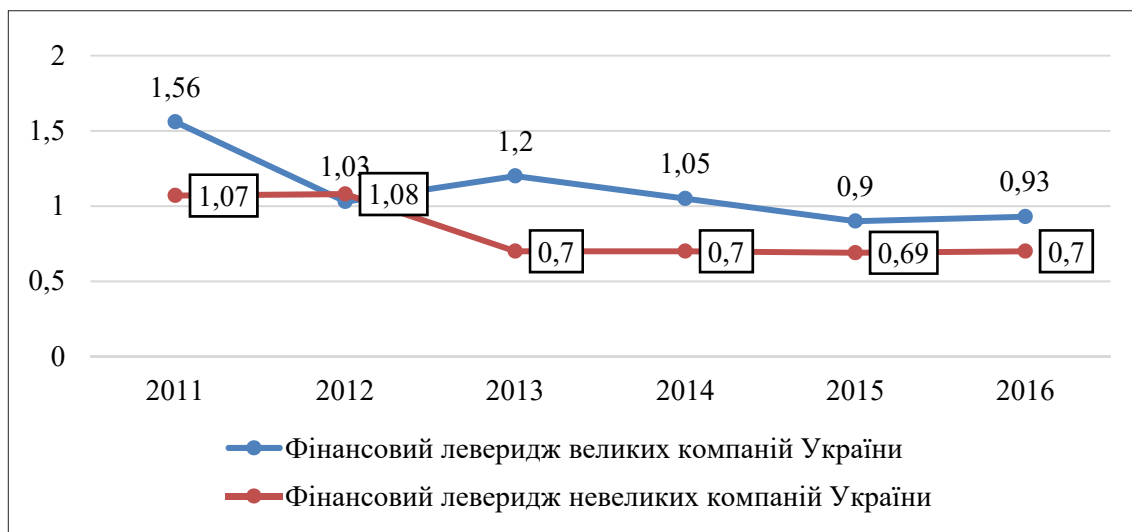

Рис. 1. Динаміка фінансового левериджу великих та невеликих компаній України протягом 2011–2016 років

Джерело: розроблено автором на основі [4]

компаній, підкріплює структуру капіталу власним та збільшує власну фінансову стійкість та платоспроможність. До того ж на сьогодні громадяни України

віддають перевагу компаніям з участю іноземного капіталу, адже фірма підкріплена іноземним інвестором вважається надійною та фінансово стійкою.

Література

1. Кокорева М. С. Влияние внутренних институциональных факторов на скорость приспособления к целевой структуре капитала на развивающихся рынках / М. С. Кокорева, С. М. Юлова // Корпоративные финансы. — 2013. — № 4(28). — С. 4–16.
2. Наконечна А. С. Динамічні характеристики фінансової архітектури суб'єктів господарювання в умовах ділових циклів / А. С. Наконечна // Фінанси і облік, банки. — 2016. — № 1(21). — С. 265–275.
3. Душак М. І. Фінансова архітектура, її основні компоненти / М. І. Душак / Проблеми і перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України // Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції — 2017. — С. 93–97.
4. Розвиток підприємництва [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Степанова А. Н., Балкина Е. А. Финансовая архитектура компаний на разных этапах жизненного цикла: влияние на эффективность российских компаний / Корпоративные финансы. — 2013. — № 3 (27). — С. 5–22.
6. Транснаціональні операції злиття і поглинання» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/>

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Збірник наукових статей

№ 21 (61)

2 том

Голова редакційної колегії — д.е.н., професор *Камінська Т.Г.*

Київ 2018

Видано в авторській редакції

Засновник / Видавець ТОВ «Фінансова Рада України»
Адреса: Україна, м. Київ, вул. Павлівська, 22, оф. 12
Контактний телефон: +38 (067) 401-8435
E-mail: editor@inter-nauka.com
www.inter-nauka.com

Підписано до друку 26.12.2018. Формат 60×84/8
Папір офсетний. Гарнітура SchoolBookAS.
Умовно-друкованих аркушів 13,02. Тираж 100.
Замовлення № 398. Ціна договірна.
Надруковано з готового оригінал-макету.

Надруковано у видавництві
ТОВ «Центр учбової літератури»
вул. Лаврська, 20 м. Київ
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2458 від 30.03.2006 р.